

Un relat fundador de literatura moderna en llengua hebrea: *En el cor dels mars* (בְּלֵבַב יַמִּים), de X. Y. Agnon (שׁוּׁי עֵגְנוֹן). Traducció de l'hebreu i estudi hermenèutic

Joan FERRER,¹ Oriol PONSATÍ-MURLÀ²

1. Universitat de Girona. ORCID: 0000-0001-5625-4673

2. Universitat de Girona. ORCID: 0000-0002-4804-0568

Rebut: 14.03.2023 — Acceptat: 12.06.2023

Resum. Aquest article presenta, per primera vegada en llengua catalana, la traducció íntegra del relat *En el cor dels mars* (בְּלֵבַב יַמִּים), del premi Nobel de Literatura (1966) X. Y. Agnon (שׁוּׁי עֵגְנוֹן), així com un assaig d'interpretació que intenta proporcionar algunes de les principals claus de lectura d'aquest text, que inaugura la tradició literària moderna en llengua hebrea. Escrit el 1926 i publicat íntegrament per primera vegada el 1934, *En el cor dels mars* relata, en un model estilístic i lingüístic únic i sorprenent, un viatge des del cor de l'hassidisme europeu (la ciutat de Buchach, a la Galítsia avui ucraïnesa) fins a la Terra d'Israel. Aquesta obra, que ja disposava de traduccions en llengües com l'anglès, el francès, l'italià, el castellà, el romanès, el suec o l'ídiq, veu aquí per primera vegada la llum en llengua catalana.

Paraules clau: literatura hebrea moderna, X. Y. Agnon, *En el cor dels mars* (בְּלֵבַב יַמִּים), hassidisme

Correspondència: Autor de la traducció: Joan Ferrer i Costa. Universitat de Girona. Facultat de Lletres. Plaça de Josep Ferrater i Móra, 1. ES-17004 Girona. UE. Tel. 00 34 972 418 200. A/e: joan.ferrer@udg.edu. Autor de l'estudi introductor: Oriol Ponsatí-Murlà. Universitat de Girona. Facultat de Lletres. Plaça de Josep Ferrater i Móra, 1. ES-17004 Girona. UE. Tel. 00 34 972 418 200. A/e: oriol.ponsati@udg.edu.

A foundational story of modern Hebrew literature:

In the heart of the seas (בְּלֵב יָםִים) by S. Y. Agnon (שׁ״י אַגּוֹן). Translation from Hebrew into Catalan and hermeneutic study

Abstract. This article presents the first full translation into Catalan of *In the heart of the seas* (בְּלֵב יָםִים), a story by the winner of the 1966 Nobel Prize for Literature S. Y. Agnon (שׁ״י אַגּוֹן), which ushered in the Hebrew language's modern literary tradition. The article also includes an introductory essay that attempts to provide some of the main keys to interpreting the tale. Written in 1926 and first published in its entirety in 1934, *In the heart of the seas* tells the story, using a unique and surprising stylistic and linguistic approach, of a journey from the centre of European Hasidism (the city of Buchach, in the part of the region of Galicia lying in modern-day Ukraine) to the Land of Israel. *In the heart of the seas* has already been translated into languages such as English, French, Italian, Spanish, Romanian, Swedish and Yiddish; here, we offer its first ever translation into Catalan.

Keywords: Modern Hebrew literature, S. Y. Agnon, *In the heart of the seas* (בְּלֵב יָםִים), Hasidic Judaism

1. Estudi introductori

1.1. *Galítsia, «cruïlla de tots els patiments»*

L'estiu de 1915, l'escriptor austríac Stefan Zweig va viatjar a la regió de Galítsia per comprovar en primera persona els efectes que havien tingut sobre aquest racó de l'Imperi austrohongarès els set mesos (octubre de 1914 - maig de 1915) d'ocupació russa i la posterior ofensiva alemanya que havia permès recuperar la totalitat d'aquell territori. Les llargues cròniques publicades per Zweig a la premsa alemanya entre agost i octubre de 1915 deixen constància del seu zel nacionalista i d'una febre i un entusiasme bel·licistes que, anys més tard, ell mateix procuraria dissimular en el seu cèlebre relat autobiogràfic¹ i que, certament, han aconseguit passar força desapercebudes entre el públic general. Quan Zweig viatja a Galítsia, la petjada de la guerra i de la destrucció

1. Stefan ZWEIF, *El món d'ahir: Memòries d'un europeu*, Barcelona, Quaderns Crema, 2001.

és omnipresent, però l'esforç per la reconstrucció ja ha començat i l'escriptor es mostra admirat per aquest impuls vital irrefrenable:

Aquí encara regna la gran foscor que precedeix el dia, i només s'albira la tímida resplendor de la nova aurora, però aquest pressentiment, aquesta intuïció d'un nou escalf vital, és meravellosa. Potser d'altres, aquí, només hi han percebut l'horror de la destrucció, però jo hi he pres consciència, cada vegada amb més claredat, d'una altra cosa, i això és que en l'abisme del sofriment hi ha una força de vida que no és comparable amb res més d'aquest món, una embriaguesa de renovació, una intensificació de la voluntat interna, desconegudes en el temps ordinari. Aquí, en la guerra em va semblar veure-hi el més gran, però aviat vaig adonar-me que el més poderós és la força que la venç. A cap altre país sentireu avui el poder victoriós de la vida amb tanta intensitat com en aquesta cruïlla de tots els patiments, com a Galítsia, ja que aquest país —que, com un Winkelried a la batalla de Sempach,² ha parat totes les llances que es dirigien contra l'imperi— segueix viu, sagnant i vacil·lant, i coneix el valor de la vida.³

Pres per l'entusiasme de la victòria alemanya, Zweig era més propens a fixar-se en els indicis tímids de reconstrucció que no pas en l'evidència d'una destrucció que era omnipresent. L'escriptor, això no obstant, no pot deixar de certificar que Galítsia és la «cruïlla de tots els patiments». Quan Zweig fa aquesta afirmació, ho fa pensant principalment en l'embat rus que acaba de tenir lloc i que —estem tot just a l'inici de la Primera Guerra Mundial— havia constituït el primer desafiament seriós a la reeixida estratègia alemanya que, fins aleshores, s'havia saldat amb l'ocupació de Bèlgica i Luxemburg i havia demostrat la clara superioritat germànica. Imbuït com està per l'embriaguesa de la victòria alemanya, Zweig no té present que aquesta desgraciada cruïlla ja ha canviat de mans, només en els darrers cent cinquanta anys, fins a tres vegades (Regne de Galítsia i Lodomeria sota la casa d'Habsburg, Imperi d'Àustria, Imperi austrohongarès —sota domini pràctic de la noblesa polonesa—) i, naturalment, no pot preveure que, després del breu període de domini rus de 1914-1915, la resolució de la Gran Guerra partirà Galítsia en dues meitats: l'occidental quedarà sota domini de la restaurada República de Polònia i

2. La figura llegendària de l'heroi suís Arnold von Winkelried està indissociablement unida a la Batalla de Sempach (1386), en què la Confederació Suïssa va vèncer les tropes de Leopold III d'Àustria, duc d'Habsburg.

3. Stefan ZWEIG, «La curació de Galítsia», en *El món de 1914*, trad. de Marc Jiménez Buzzi, Girona, Edicions de la Ela Geminada, 2014, p. 760 (publicat a *Neue Freie Presse* (Viena) el 30 d'agost de 1915).

l'oriental gaudirà d'un breu període d'independència abans de caure, primer, en mans soviètiques (República Socialista Soviètica de Galítsia) i, després de la Pau de Riga (1921), en mans poloneses. Vint anys després, durant la Segona Guerra Mundial, la regió tornarà a ser moneda de canvi entre soviètics i alemanys, fins que les conferències de Yalta i Postdam (1945) en decretin l'annexió a la República Socialista Soviètica d'Ucraïna. Galítsia es mantindrà anexionada a Ucraïna en el moment de la proclamació d'independència d'aquest país (1990). I mentre escrivim aquestes línies, diversos mitjans de comunicació informen que la capital de Galítsia, Lviv, acaba d'ésser víctima d'un bombardeig rus que ha provocat la mort de cinc persones civils (9 de març de 2023).

Sí, Galítsia és la cruïlla de tots els patiments, un dels territoris més castigats pels litigis bèl·lics que han transformat les fronteres d'Europa oriental durant els darrers dos-cents anys. No ha deixat de ser-ho mai, i ho és avui, encara. Tot i que Zweig era fill d'una família jueva no practicant i aquesta ascendència l'obligaria, durant els anys trenta, a abandonar l'Alemanya nazi, exiliar-se a Londres i adquirir la nacionalitat britànica, quan viatja a Galítsia no es mostra gens sensible a l'evidència que aquest territori concentra la major part d'assentaments jueus (השטת *štetl*) de l'Europa oriental i que, per tant, en moltes de les ciutats assolades per la guerra que recorren els seus ulls i descriuen les seves cròniques, la població jueva hi és, encara, majoritària.⁴ Diem *encara*, és clar, perquè aquesta situació canviarà dràsticament a partir de 1939. Primer, amb la deportació massiva de jueus en camps d'extermini a Sibèria després de l'ocupació soviètica. Més tard, amb l'anihilació pràcticament total de la població jueva restant per part de l'Alemanya nazi.

Situada a només cent cinquanta quilòmetres de Lviv, capital de Galítsia, la ciutat natal de Xemuel Yossef Agnon (1888-1970), Buchach, la ciutat d'on parteix el viatge que es descriu a *En el cor dels mars*, la ciutat, per tant, d'on escapen els seus protagonistes, és una ciutat situada al bell mig d'aquesta «cruïlla de tots els patiments», passats, presents i futurs que, al llarg dels segles, han impactat especialment en la població jueva. Una ciutat com la que evocava el poeta, també galitsià, Adam Zagajewski (Lviv, 1945 - Cracòvia, 2021):

4. Vegeu *The YIVO Encyclopedia of Jew in Eastern Europe*, Yale, Institute for Jewish Research i Yale University Press, 2008.

Vaig tornar a la ciutat
 en la qual vaig ser un nen
 i un jove i un vell de trenta anys.
 La ciutat em va rebre indiferentment
 i als carrers els megàfons murmuraven:
 ¿no sents l'estrèpit de les flames?
 Ves-te'n.
 Busca un altre lloc.
 Busca.
 Busca la veritable pàtria.⁵

Zagajewski no era jueu. Va néixer en una Galítsia jueva, però on la presència jueva ja era del tot residual. L'exigència de cercar una «veritable pàtria», per a ell, res té a veure amb la Terra d'Israel. I això no obstant, sent amb la mateixa intensitat que Agnon el sentiment de l'apàtrida. Zagajewski i Agnon són tots dos apàtrides perquè Galítsia ha estat sempre «cruïlla de tots els patiments». Agnon trobarà la veritable pàtria, primer (1908-1913), en una Palestina encara otomana; més tard (1924-1948), en una Palestina britànica, i més tard (1948-1970), en una palestina israeliana.⁶ Dificilment entendríem el sentit del viatge que se'ns descriu a *En el cor dels mars* i el deler d'arribar a la Terra d'Israel per part dels seus protagonistes si no tinguéssim present que, en tot exili, és tant o més important entendre d'on se surt que on s'arriba. On i, és clar, també, quan.

En el cor dels mars va ser escrita l'any 1926 i Agnon en va publicar alguns fragments en un volum miscel·lani, en homenatge al filòsof i teòleg judeo-alemany Franz Rosenzweig (1886-1929). Fins al 1934 no apareixeria sencera, novament en un llibre d'homenatge, aquesta vegada al poeta insígnia de la literatura hebrea, Hayyim Nahman Bialik (1873-1934). Bialik morí aquell mateix any, però lloà públicament la novel·la d'Agnon, la qual cosa contribuí d'una manera important al seu reconeixement i projecció. Convé no perdre de vista, per tant, que el moment en què s'escriu la novel·la és posterior a la Primera Guerra Mundial i al panorama de destrucció descrit per

5. Adam ZAGAJEWSKI. «Busca», en *Terra del foc*, trad. de Xavier Farré, Barcelona, Quaderns Crema, 2004, p. 27.

6. Ens abstenim, aquí, de proporcionar les dades biogràfiques d'Agnon estrictament necessàries per a situar la novel·la que introduïm i remetem el lector a la biografia escrita per Dan LAOR: *S. Y. Agnon: A biography* (en hebreu) i a les primeres pàgines de l'article de Joan FERRER *et alii* publicat a *Tamid*, 11 (2015). Vegeu la bibliografia.

Zweig, però força anterior, encara, a la Segona Guerra Mundial. Igualment, hem de tenir present que Agnon havia abandonat la seva ciutat natal, Buchach, el 1907, amb només dinou anys, i quan escriu *En el cor dels mars* ja és a la Palestina sota mandat britànic, després d'haver passat gairebé una dècada a Alemanya. I, per acabar-ho de complicar, l'autor evita deliberadament situar temporalment l'acció de la novel·la amb exactitud, però alguns elements de crítica interna⁷ ens permeten ubicar-la vers 1835, molt abans, per tant, de la Primera Aliyyà (1881-1903), que iniciaria les successives onades de retorn de la diàspora a la Terra d'Israel, i molt abans, no cal dir, de la Segona Aliyyà (1904-1914), dins la qual s'inscriu el periple vital d'Agnon mateix. En definitiva, diguem-ho clar: *En el cor dels mars* és una obra el temps de la qual no correspon ni al present de l'autor que l'escriu ni a un passat històric fefaent. És una obra, per tant, fora del temps, perquè no és pas una novel·la històrica, sinó una novel·la que vol construir una història, una llegenda, un mite. Aquesta realitat intemporal queda establerta des de la primera frase: «Abans que els primers hassids pugessin a la terra d'Israel». Perquè el que se'ns explicarà tot seguit serà, és clar, l'ascens a la Terra d'Israel d'un grup d'hassids que ho haurien fet (de manera impossible) abans que els primers hassids ho fessin.

1.2. *Els mars i els dies*

L'argument de la *nouvelle* que presentem és tan simple com insondable. És simple perquè el que en podríem dir estrictament la trama del relat es deixaria resumir, més o menys, de la manera següent: deu homes i set dones es troben a Buchach i decideixen emprendre un viatge fins a la Terra d'Israel.⁸ Per fer-ho, hauran de travessar Moldàvia i Romania

7. En el segon capítol d'*En el cor dels mars*, Agnon esmenta la seva pròpia obra *L'allunyat* (1923), l'acció de la qual transcorria el 1815. Rabí Gerxom és un personatge comú a totes dues novel·les i els fets que tenen lloc a *En el cor dels mars* haurien hagut de transcórrer uns vint anys després dels que se'ns narren a *L'allunyat*.

8. En aquest text, farem servir l'expressió d'arrel bíblica *Terra d'Israel* (ארץ ישראל) per a designar el regne bíblic d'Israel tal com és descrit, a grans trets i de manera no del tot coincident, en Nm 34,1-2 i Ez 47,13-20, un territori que abraçava el Líban i, fins i tot, part de Síria. Convé no confondre en cap cas aquesta designació amb la del modern Estat d'Israel (1948).

fins a arribar a Galați, baixaran en barca pel riu Danubi fins a la ciutat costanera de Vylkove i aquí s'embarcaran i solcaran el mar Negre fins a Istanbul. A Istanbul s'embarcaran novament a través del Mar Egeu, però una forta tempesta els desorientarà i, quan ja estan convençuts d'arribar a les envistes de la Terra d'Israel, resultarà que han reulat i tornen a ser davant la capital turca. Emprendran novament el viatge des d'Istanbul i, aquesta vegada sí, finalment, aconseguiran arribar al port de Jafa i, d'aquí, a Jerusalem. L'argument, efectivament, presenta ben poques dificultats i caldria completar-lo, només, amb les peripècies pròpies de qualsevol viatge d'aquesta durada (no en sabem exactament els dies) i longitud (uns tres mil cinc-cents quilòmetres). Ara bé, tot a *En el cor dels mars* sembla amagar sentits ocults i que ens endinsen molt més enllà del que la superfície del relat podria donar-nos a entendre. D'entrada, deu homes i set dones vol dir, en realitat, set homes amb les seves set dones i tres homes més tots sols, disset en total. I dir: $7 + 7 + 3 = 17$ ja equival a posar en marxa tot un imaginari numèric d'arrel bíblica. Agnon ens proporciona el nom de tots aquests protagonistes, excepte d'un, «el nom del qual hem oblidat» (cap. 2), la qual cosa resulta, si més no, sorprenent, però no pas menys sorprenent que, a mig viatge, quan els protagonistes s'embarquen a Vylkove, es descuidin un dels seus companys a terra ferma. És a dir, que hi ha un personatge de qui oblidem el nom i un altre que oblidem directament. No és qualsevol personatge, d'altra banda, sinó ni més ni menys que el protagonista de la història, Hananyà, que desapareix al capítol 8, encara no a la meitat de la història, i no en tornarem a saber res més fins a la recta final de la novel·la, al capítol 12. La qual cosa equival a dir que *En el cor dels mars* és la història, també, d'una absència sorprenent: la del seu principal protagonista. I, en contrast amb aquesta absència (tothora present, perquè els seus companys no deixen d'evocar-lo i recordar-lo fins que no s'hi retroben), una presència que se'ns escola: la de l'autor mateix. Agnon s'introdueix a si mateix en la seva obra com un dels disset personatges que viatgen a la Terra d'Israel: «I va entrar rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita» (cap. 2). Si la d'Hananyà és una absència present, la d'Agnon dins la ficció és una presència absent perquè la transformació de l'autor en personatge ens l'apropa com a mínim en la mateixa mesura que ens l'allunya, la seva presència s'intensifica i alhora es difumina: qui (i on) és, finalment, Xemuel Yossef (autor) un cop ha entrat dins la seva obra i qui (i on) és Xemuel Yossef (personatge) un cop s'ha erigit en autor de si mateix? El joc d'absències i

presències no s'acaba, però, aquí. Una de les històries laterals de la novel·la, aparentment anecdòtica però que aconsegueix convertir-se en un dels fils que relliga tot el relat, és la del bandit jueu Zuixa, desaparegut després del seu assassinat i recercat desesperadament per la seva vídua. Tot i que la mort de Zuixa havia tingut lloc abans d'iniciar-se, pròpiament, el relat del viatge, el bandoler aconsegueix convertir-se en un personatge ben present pel simple fet que la seva dona no deixa de buscar-lo («aquesta dona encara no havia desesperat d'ell i el cercava d'un lloc a l'altre», cap. 6) i arriba a desplaçar-se fins a Vylkove, seguint les indicacions de rabí Meïr de Przemysł. Serà a Vylkove on Hananyà desapareixerà per resoldre, precisament, la desaparició de Zuixa. I, d'aquesta manera, una desaparició n'explica una altra i tant una absència com l'altra s'acaben resolent en presència.

Però, posats a buscar càrrega de profunditat en allò aparentment simple, podríem començar pel títol mateix: *En el cor dels mars* (בְּלֶבֶב יַמִּים). El sintagma, sense verb, ens remet a Jonàs 2,4, a l'oració que el profeta adreça al Senyor després de tres dies i tres nits dins del ventre del peix, just abans de ser-ne alliberat. Quina relació tenen, però, els mars de Jonàs amb els mars d'Agnon? La més òbvia, naturalment, és que en el relat d'Agnon hi apareix no un, sinó dos mars (Negre i Mediterrani) i, encara, una llarga travessia fluvial Danubi avall, des de Galați fins a Vylkove. Efectivament, la immensa major part del viatge és realitzada per mar i és sobre una embarcació que els nostres protagonistes pateixen tempestes terribles, temen acabar morts i insepults *en el cor del mar*, tenen visions, evoquen navegacions bíbliques i resen diversos passatges de la Bíblia hebrea, entre els quals —en un nou gir metaliterari per part d'Agnon— «els vuit versets que va pregar Jonàs en el ventre del peix» (cap. 8), és a dir, Jonàs 2,3-10, el mateix passatge dins del qual apareix la frase que dona títol a la novel·la. Però Agnon vincula explícitament fins a tres vegades, dins del seu relat, l'expressió «en el cor dels mars» amb la travessia fantàstica realitzada per Hananyà a bord del seu mocador desplegat per indicació divina:

Les ones del mar es gronxen i van d'ací d'allà. En surten espurnes de llum i un mocador hi sura al damunt, com un vaixell en el cor del mar. I un home seu damunt del mocador amb la cara cap a orient. [...] Cada vegada que atallaven el mar veien davant d'ells espurnes de llum que sortien del mar i un mocador que hi surava, com un vaixell en el cor del mar, i un home que seia sobre el mocador amb la cara cap a orient (cap. 9).

I la vinculació és reblada en el darrer paràgraf de la novella:

[...] fins que jo em vaig alçar per escriure les aventures d'Hananyà en un llibre, que he intitulat *En el cor dels mars*, en el bon nom d'Hananayà —que sobre ell sigui la pau—, que va entrar en el cor dels mars i en va sortir estalvi.

Novament, però, la relació és massa simple per no permetre lectures més profitoses. La travessia d'Hananyà té, al capdavant —en el context d'un relat de caràcter eminentment realista— el paper, gairebé, d'una interpolació fantàsica. El contrast entre els detalls perfectament banals i quotidians que Agnon s'entreté a desplegar davant dels ulls del lector i el meravellós viatge nàutic de milers de quilòmetres sobre un mocador per part d'Hananyà és massa accentuat. Aquí convé apuntar, com a mínim, tres coses.

En primer lloc, a la referència a Jonàs 2, 4, caldria afegir-hi, com a mínim, les cinc vegades que l'expressió **בְּלִבְיָם** apareix en els capítols 27 i 28 d'Ezequiel:

בְּלִבְיָם (Tenies el recinte al cor dels mars; els qui et van edificar t'havien fet d'allò més bella.» Ezequiel 27,4; traducció de la BCI.)

בְּלִבְיָם (Amb grans vaixells de Tarsis transportaves les mercaderies. Anaves plena, carregada fins dalt en el cor dels mars.» Ezequiel 27,25; traducció de la BCI.)

בְּלִבְיָם (Els teus remers t'havien dut a alta mar quan el vent de llevant et va desarborar en el cor mateix dels mars.» Ezequiel 27,26; traducció de la BCI.)

בְּלִבְיָם (Soc un déu, visc en una seu divina en el cor mateix dels mars.» Ezequiel 28,2; traducció de la BCI.)

בְּלִבְיָם (Et faran baixar a la fossa i moriràs de mort violenta en el cor mateix dels mars.» Ezequiel 28,8; traducció de la BCI.)

Els capítols 27 i 28 del llibre d'Ezequiel estan situats enmig del bloc de vuit capítols (25-32) que aquest llibre dedica al judici de Déu contra les nacions dels ammonites, moabites, edomites, filisteus (25), contra Tir (26-28) i contra Egipte (29-32). A diferència del que succeeix en el llibre de Jonàs, on l'expressió **בְּלִבְיָם** té un sentit exclusivament de profunda tribulació, en Ezequiel passa de designar l'auge i la plenitud de la ciutat de Tir, tant per la seva situació («en el cor dels mars») com per la seva activitat comercial (que li permet transportar mercaderies «en el cor dels mars»), a indicar la

seva decadència i el seu naufragi figurat («el vent de llevant et va desarborar en el cor mateix dels mars»). És a dir, l'expressió pren un caire dinàmic, que primer denota plenitud i, més tard, certifica la ruïna de la ciutat. El motiu d'aquesta ruïna no és altre que la seva altivesa, l'oblit de Déu i la supèrbia de pretendre suplantar-lo («La teva supèrbia t'ha fet dir: “Soc un déu, visc en una seu divina en el cor mateix dels mars», Ezequiel 28,2) i el consegüent càstig mitjançant l'enviament d'uns «estrangers, els més violents de tots els pobles», que «et faran baixar a la fossa i moriràs de mort violenta en el cor mateix dels mars» (Ezequiel 28,7-8). Es fa difícil imaginar que Agnon no tingués presents aquestes reiterades referències al cor dels mars en el text d'Ezequiel, que multipliquen els sentits que podem donar al títol. Més enllà del viatge per mar (o per mars) des de Galítsia fins a la Terra d'Israel i de la referència a la pregària de Jonàs des del ventre del peix, la incorporació dels sentits acumulats en Ezequiel ens permet llegir el títol d'Agnon —i, per extensió, el conjunt de la novel·la— com una referència a l'auge i declivi de la Terra d'Israel (hem de tenir present que Tir, la ciutat de la complanta que recull Ezequiel, formava part d'una de les dotze tribus d'Israel, la d'Aser, fill de Jacob) i alhora com el reconeixement d'una culpa col·lectiva, la d'haver-se oblidat i allunyat de la Terra d'Israel i no haver complert el precepte de residir-hi, i fins i tot com una explicació de les vicissituds viscudes a la diàspora per part del poble jueu, en mans d'«estrangers, els més violents de tots els pobles».

En segon lloc, tot i que sigui Agnon mateix qui estableixi, en el darrer paràgraf de la novel·la, la vinculació explícita entre l'expressió *בְּלִבְבֵי יָמִים* i el viatge prodigiós d'Hananyà sobre el seu mocador mars a través, no podem passar per alt que aquesta imatge té un rerefons clarament hel·lènic. I aquesta constituirà una de les virtuts del text que tenim entre mans. La història d'Agnon és, indubtablement, una història jueva, forjada mitjançant una llengua, un estil i un sistema de referents inequívocament jueus. Però Agnon sap, igualment, obrir aquesta construcció èpica hebrea a una dimensió hel·lenística i dona lloc, d'aquesta manera, a una original síntesi hebrea-hellenística. Ho fa de manera clara en el capítol 8, quan la llegenda dels nens que canten des del fons del mar és reelaborada de tal manera que dialogui amb el cèlebre passatge de l'*Odissea* (XII, 158-200) en què es desplega l'episodi d'Ulisses i les sirenes:

I hem sentit de gent que diu la veritat un fet que s'esdevingué a gent que navegaven pel Mar Gran cap a la Terra d'Israel i que van sentir una veu agradable i

volien saltar enmig del mar per poder anar darrere la veu; els mariners els van haver de lligar amb els seus cinturons fins que la nau no es va haver allunyat d'allà (cap. 8).

I ho fa, no pas de manera menys clara, precisament amb la història clau de la navegació d'Hananyà sobre el seu mocador, que no pot deixar d'evocar el passatge de l'*Odissea* (V, 333-462) en què Ulisses sobreviu a alta mar, després de la destrucció del rai que s'havia construït abans d'abandonar l'illa d'Ogígia, gràcies al vel que Ino Leucòtea li proporciona i que, estès sota el seu pit, li permet navegar durant dos dies i dues nits sense negar-se.

I hi ha, finalment, encara, un tercer aspecte sobre el títol que no pot deixar de cridar-nos l'atenció. Més enllà, com hem vist, de les seves múltiples resonàncies bíbliques, el títol **יָמִים בְּלֵבָב** presenta una ambigüitat que no pot ser casual. La proximitat gràfica i fonètica entre **יָמִים** (*yamim* 'mars') i **יָמִים** (*yomim* 'dies') obre la porta a transitar d'*En el cor dels mars* a *En el cor dels dies*. Totes les calamitats viscudes pel poble jueu a la diàspora al llarg dels segles teixeixen, al capdavant, una història i, fins i tot, una filosofia de la història, en què la tensió entre la història bíblica i la història de les vicissituds del poble d'Israel a l'exili són inseparables. Aquesta tensió situa la noció de *retorn* (el *νόστος* grec, la promesa del retorn, **קִיבוּץ גְּלוּיּוֹת**, que trobem en Deuteronomi 30,1-5 en la cultura jueva) al bell mig de qualsevol concepció històrica en clau jueva. El retorn que ens és narrat a *En el cor dels mars* és, doncs, un retorn que esdevé clau de volta d'una anomalia històrica, resol aquesta anomalia i, d'alguna manera, esdevé el fi i el final d'una història. Retornar equival a penetrar en el cor dels dies, a deixar enrere una història d'exili i sofriment. D'Hananyà, Agnon ens recorda en dues ocasions les penalitats que ha sofert *durant dies* per poder pujar a la Terra d'Israel:

[...] va penar durant molts dies sols per poder pujar a la Terra d'Israel (cap. 11).

[...] quants de dies Hananyà havia penat amb ells, quantes desventures havia hagut de passar i sols per poder pujar a la Terra d'Israel! (cap. 12).

Un cop arribat a la Terra d'Israel, en canvi, se'ns en diu que: «Hananyà va allargar els seus dies i anys i cada any que passava afegia força i vigor» (cap. 14). D'aquesta manera, espai (els mars) i temps (els dies) queden íntimament fusionats en el relat d'Agnon. Cap història no es pot separar dels escenaris en què aquesta història té lloc. En el cas de la història jueva, els llocs determinen els temps i el Temps es resol en el Lloc.

1.3. *Hananyà: l'antiheroi*

Tot i les referències que, dins d'*En el cor dels mars*, ens permeten vincular l'epopeia jueva amb l'imaginari grec, Hananyà té poc a veure amb Ulisses. La seva virtut no rau ni en la força ni en l'enginy, sinó, ben al contrari, en un sentit d'humanitat i una santa simplicitat que el mantenen sempre amatent a les necessitats que sorgeixen al seu voltant. Aquesta deferència constant d'Hananyà envers tot allò que l'envolta no es limita a les persones, sinó que ateny tota mena d'objectes i la seva actitud envers ells revela tota una ètica i una estètica de la matèria:

No soc ni courer ni relligador de llibres, però quan veig un objecte malmès m'ompló de compassió per ell i em dic: «Aquest objecte demana una reparació», i el Sant Beneït em diu: «Fes així o fes aixà», i jo ho faig (cap. 1).

Hananyà no és ni courer ni relligador de llibres, però adoba els canelobres rovellats fins que «són dignes de fer pujar la llum davant d'Aquell qui la llum és per a Ell a Sió» (cap. 1), fixa els canelobres en bols plens d'oli, frega i poleix la pica, la galleda, els objectes sagrats i «tots els objectes on s'amaga la Divina Presència» (cap. 1), repara els llibres estripats i els relliga amb cobertes noves i els folra amb pells boniques. Tampoc no és fuster, però construeix cofres per a tots els seus companys de viatge i els pinta de color vermell «perquè és un color bonic per als objectes» (cap. 1) i construeix una arca per al llibre de la Torà, especialment clivellada amb claus de fusta. Tampoc no és cotxer, però mena amb destresa un dels dos carros —aquell en el qual viatgen les dones—, tot i reconèixer no haver-ho fet mai abans: «Mai de la vida no havia menat ni un carro ni cavalls fora d'una vegada que vaig veure un jueu que es negava en el riu amb els seus cavalls, que els en vaig fer sortir i els vaig portar a casa» (cap. 3). Així, la destresa no és fruit ni de l'aprenentatge ni de la competència tècnica, sinó que es converteix en una característica moral: qui fa les coses ben fetes sap fer bé les coses. Ell, però, que fa cofres per a tothom, no se'n fa cap per a ell, i es conforma amb el seu mocador de farcell. Aquest seu mocador és tot un símbol de la seva senzillesa, i apareix reiteradament al llarg del relat. No és gens estrany que sigui sobre aquest mocador, justament, que Hananyà empenirà el seu viatge prodigiós sobre les ones. Al llarg del relat, diversos dels seus companys de pelegrinatge intenten convèncer-lo que substitueixi el farcell per un altre objecte més pràctic. Péssah li ofereix un cinturó perquè no hagi de «desembolicar i embolicar, embolicar i desemboli-

car» cada vegada que arriba l'hora de la pregària i Hananyà ha de desfer l'embalum del seu farcell. La seva resposta, però, és: «Cal tractar amb respecte els objectes; fins i tot si en trobeu un de més bonic que el d'abans, no l'heu pas d'arraconar» (cap. 11). Igualment, Milkà li havia regalat una saca per a tragar els seus estris, però ell continuà fent servir el mocador de farcell, preguntant-se si «el fet que el mocador no tingui boca m'autoritza a menysprear-lo» (cap. 11).

D'Hananyà no n'arribem a saber ni els orígens, ni l'ofici, ni la família. Tot el que sabem del seu passat es redueix al conjunt de les penalitats que ha sofert per arribar, des de la seva ciutat, fins a Buchach, d'on partirà la comitiva que viatjarà fins a la Terra d'Israel i on comença, pròpiament, la novel·la d'Agnon. Interrogat pels seus companys de viatge sobre on ha estat, respon, de manera sibil·lina: «on he estat i on no he estat» (cap. 1). Hananyà ha estat on ha estat i on no ha estat, és clar, perquè els fets que constitueixen la seva història i que marquen el seu periple no són ben bé seus, sinó perfectament comuns. És a dir, tant allò que tenen d'extraordinari (no comú) com allò que tenen de comú (no extraordinari) constitueix, al capdavant, una experiència tristament comuna, compartida pel conjunt del poble jueu. La característica principal de l'antiheroi Hananyà és, en realitat, la seva manca absoluta de singularitat, la seva capacitat per dissoldre la seva personalitat en una personalitat col·lectiva que és la suma de persones perfectament anònimes, tot el bagatge de les quals és la simplicitat, l'observança de la llei jueva, la fe en una promesa, la diligència en el treball, el nodriment de la pregària. Si Hananyà pot (des)aparèixer durant bona part del relat és perquè el seu personatge representa, de fet, l'heroi ocult, la presència del qual es revela amagant-se, revelant-se sempre des de la discreció.

El perfil desdibuixat d'Hananyà és, al capdavant, la transposició literària d'un malestar, d'un desarrelament i d'una desorientació. Un dels passatges en què aquesta manca d'orientació es fa més evident és en el relat de la seva arribada en un país on «hi havia treball cada dia i no tenien ni dissabtes ni festes, fins que vaig oblidar quan era dissabte i no em movia mai d'un lloc a un altre sinó per dues mil colzades» (cap. 1). Díficilment es podia expressar de manera més simple i efectiva la pèrdua absoluta de la noció del temps, similar a la del presoner que arriba a perdre el compte dels dies que fa que es troba engabiat o que no és capaç de distingir el dia de la nit. Les precaucions d'Hananyà per no caminar cap dia més de dues mil colzades, per assegurar-se que no ho està fent en dissabte, acaben servint-li de ben poc. El dia que es decideix a pujar en

un carruatge i encaminar-se a la ciutat és ni més ni menys que el de la festa de Yom Kippur, el dissabte de tots els dissabtes, una jornada d'estricta descans (Levític 16,29; 23, 27).

El caràcter intemporal que més amunt apuntàvem i que és una característica del conjunt de la novella, doncs, es plasma de manera especialment eficient en la caracterització del seu protagonista Hananyà, un home que no troba *el seu temps* fins que no s'estableix a la Terra d'Israel. El model de llengua i l'estil utilitzats per Agnon reforcen igualment aquest caràcter llegendari, temporalment indefinit. D'entrada, Agnon opta per no escriure netament en ídix, la llengua viva dels llogarets jueus de Centreeuropa i escollida pel també premi Nobel Isaac Bashevis Singer (Leoncin, Polònia, 1903 - Surfside, Florida, 1991), sinó en un hebreu molt característic i amb una important influència de l'ídix, però que mira deliberadament cap a un passat mític: la llengua dels llibres de pietat jueus dels segles XVIII i XIX. El resultat: una obra creada en ple segle XX, però a partir d'un material que prové d'un món pretèrit, que ja no és. A cap lector hebreu que s'apropi a aquesta obra d'Agnon en la seva versió original no se li escapa aquest seu caràcter literalment *intempestiu*. La temptació per part del traductor de salvar aquest escull per proporcionar al lector d'avui un text menys extemporani no és pas poc important. I no tots els traductors (n'hi ha versions en alemany, anglès, italià, castellà, francès, romanès, suec, ídix...) s'hi han sabut resistir amb prou força. La traducció del doctor Joan Ferrer que ara introduïm constitueix un autèntic *tour de force* que vetlla tothora per ser fidel al model de llengua i a l'estil d'Agnon, preserva la literalitat del text, també —o sobretot— allà on aquest es revesteix d'una deliberada estranyesa, i no escatima, per tant, al lector una experiència de lectura tan propera com pugui ser-ho la que porti a terme un lector competent en la llengua original de l'autor. Al capdavant, és aquest estil únic el que converteix *En el cor dels mars* en un relat fundador de la literatura moderna en llengua hebrea i converteix Agnon en un puntal de la seva tradició, mundialment reconegut en forma de Premi Nobel l'any 1966.

2. *En el cor dels mars*⁹

Capítol 1

Pols de camins

Abans que els primers hassids¹⁰ pugessin¹¹ a la Terra d'Israel, un home que es deia Hananyà feu cap a la seva casa d'estudi.¹² Duia els vestits estripats i els peus embolcallats amb parracs; anava amb els peus sense calçar i els cabells del cap i els pèls de la barba eren coberts per la pols dels camins. Tots els seus béns eren en un mocador de farcell que duia a la mà. Va dir Hananyà als nostres benvolguts:¹³ «Fills del Déu viu, he sentit que us prepareu per pujar a la Terra d'Israel: si us plau, apunteu-me en el vostre quadern!» Li van dir: «El qui ens farà pujar a nosaltres, també et farà pujar a tu.» I el van inscriure a la seva llista i li van donar estada a la casa d'estudi. Es va alegrar amb ells perquè pujarien junts i ells es van sentir contents de poder completar el *minyán*¹⁴ per al trajecte.

9. Traduïm l'edició de *בְּלִבָּב יָמִים* publicada per Schocken a Tel-Aviv l'any 1956. Hem tingut en compte les traduccions següents, tot i que la nostra versió, que intenta reproduir l'estil singularíssim d'Agnon, és independent de la resta de les versions: Xemuél Yossef AGNON, *In the heart of the seas*, trad. d'I. M. Lask, Nova York, Schocken, 1947; Xemuél Yossef AGNON, *En el corazón de los mares*, trad. d'Àngel Sabrido i Martín Escurdia, Barcelona, Plaza y Janés, 1967; Xemuél Yossef AGNON, *Au coeur des mers*, trad. de l'hebreu d'Emmanuel Moses, París, Gallimard, 2008; Xemuél Yossef AGNON, *Nel cuore dei mari*, a cura d'Ariel Rathaus, Milà, Adelphi, 2013.

10. Són els seguidors del moviment de renovació del judaisme que s'escampà per l'Europa oriental a partir de mitjan segle XVIII entre els adeptes del predicador carismàtic Israel ben Elièzer, conegut com el *Baal Xem Tob* el 'Senyor del bon Nom [de Déu]'. L'hassidisme comportà una profunda renovació interior de l'experiència religiosa jueva. Cf. Jean BAUMGARTEN, *La naissance du hassidisme*, París, Albin Michel, 2006; Nahman de Bratslav, *Contes cabalísticos*, edició bilingüe, ed. i trad. de Joan Ferrer i Jordi Sidera, Barcelona, Fragmenta, 2016.

11. El tractat Zebahim del Talmud de Babilònia 54b diu: *וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות* 'la Terra d'Israel és més alta que totes les terres'. Es refereix, és clar, a la seva alçària espiritual. Per això, en la tradició jueva s'usa el verb *pujar* per a indicar un pelegrinatge a Terra Santa o bé la immigració per a establir-se a Israel.

12. Cambra en una sinagoga —o la mateixa sinagoga— on els homes piadosos passaven moltes hores pregant o estudiant els llibres de la tradició religiosa del judaisme.

13. Més literalment: «els homes de la nostra pau».

14. És el nombre prescrit de deu homes adults des del punt de vista religiós (és a dir, que ja hagin fet tretze anys) que és necessari per a constituir una comunitat i, així, poder celebrar la litúrgia pública.

Els nostres benvolguts van dir a Hananyà: «Es veu que has petjat molts de camins amb els teus peus.» Els va dir: «Així són els fets. El meu camí no ha estat curt.» Li van dir: «On has estat?» Els va dir: «On he estat i on no he estat.» El van fer girar amb paraules fins que va començar a enumerar tots els seus viatges.

Va dir Hananyà: «Al començament vaig anar de la meua ciutat a una altra ciutat i d'aquella ciutat a una altra ciutat. Així vaig anar de lloc a lloc fins que vaig arribar als confins d'un altre país on no deixaven que cap home travessés si no pagava un impost al rei. Em van prendre els diners i em van despullar —nu— i no em van deixar res més que un mocador per a cobrir-me. Els homes de la ciutat es van apiadar de mi, em van vestir i em van donar tot el que em mancava: un tallit, unes filactèries i un xal petit amb serrells rituals.¹⁵ En aquell país el fred mana allí la majoria dels dies de l'any: per la festa de les Setmanes¹⁶ hi ha neu a les cases i per la festa de les Cabanyelles¹⁷ cap home no pot agafar amb la mà la branca de palmera¹⁸ per causa del fred; i no tenen poncems, de manera que les comunitats se n'han de repartir un de sol: un grill per a una comunitat i un grill per a una altra comunitat. I santifiquen el dissabte amb pans negres¹⁹ i la "separació"²⁰ amb llet perquè no tenen ni un bocí de farina neta ni vi. I quan els vaig dir cap a on anava em van prendre per un exagerat perquè en els dies de la seva vida no havien mai sentit a dir que un home anés a la Terra d'Israel. I jo mateix vaig començar a dubtar que

15. El tallit és el xal ritual amb serrells als quatre angles que els homes porten durant algunes pregàries; les filactèries són uns estoigs de cuir que contenen pergamins amb fragments de la Torà o del Pentateuc que els homes jueus duen durant la pregària matinal dels dies feiners (l'un va lligat al braç esquerre i l'altre al front); el xal petit amb serrells rituals és una mena de samarreta rectangular o ponxo que porta cosides unes borles o serrells als quatre angles; els hassids els solen portar a sota del vestit ordinari.

16. És la festa de Pentecosta, que se celebra set setmanes després de la festa de Pasqua, cap a finals del mes de maig o a principi de juny. Celebra el lliurament de la Llei de Déu al Sinaí.

17. És la festa de Sukkot o dels Tabernacles, que se celebra el mes de setembre o d'octubre. Recorda l'època en què el poble d'Israel vivia en tendes en el desert després de la seva sortida d'Egipte.

18. En la festa de les Cabanyelles hi ha el costum de portar a la sinagoga les quatre espècies: una branca de palmera, una de salze, una altra de murtra i un poncem (fruit del poncemer, d'aspecte semblant a la llimona).

19. El pa per a la celebració del dissabte ha de ser blanc.

20. La pregària que assenyala la fi del dissabte, que va acompanyada de tres benediccions, una de les quals es pronuncia sobre el vi.

la Terra d'Israel existís en aquest món, fins que els vaig deixar i me'n vaig anar. Jo deia: "Val més morir pel camí que desesperar de la Terra d'Israel." No recordo quan vaig caminar ni en quins llocs vaig ser fins que vaig arribar a una espluga de bandits. Els bandolers em vam permetre d'estar amb ells i no em van fer res, però cada vegada que eixien a atracar la gent em deien que pregués per ells perquè no fossin enxampats. La majoria eren homes mesurats i persones compassives que sostenien l'indigent en l'hora de fretura i creien en el Creador de l'univers i que quan juraven per Aquell qui viu eternament no es desdeien de les seves paraules ni que els prenguessin llurs vides. No havien estat pas bandolers des del principi, sinó que uns prínceps els asserviren i van haver de deixar llurs camps i dedicar les mans al pillatge. En vaig veure un que portava filactèries i em vaig errar en pensar-me que era jueu, però de fet no era jueu, sinó que l'arxibandoler d'abans solia portar filactèries i quan va ser mort, ell li va prendre les filactèries. I així fou com va ser mort l'arxibandoler: ell solia deixar en dipòsit el botí en mans d'un capellà grec. Una vegada el capellà va negar que hagués rebut el dipòsit i l'arxibandoler el va amenaçar que en prendria venjança. Aleshores el capellà el va delatar davant del rei i el rei va manar que el matessin. Quan sortia per a ser matat, li van dir: "Si ens reveles el lloc dels teus companys et deixarem anar." Els va dir: "Feu el que hàgiu de fer." Van estrènyer la corda al voltant del seu coll i va lliurar la seva ànima. A l'hora de la mort va dir: "Ai de mi per la meva dona! Ai de mi pels meus fills, que us deixo orfes!"»

I Hananyà va dir: «Una vegada el bandoler de les filactèries volia portar-me a la Terra d'Israel a través d'una foradada; però em va entrar en el cor el pensament que no era pas la voluntat del Beneït que tingués per acompanyant d'honor un bandoler. I després que m'hagués entrat en el cor aquest pensament ja no vaig anar amb ell perquè si hagués estat la voluntat del Beneït que anés amb ell, de cap manera no m'hauria entrat en el cor una pensada com ara aquesta. Em va fer vergonya no haver acceptat el seu favor i me'n vaig anar a un altre país. En aquell país hi havia treball cada dia i no tenien ni dissabtes ni festes, fins que vaig oblidar quan era dissabte i no em movia mai d'un lloc a un altre sinó per dues mil colzades²¹ per dia, no fos cas que fos dissabte aquell dia o que fos un dia de festa. Una vegada em vaig trobar un senyor pel camí. Va dir: "On vas?" Li vaig dir: "A la ciutat." Em va invitar a pujar al seu

21. Les lleis jueves sobre el dissabte —especificades en el tractat Eruvin de la Mixnà— sols permeten caminar dues mil colzades (uns dos quilòmetres) els dissabtes i els dies festius.

carruatge. En veure que no hi pujava va alçar la veu i cridà: “Xadday.”²² Ell parlava en llengua polonesa i en polonès “siadaj” significa “seu”. Aleshores va desaparèixer de mi l’escrúpol: vaig pensar que volia dir el Nom Sant, vaig fer un salt i vaig pujar al seu carruatge. Aquell dia era el dia de l’Expiació,²³ però jo no ho sabia fins que no vam arribar a la ciutat on feien la pregària de *Neilà*.²⁴ Tot seguit vaig saltar fora del carruatge, em vaig llevar el calçat i vaig entrar a la sinagoga, vaig quedar estès a terra tota la nit i tot l’endemà. Vaig sentir que esmentaven la Terra d’Israel. Vaig parar atenció i vaig sentir dir que els homes de Buchach havien decidit de pujar a la Terra. Immediatament em vaig posar dempeus i vaig fer camí vers vosaltres. Com que anava descalç se’m van inflar els peus i la meva caminada es va fer llarga.»

Van anar a cercar i li van portar unes sabates, però no les va acceptar. Li van dir: «Rabí Aqibà²⁵ va prescriure set coses, i una d’aquestes era “sigues curós amb el calçat”.» Va dir Hananyà: «Els meus peus, que no han percebut la santedat del dia de l’Expiació, aniran descalços.»

Després d’haver acabat Hananyà d’explicar totes les coses, va deslligar el seu farcell i en feu sortir el llibre dels Salms²⁶ i el va llegir fins que va arribar l’hora de la pregària de la tarda. Després de la pregària va agafar una llàntia i va tornar a llegir. Va veure que el canelobre tenia rovell, va agafar el seu farcell i hi va fer una marca. L’endemà, quan va treure el tallit i les filactèries del farcell va dir: «Aquesta marca, per què és? —Pel canelobre, que és rovellat.» Va agafar el canelobre i tots els altres llumeners de la casa d’estudi, va barrejar sorra i aigua i anà a seure darrere l’estufa i els va fregar i enllustrar fins que van resplendir com peces noves. Aquell dia van dir: «Els canelobres de la nostra casa d’estudi són dignes de fer pujar la llum davant d’Aquell qui la llum és per a Ell a Sió.²⁷ I Hananyà encara va fer una altra cosa: va fixar als canelobres

22. És un dels noms bíblics de Déu que se sol traduir com «el Totpoderós».

23. És una de les festes més importants del judaisme. Se celebra el dia 10 del mes de tixrí (setembre-octubre) i és un dia de dejuni i penitència rigorosos per a implorar el perdó dels pecats.

24. És la pregària conclusiva de la litúrgia de la festa del dia de l’Expiació. Inclou la confessió dels pecats i altres pregàries penitencials.

25. És un dels grans savis jueus de l’època de la Mixnà (redactada cap a l’any 200 dC). Havia nascut vers l’any 50 dC i va ser martiritzat durant la persecució d’Adrià († 138 dC).

26. Llibre de la Bíblia que conté 150 poemes-pregàries, que són la base de la pregària i de l’espiritualitat jueves.

27. Concepte emblemàtic de la tradició jueva. Designava en origen un dels turons de Jerusalem i passà a adquirir un valor simbòlic per a referir-se a Jerusalem i a Israel.

uns bols. En els països d'Edom²⁸ encenen candeles de greix que es posen dretes dins del canelobre, mentre que a la Terra de la Gasela²⁹ solen encendre llumeners d'oli, de manera que omplen un bol amb oli i hi posen un ble. I va preparar i va fer uns bols a la boca dels canelobres a fi que s'omplissin amb oli; i no sols als llumeners, sinó també a la pica i a la galleda i als objectes sagrats i a tots els objectes on s'amaga la Divina Presència, els va fregar i polir i els va donar una cara resplendent. També va reparar els llibres estripats i els va relligar amb cobertes noves i els va folrar amb pells ben boniques. Ahir eren estripats i ennegrits i avui estan alegres com quan van ser donats al Sinaí.³⁰ Li van dir: «No deus pas ser un coureter?» Els va dir: «No soc ni coureter ni relligador de llibres, però quan veig un objecte malmès m'omple de compassió per ell i em dic: "Aquest objecte demana una reparació" i el Sant Beneït em diu: "Fes així o fes aixà", i jo ho faig.» Els nostres benvolguts van dir: «És un home senzill que de cada paraula i paraula que li surt de la boca n'hi ha per a aprendre una qualitat bella. Un home com aquest, arreu on ronda, el seu Déu és amb ell.»

Un va demanar a Hananya: «Potser sabries fer un cofre per als bagatges?» Ell va dir: «És possible que en sàpiga.» Li va dir: «Vet aquí que nosaltres hem de fer un camí llarg i heus ací que necessitem estris per al camí. És que em podries fer una arca o un cofre o una caixa?» Ell va dir: «Ho puc provar.» Li respon: «Com ho provaràs?» Ell va sortir al bosc i en va portar troncs, els serà i en feu taulons, els tallà, els ribotejà, engalzà les posts i va fer un cofre, que va pintar de vermell perquè és un color bonic per als objectes. En veure la resta dels pelegrins que el cofre feia goig de veure, li van demanar que els fes també per a ells cofres. Va sortir al bosc, va portar fusta i els va fer cofres com el que havia fet per a aquell altre. També va fer una arca per al llibre de la Torà³¹ que havien de fer pujar a la Terra d'Israel. Tots els cofres estaven clavats amb claus de ferro, llevat de l'arca, que acoblà amb clavilles de fusta perquè quan arribessin —Déu nos en guard!— a les muntanyes imantades, que extreuen els metalls dels objectes, aquesta arca no s'esbalandrà. Hana-

28. Denominació d'un territori del sud de la Terra d'Israel, que s'usà simbòlicament per a referir-se als països cristians.

29. Designació simbòlica d'Israel.

30. La muntanya on Déu, en la tradició bíblica recollida en el llibre de l'Èxode, va lliurar les «deu paraules», que constitueixen el nucli de la revelació i de l'aliança de Déu amb Israel.

31. Els cinc llibres que la tradició atribueix a Moisès, que formen la secció inicial de la Bíblia hebrea i que es llegeixen setmanalment a la sinagoga. Contenen el fonament de la fe d'Israel.

nyà va fer cofres per a tots els viatgers, però ell en tenia prou amb el seu farcell.

Capítol 2

Els convidats

El mes d'adar³² ja gairebé havia transcorregut. Els núvols que havien cobert la roda del sol s'havien encongit i el sol s'anava fent més gran. El que ahir era el temps de la pregària del capvespre, avui és el temps de la pregària d'havent dinat; el que ahir era el temps de llevar-se, avui és el temps de la pregària matinal.

La neu s'havia escalfat i s'havia fos, els arbres del camp negrejaven. Avui són negres com la terra i demà faran sortir gemmes i floriran com el Líban. Estanys i pantans es cobreixen d'un tel i els ocells fan regalimar el seu cant. Cada dia voleteja un altre ocell i refila sobre cada teulat. Els nostres cars germans surten i es demanen quan el camí serà practicable per al viatge, el mes més propici per als vianants. Mai no havien temut la mort com en aquesta ocasió. Que n'és, de gran, la santedat de la Terra d'Israel, fins i tot en el seu assolament! I què és el vigor d'un cos, fins i tot en la plenitud de la força? Vet aquí que un home que ha cercat de pujar a la Terra d'Israel i no hi ha pujat, de sobte se'n va la seva ànima del cos i vet aquí que resta llançat com una pedra, inert, i no hi puja: on són totes les seves esperances? Qui sap llegir, seu i llegeix; qui sap estudiar, seu i estudia per reforçar el seu cor amb les paraules de la Torà. Durant tots aquells dies ni el sol ni la lluna no van veure cap home d'aquells ociós. Tot i que anaven aqueferats amb la venda de les cases i amb la comptabilitat dels diners, embellien els dies amb la Torà i la pregària.

La festa de Pasqua³³ havia passat. El sol s'havia fortificat en el firmament i l'aigua de les basses s'havia eixugat, fins i tot les tolles més grans s'havien quedat sense aigua. Els camins demanaven complir la seva funció i els carreters es posaven en camí. Els cavalls renillaven d'un confí a l'altre del món i els seus

32. Dotzè mes de l'any religiós jueu i sisè de l'any civil, que correspon normalment a febrer-març.

33. És una de les grans festes de l'any religiós jueu. Celebra el record de la sortida del poble hebreu d'Egipte, tal com és narrat en el llibre bíblic de l'Èxode.

esquellerincs cascavellejaven i els carreters feien ressonar els fuets tot cridant: «arri!, osquei!»

Els qui pujaven es van aplegar a la seva casa d'estudi. El vell rabí³⁴ Xelomó entrà, un *cohén*,³⁵ molt enraonat, que havia estat ocupat tots els seus dies amb el comerç, però a la fi havia deixat els béns d'aquest món i havia donat el cor a pujar a la Terra d'Israel. Rabí Xelomó solia dir: «Si un rei s'aïra contra els seus servents, Déu nos en guard que s'allunyessin d'ell, sinó que s'han d'estar a la porta del rei i plànyer-se per ells mateixos, fins que vegi el seu destret i se n'apiadi.» I va entrar rabí Alter l'escorxadador ritual,³⁶ que havia lliurat el seu coltell al seu gendre, i amb ell entrà rabí Alter el mestre, fill del seu sogre, que havia passat tots els seus dies assegut a la tenda de la Torà, examinant amb els alumnes amb cura i acríbia els textos. Una vegada, tot estudiant el tractat sobre els contractes matrimonials, se li va acudir que la Terra d'Israel era un contracte nupcial entre Israel i el Sant Benèit, i ens resulta evident que està prohibit de restar sense contracte matrimonial. Va sentir en la seva ànima que tot el temps que habités fora de la Terra no tindria repòs. Va deixar el seu Talmud,³⁷ dispersà els seus alumnes, es va vendre la casa, la Mixnà amb els comentaris de rabí Alfassí,³⁸ i va anar a inscriure's ell mateix en el registre dels qui pujaven. I va entrar rabí Péssah, administrador de la casa d'estudi, que anava amb Tsirl, la seva esposa, per a benefici i satisfacció d'ells, que potser el mèrit de la Terra d'Israel causaria que mereixessin fills. I va entrar rabí Yossef Meïr, que s'havia divorciat de la seva muller perquè havia refusat de pujar a la Terra d'Israel. El pare d'ella li havia enviat un missatge: «Si és desig teu reprendre la meva filla i viure amb ella a Buchach, tal com has viscut amb ella, jo us doblaré el dot.» Li va respondre: «M'he promès amb una altra núvia i no la puc pas avergonyir.» I va entrar rabí Moixé, el germà de rabí Gerxom —que sobre ell sigui la pau—; és aquest rabí Gerxom l'ànima del qual va sortir en el

34. Aquí és un títol de respecte, tot i que en el nostre text altres vegades té el sentit de cap espiritual d'una comunitat jueva.

35. Títol que es dona als descendents de família sacerdotal d'època bíblica, segons la tradició.

36. La persona que té la tasca de sacrificar els animals que han de ser consumits segons les normes rituals del judaisme.

37. Obra fonamental del judaisme, que conté la Mixnà (compilació de la llei oral) i la Guemará (comentaris a la Mixnà dels grans rabins d'època antiga).

38. Yisshaq ben Yaaqob Alfassí (1013-1103), gran erudit estudiós del Talmud i compilador de normes i decisions jurídiques relatives a la vida jueva.

verset: *El rei m'introdueix a les seves estances*,³⁹ tal com s'explica en el llibre *L'allunyat*.⁴⁰ Per amor a la Terra d'Israel, rabí Moixé havia deixat les seves dues filles i havia inscrit el seu nom i el nom de la seva esposa en el registre dels qui pujaven. I entrà rabí Yehudà Méndel, supervivent dels fidels del gran rabí Uriel, que la seva ànima sigui a les estances secretes de les altures. Tot el temps que rabí Uriel va ser viu, una franja de la Terra d'Israel s'estirava i anava fins a casa seva, però quan ell va traspasar, per a rabí Yehudà Méndel no hi havia en el món res que fos desitjable fins que el Lloc Sant li va posar en el cor de pujar a la Terra d'Israel. I en va entrar també un el nom del qual hem oblidat. I va entrar Léibuix, el carnisser, que la Terra hauria vomitat després d'això perquè deia ultratges com ara: «Heu vist mai una Terra on no hi hagi altra carn que la d'ovella?» I va entrar rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhai⁴¹ el levita⁴² —que la seva memòria sigui per a benedicció—, que era un expert en les llegendes de la Terra d'Israel (aquelles llegendes que en elles santifiquen el nom del Sant Benèit), que quan començava a lloar la Terra semblava com si el Nom Inefable de Déu fos gravat a la punta de la seva llengua. En entrar ells, Hananyà estava dempeus a la porta amb el farcell a la mà, que contenia el tallit, les filactèries i la resta de bagatges, com un home preparat per a partir immediatament.

A l'hora en què els homes seien a la casa d'estudi, les dones s'estaven a la galeria de les dones. Madò Milkà, la venedora de corall, que havia entrat en una segona unió a fi que el seu marit pugés amb ella a la Terra d'Israel, però no hi va voler pujar i ella se'n va divorciar. Al seu costat hi havia Feigue, la seva parenta, la vídua de rabí Yúdel de Stryi, que sobre ell sigui la pau, fill de notables i administradors que trametien diners per als pobres de la Terra d'Israel. Al costat d'ella hi havia Hinde, l'esposa de rabí Alter, l'escorxador ritual. A la vora d'ella hi havia Tsirl, la muller de rabí Péssah, l'administrador. Al seu costat s'hi estava Ester, l'esposa de rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhai el levita. Al seu costat es trobava Sara, la dona de rabí Moixé, fill

39. Ct 1,4.

40. És una obra del mateix Agnon que va ser publicada l'any 1923.

41. És el nom complet d'Agnon i del seu pare. Cal notar que l'esposa d'aquest personatge del nostre relat es diu Ester, com es deia l'esposa d'Agnon. El narrador d'aquestes llegendes de la Terra d'Israel reflecteix, d'alguna manera, com un mirall —establint un lligam entre la ficció i la realitat—, l'home Agnon i la seva pròpia història.

42. És un títol de família sacerdotal jueva, inferior al de *cohen*, que ha aparegut anteriorment.

de la filla de rabí Avigdor, el cap de la comunitat, que la seva memòria sigui benedicció. Al seu costat hi havia Péssil, la filla de rabí Xelomó el Cohén, que havia enviudat en aquell període i s'havia unit al seu pare per a fer camí i així rebre sofriments a la Terra d'Israel.

Rabí Xelomó, el *cohén*, es va alçar, i dempeus, posà totes dues mans sobre la taula, abaixà el cap i els digué: «Per què voleu pujar a la Terra d'Israel? Que no sabeu que als viatgers els venen al damunt molts de destrets? A banda de la fretura d'aliments i del terror de les bèsties feroços i dels bandits, especialment en el mar.» Van respondre els nostres benvolguts i van dir: «No tenim cap temor. Si som dignes davant d'Ell —que sigui beneït—, ens conduirà a la Terra d'Israel, i si no som dignes —Déu nos en guard— és que som dignes de tots els destrets que ens vindran al damunt.» El que havia dit als homes ho va dir a les dones i el que havien respost els homes, això mateix van respondre les dones. Va dir rabí Xelomó: «Feliços vosaltres que us heu adherit a la Terra d'Israel, Terra que va ser creada sols per a Israel, i sols Israel és immutable a la Terra d'Israel. Us he dit totes aquestes coses sols per acréixer la vostra recompensa. Rabí Alter l'escorxadador ritual va posar la mà a l'espatlla de rabí Alter el mestre i rabí Alter el mestre va posar la seva mà a l'espatlla de rabí Alter l'escorxadador ritual i van començar a dansar i a cantar: *Qui donarà de Sió la salvació a Israel? Quan el Senyor farà tornar la captivitat del seu poble, exultarà Jacob, s'alegrarà Israel.*⁴³

Rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita va demanar a rabí Moixé: «Potser vós recordeu la melodia amb què rabí Guerxom, el vostre germà —que la seva memòria sigui benedicció— entonava el verset: *El rei m'introdueix a les seves estances?*» Li digué: «Aquesta melodia nosaltres no la solem cantar perquè fou amb aquesta que el meu germà va deixar el món, però sé la tonada de: *Atrau-me darrere teu! Correm.*⁴⁴ Si la voleu escoltar, us la cantaré davant vostre.» Tots els convidats van abaixar el cap i rabí Moixé va començar a cantar: *Atrau-me darrere teu! Correm!* Rabí Yossef Meïr es posà dempeus i digué: «Déu vulgui que ens fem mereixedors de cantar el verset: *El rei m'introdueix a les seves estances* a Jerusalem, la ciutat santa.» Els convidats van dir: «Amén.» I van anar cadascú a casa seva en pau.

Quan van sortir de la casa d'estudi ja tota la ciutat estava endormiscada. Les cases s'havien refugiat sota l'amagatall de la nit i s'ocultaven en la fosca.

43. Salm 14,7.

44. Són les paraules del començament d'aquest mateix verset bíblic: Ct 1,4.

La lluna s'ocultava encara en el firmament i sols els estels il·luminaven els cims dels turons. Buchach és asseguda a la muntanya i sembla com si els estels estiguessin lligats als seus teulats. De sobte va sortir la lluna i il·luminà tot el llogaret. El riu Strypa, al principi cobert per la fosca, brillà sobtadament com l'argent i del pou del mercat van fluir les dues canelles de plata. Un va respondre i va dir: «Mai no havia sabut que aquest llogaret fos tan bell. Em sembla que en tot el món no hi ha cap llogaret tan bell com el nostre.» El seu companyo va respondre i va dir: «Realment aquesta mateixa paraula m'havia pujat al cor per dir-la.» Va dir rabí Alter l'escorxadador ritual: «Tota ciutat on viuen persones belles és bella.» Va dir rabí Alter el mestre: «Ara aquestes belles persones van a pujar a un indret bell.»

En aquesta mateixa hora una dona va dir a una seva comare: «No sé pas què em passa. Pensava i em deia que mai no havia vist una nit com aquesta i de sobte em sembla el contrari: que ja he vist una nit com aquesta i fins i tot que les paraules que he sentit aquí, que ja les havia sentides. Sé que no és així, però amb tot no puc dir que no sigui així.» Li va dir la companya: «Podria ser que una altra vegada ja haguéssim viatjat a la Terra d'Israel i que tot el que hem sentit i vist aquí ja ho haguéssim sentit i vist una altra nit.» Li va dir: «Si és així, per què som aquí i no pas a la Terra d'Israel?» Li va dir la comare: «Companyona, ja hi hem estat!» Li replicà l'amiga: «Si hem estat allà, com pot ser que siguem aquí?» Hi va tornar la companya: «Amiga, abans que em demanis com és que nosaltres som aquí, jo et preguntaré com és que vam ser exiliats de la Terra d'Israel i dispersats entre les nacions» Li digué la companyona: «No entenc pas el que dius.» L'altra amiga va dir: «Companya, que no m'has dit: “de sobte em sembla que una nit com aquesta realment ja l'he vista en la meua vida?”»

Noliejaren dos carros alts i llargs envelats com si fossin una cabanyella; bescanviaren tots els estris de les cases per diners, llevat dels utensilis que els eren necessaris per al camí, i van guardar els diners dins els vestits. Van omplir els cofres de cassoles, bols, gots, gerres, plats, carn fumada, galetes primes, de les que es poden guardar molts dies, i després van anar a obtenir el permís dels morts. Uns es van dirigir a les tombes dels pares i a les tombes dels parents, altres van anar a les tombes dels justos —la solidesa del món— que van acceptar per a ells mateixos de ser sebollits fora de la Terra i sofrir la pena de la migració dels morts⁴⁵ a fi de protegir la ciutat de persecucions. Van

45. La tradició de la mística cabalística creu que la resurrecció dels morts tindrà lloc a la Terra d'Israel, de manera que els enterrats en els països de la diàspora hauran de passar grans

esclatar en plors i se'ls va desvetllar un gran sentiment perquè les tombes dels justos desvetllen per al penediment. Tot plorant anaren de retorn fins al llinard del cementiri. Es van girar de cara a les tombes i van guaitar. Va venir rabí Abraham, el circumcidador, aquest rabí Abraham, el circumcidador, que havia fet entrar més de la meitat del llogaret en l'aliança d'Abraham el nostre pare —que sobre ell sigui la pau— i va agafar el coltell de la circumcisió sota la planta dels peus de cadascun d'ells i va dir: «Fills meus, vet aquí que jo tallo sota de vosaltres perquè no se us agafi la pols del vostre llogaret.» També va fer passar el coltell sota dels seus peus. Tots van esclatar en plors i van retornar a llurs cases. Es van calçar els peus amb sabates grosses preparades per al camí, amb les soles clavades amb claus de ferro perquè aguantin molts de dies. En fer camí se sentia el retruny dels seus passos d'un extrem del llogaret fins a l'altre. Per això a Buchach se sol dir a propòsit de gent baladrera: «Fan tant de brogit al llogaret com si pugessin a la Terra d'Israel.»

Van rondar per totes les sinagogues i cases d'estudi de la vila, i per tots els carrers amb les paraules de la Torà, la pregària i l'almoïna a fi que no els calgués haver de tornar a cap d'aquells llocs per reparar alguna falta comesa allí i anaren de casa en casa per acomiadar-se dels vivents. Demanaven a tothom: «Que teniu alguna cosa contra mi? Que potser us dec diners?» I van obrir les capses de rabí Meïr Senyor del Miracle,⁴⁶ en van recollir els diners per portar-los als seus germans que eren a la Terra d'Israel; van besar totes les *mezuzàs*⁴⁷ fins que van arribar al riu Strypa. Quan van arribar al riu Strypa es van aturar i van demanar perdó a l'aigua. Van dir: «Tots els rius van a la mar: si us plau, aigües de l'Strypa, no us aïreu contra nosaltres en el camí.» Finalment van entrar a la seva casa d'estudi per pregar. Acabaren pujant als seus carruatges: els homes en un carro i les dones a l'altre. El carreter menava el dels homes i el de les dones va ser lliurat a mans d'Hananyà, constituït ell mateix en mosso, com fan els cotxers que tenen dos carruatges, que en lliuren un a mans d'un viatger i a aquest no li fan pagar el viatge. Tota la vila va sortir a acompanyar-los, llevat del rabí, que solia dir: «Els qui viatgen a la Terra d'Israel abans

sofriments a través de passatges subterranis fins que arribaran a la resurrecció plena, a la Terra d'Israel.

46. Nom amb què eren conegudes les recaptades d'almoïna per als pobres de la Terra Santa. No se sap amb certesa qui era aquest rabí.

47. Són uns petits rotlles de pergamí que contenen certs passatges de la Bíblia. En la tradició jueva es posen dins d'una capseta allargada o d'un tub que es fixa en els muntants de la porta de la casa on es viu.

de la vinguda del Messies em semblen els vailets que salten davant del nuvi i la núvia abans de la cerimònia nupcial.

Capítol 3

Partença

Van sortir de la vila i es van confiar als cavalls. Els cavalls van acotar el cap i van flairar el camí vers on els demanaven d'anar. El carreter va pujar al primer carro i Hananyà a l'altre. El carreter va estirar els cavalls amb les brides i els va acuitar per fer camí. Les bèsties van redreçar el cap preparades per al camí, i encara algun va ronsejar, no fos cas que algú hagués oblidat alguna cosa i hagués de retornar. Quan ja no se sentia res més que els sanglots dels plors de separació, van redreçar els peus i van tirar.

Hananyà va agafar el fuet amb la dreta i el va alçar per damunt dels caps dels cavalls, que van inclinar les testes, van fer-li una mirada i van avançar. Les dones que estaven avesades a viatjar a les fires van dir: «En tota la nostra vida mai no havíem viatjat tan suaument com en aquest viatge. Que sou carreter?» Els va respondre: «Jo no soc pas cotxer, però els cavalls són cavalls i saben què se'ls demana i tiren.» El carreter va dir a Hananyà: «A mi em dieu que no sou carreter? Amb l'aire amb què moveu el fuet se us coneix que sou carreter.» Li va respondre Hananyà: «Mai de la vida no havia menat ni un carro ni cavalls fora d'una vegada que vaig veure un jueu que es negava en el riu amb els seus cavalls, que els en vaig fer sortir i els vaig portar a casa seva.»

I així van viatjar gairebé dues hores per camps, boscos i llogarets fins que van arribar a la comunitat santa de Yazlovets'. El carreter va fer un xiulet als cavalls i va aturar el carruatge, ja que havia estat convingut des del principi del viatge de fer una parada a Yazlovets' a fi de veure-hi els parents abans d'emprendre la partença.

No hi ha cap llogaret més proper a Buchach que Yazlovets': realment el cap d'un és al costat de la cua de l'altre, tot i que no hi ha pau entre aquests. Per què? Perquè quan va traspasar el rabí vell de Buchach, els ancians de la vila havien posat els ulls en el seu gendre, el rabí de Yazlovets', a fi d'atreure'l vers ells. Van anar a casa d'ell, però no ho va acceptar. Va dir: «Com podria deixar Yazlovets', que és un llogaret menut on ningú no em distreu de l'estudi, per anar a una vila gran plena de savis i de comerciants que importunen el

rabí: uns amb les seves qüestions subtils i els altres amb els seus tràfecs? Què va fer la gent de Buchach? Van agafar un carro i cavalls i van entrar a casa del rabí de nit, el van fer seure en el carro, van fugir amb ell i el van menar a Buchach. Encara no brillava el dia que Buchach ja resplendia de la seva glòria i que la llum de Yazlovets' s'enfosquia. En endavant, quan un de Buchach va a Yazlovets' es barallen amb ell i li estiren el capell perquè Buchach els va prendre la corona. Ara que ells deixaven Buchach i es disposaven a pujar a la Terra d'Israel s'havia esvaït la tírria de la gent de Yazlovets' contra ells. I no sols això, sinó que tot Yazlovets' s'havia aplegat en honor d'ells i els havien rebut amb begudes, pastissos, confitures i amb aigua fresca que havien portat de la font. Fins i tot els gentils⁴⁸ els van mostrar respecte per honorar la Terra d'Israel. No s'havia vist un respecte com aquest en aquells països. Es prosternaren literalment davant d'ells, els besaven els vestits, van donar farratge als cavalls per causa de l'amor per la Terra d'Israel. Sols els armenis no van participar en aquell honor, perquè els armenis són de la raça d'Amaleq⁴⁹ i Amaleq té odi a Israel. Els armenis habiten en tots els països i fan comerç amb els fills d'Orient i fan venir d'allà pebre i perfums, i trepitgen els peus d'Israel. La seva terra és propera al riu Sambatyon⁵⁰ i fan guerra amb Daniel el Piadós, que abat mil víctimes d'un sol cop i viu a Armènia en la comunitat de la Sang del Pollet, i és un rei gran i ferm i té l'alçada d'un gegant i trenta-un reis li estan subjectes. La consuetud dels armenis és que quan un pega el seu company i el mata ha de pagar tres-cents seixanta-cinc dinars d'or, com els tres-cents seixanta-cinc tendons que hi ha en la persona, però a Israel no li poden fer res perquè ja Josuè⁵¹ els va afeblir.

Després que els afectuosos haguessin recobrat les seves ànimes del camí, van entrar a la gran sinagoga; era aquella sinagoga que les criatures de la casa del rabí van trobar amagada a la muntanya, i la van aparar. El Baal Xem Tob,⁵² que la seva memòria sigui benedicció, se solia amagar en els graons de

48. Designació genèrica de les persones que no són jueves; en aquest cas es tracta, evidentment, de cristians.

49. És l'enemic per antonomàsia del poble d'Israel (Ex 17,8-16; Dt 25,17-19).

50. És un riu llegendari de la tradició jueva: a l'altra banda del Sambatyon van ser exiliades les deu tribus d'Israel deportades pels assiris en el segle VIII aC.

51. És el successor de Moisès, que va dirigir l'ocupació de les tribus hebrees de la Terra Promesa, segons es narra en el llibre bíblic de Josuè.

52. «El senyor del bon nom [de Déu]», nom amb què és conegut rabí Israel ben Elièzer (1698-1760), fundador de l'hassidisme, místic, guaridor i home profundament carismàtic.

la paret a estudiar la càbala i allí va merèixer una elevació de la seva ànima. Allí les pregàries no ensopeguen amb cap mena d'idolatria i arriben totes en la seva completesa a les portes de la misericòrdia. Els nostres estimats van pregar per a ells mateixos, a fi que poguessin pujar en pau i no fossin danyats durant el camí per escamots de feres ni per bandolers per terra o per mar. Després tornaren i pujaren als carruatges i tota la vila els va acompanyar fins al límit de l'espai que es pot recórrer en dissabte. Qui no ha vist els homes de Yazlovets' encaixant les mans amb els homes de Buchach no ha vist pas en la seva vida l'afecte que es tenen els d'Israel. En el moment en què els grans s'abraçaven l'un a l'altre, els menuts allisaven les cues dels cavalls pel fet que les seves manetes no arribaven a les mans dels viatgers del carro. És per això que a Yazlovets' diuen, quan un petit vol estar en el lloc d'un gran: «Ves a allisar la cua dels cavalls.»

Capítol 4

Una prova

Els viatgers van viatjar unes quantes hores i van arribar a la comunitat santa de Yahil'nytsya. Hi van passar una nit i van sortir a fer camí i van arribar als encontorns de Laskivtsi. Allí es fa una gran fira: no n'hi ha cap com aquesta en tot el món. Més de cent mil mercaders hi van cada any a fer comerç els uns amb els altres. En aquells dies profans era temps de fira i es van trobar amb grups de comerciants amb carros carregats amb tota mena de mercaderies: realment tot el sòl s'esfondrava sota d'aquests.

Va venir Satanàs i se'ls va posar en el camí i els digué: «Cap a on viatgeu?» Li van dir: «A la Terra d'Israel.» Digué: «I de què menjareu allà?» Digueren: «Hi ha qui ha venut la casa d'obra i n'hi ha que tenen provisions de béns d'algun altre lloc.» Digué: «Ja sabeu que el camí empetiteix el diner?» Van dir: «Ho sabem i per això cadascun de nosaltres ha treballat afanyosament per disposar de recursos per a pagar-se el cost de l'hostatgeria i del vaixell.» Digué: «I per a omplir la gola dels guàrdies de la frontera? I el peatge⁵³ per al rei d'Ismael,⁵⁴ qui us el pagarà?» Digueren: «Quant demana?» Va dir: «Si tan sols

53. Literalment: «el rescat de l'ànima».

54. En la tradició jueva, Ismael designa el món àrab.

us deixés menjar per a un àpat...» «Si és així, què hem de fer? Entrarem a Laskivtsi i mirarem de guanyar diners. Benaurat el qui viu a la Terra d'Israel i no confia la seva alimentació damunt les viles santes! Amb tot el que ens hem hagut d'escarrassar per arribar fins a Laskivtsi i ara que hem vingut fins aquí no ho podem pas deixar estar la taleia.»

Al mateix temps que Satanàs estava ocupat amb els homes també s'ocupava de les dones. Els mostrava mocadors, xals i vestits, fins que llurs cors van començar a gemegar i anhelar, segons la manera de les dones quan veuen un vestit bell i el cobegen. Va dir Satanàs a les dones: «Rebeca, la vostra mare, quan va arribar a la Terra d'Israel, què hi ha escrit d'ella? *Va agafar el vel i es va cobrir*,⁵⁵ a fi de mostrar la seva estimació per les coses belles. I vosaltres que voleu anar cap a les vostres mares,⁵⁶ no fareu les obres de les mares? És que és lluny Laskivtsi? Vet aquí que la teniu davant del nas. Algú esternuda aquí i a Laskivtsi li responen "salut". Fins i tot els cavalls tiren per anar a Laskivtsi. És que l'animal sap cap a on s'inclina el camí.»

Rabí Xelomó va treure una bufeta i va omplir la seva pipa, va prendre un pedrenyal i la va picar amb un ferro i va encendre les fulles de tabac de la pipa; va cloure els ulls i va fer pujar fum amb rapidesa, com un home que cerca fer alçar els seus pensaments. Va veure que els cavalls dubtaven del camí: volien anar cap a aquesta banda, però tiraven vers l'altre cantó. Amb la llarga canya de la pipa va tocar el carreter i li va dir: «Tira cap a Borshchiv» i el va acuitar a fer camí perquè els qui van a la Terra d'Israel és com els qui van a la sinagoga, que tenen el precepte de córrer. El cotxer va alçar el fuet i va fer espetegar la corretja d'ací d'allà, va tocar l'ase vers els cavalls i els va menar cap a la banda de Borshchiv. Els cavalls van estirar els caps i van picar de peus fins que van fer pujar cap amunt la pols de sota les potes. Tot seguit van desaparèixer els carros de mercaderies i la contrada es va omplir de rancs, cecs i de tota mena de gent esguerrada amb formes dels òrgans de cera a les mans: una imatge d'una mà, un model d'una cama, que feien camí vers les tombes dels seus sants; les feien servir de candeles a fi que veiessin les seves tares i les hi guarissin. Els nostres estimats van comprendre que aquestes temptacions no eren per a res més que per a entretenir-los, de manera que, ocupats en el comerç a fi d'aplegar diners per poder viure satisfactòriament a la Terra d'Israel, la seva ànima seria recollida fora de la Terra.

55. Gn 24,65.

56. Són les matriarques d'Israel: Sara, Rebeca, Raquel i Lia.

És la paràbola d'un rei que va convidar els seus estimats a un àpat. Els intel·ligents hi van acudir immediatament. Es van dir: «Hi pot mancar res a la casa del rei?» Els ximplets, en canvi, van estar-se a casa fins que es van haver omplert el ventre de les seves viandes a fi de no haver de necessitar les del rei. Així les coses, els uns van seure davant del rei i van menjar i van beure de la taula d'aquell i el van beneir, mentre que els altres seien a casa seva i s'embriagaven amb el seu vi, i es van embrutar els vestits de pols, de manera que no podien pas mostrar-se davant del rei. El rei s'alegrà de la vinguda dels intel·ligents i els va estimar més que tota la resta de gent, però es va indignar amb els ximplets i els va fer entrar en desassossec. Així doncs, el Rei de reis, el Sant Beneït, convida els seus estimats a la Terra d'Israel: els intel·ligents hi van immediatament i beneeixen el seu gran nom amb la Torà i amb càntics i lloances. El Sant, beneït sigui, s'alegra de la seva vinguda i els estima; els ximplets que romanen a casa d'ells fins que no s'hagin omplert les butxaques amb diners per no haver de necessitar d'Ell, per dir-ho així, a la Terra d'Israel, a la fi s'acaben embriagant del seu vi —dels diners— i s'ensutzen els vestits de pols —és a dir, el seu cos és sebollit en la pols de fora de la Terra.

Hi va intervenir rabí Alter el mestre i va dir: «Jo odio la mala inclinació que fa anar les criatures a les mans del pecat.» Rabí Moixé va prendre la paraula i va dir: «La mala inclinació és mereixedora de ser odiada, però jo no l'odio pas perquè tots els meus mèrits m'han vingut per mitjà seu. En la lletra de la llei, els malvats l'haurien d'odiar perquè pequen contínuament, però ells en lloc d'odiar-la li van al darrere com si fos un estimat.» Rabí Xelomó va dir: «Ben dit.» Va prendre la paraula el cotxer i va dir: «Viatgen a la Terra d'Israel, però es mostren benivolents amb la mala inclinació. No m'estranyaria pas que la fessin pujar amb ells a la Terra d'Israel.» Li va dir Léibuix, el carnisser: «No tinguis pena per nosaltres: val més que apressis els teus cavalls, que no ens atrapi pel camí.» El carreter, indignat, girà la cara vers ell i va dir: «És que per a fer-los córrer puc fer servir dos fuets?» Rabí Yehudà Méndel va esguardar amb bons ulls Léibuix, el carnisser, de bella conversa, i va ficar les mans a les mànigues del seu vestit perquè el dia declinava i el sol s'havia afeblit.

El carreter va tibar les regnes i apressà els cavalls. Van fer camí i arribaren a un llogaret a prop de Borshchiv, on tots els viatgers fan parada. Els cavalls, ells mateixos, van anar a l'hostal i es van aturar a la porta de l'estable. El cotxer va baixar, va desenganxar els cavalls, els donà civada i els abeurà. Hananyà ajudava els nostres estimats a fer baixar els coixins, els edredons i la resta de bagatges. Els viatgers van estirar les cames i van entrar a l'hostal per donar repòs als seus cossos i fer les pregàries de la tarda i del vespre.

*Capítol 5**Baixada i pujada*

Quan l'hostaler ho va veure, va restar perplex. Tothom viatjava a la fira i aquests venien aquí! Rabí Xelomó va prendre la paraula i va dir: «Al món sencer el mou el fat de baixar a la fira, mentre que a nosaltres ens mou el fat de la pujada.» S'hi afegí rabí Alter el mestre i va dir: «El món sencer va cap a la fira mentre que nosaltres deixem la fira i anem a la Terra d'Israel.» L'hostaler s'alegrà amb ells i portà dues ampolles d'aiguardent a fi que es purifiquessin la gola de la pols del camí. Els digué: «Què us estimeu més: fort o dolç?» Rabí Moixé va picar les mans amb alegria i va exclamar: «Oh, jo l'estimo quan és fort i quan és dolç!» L'hostaler pensava que ho deia del licor, però ell no es referia a altra cosa que al Pare dels cels. Van dir la benedicció, van beure per la vida i van fer la pregària de la tarda i del vespre, els homes a l'interior de la casa i les dones a la cambra exterior. Que en feia, de temps, que en aquella casa no hi havia santedat ni benedicció! I de sobte hi prega un quòrum de deu homes! El passavins i la seva esposa haurien volgut canviar el seu estatge a la ciutat perquè a la ciutat se sent la santedat i la benedicció cada dia. Una vegada, un home just es va hostatjar a casa d'ells. Els va dir: «Com sabeu que el Sant Beneït necessita la vostra santedat i benedicció? Potser anhela un gotet d'aiguardent i un plat de farro. Us garanteixo que l'àpat que vosaltres doneu als vianants, li és tan agradable, per dir-ho així, com tots els càntics i les lloances amb què és lloat a la ciutat.» Per causa de les paraules d'aquell just no van traslladar el seu estatge a la ciutat i maldaren per servir bé el menjar i la beguda als qui van i venen.

Mentre pregaven, l'hostalera s'estava davant dels fogons i preparava el sopar. Felix la dona que havia merescut uns hostes com aquells! Fins i tot el foc que hi havia sota el trespeus sabia qui eren els hostes. Encara no havien tingut temps d'acabar la seva pregària que ja van trobar l'àpat preparat: farro cuinat amb llet munyida poc abans de la pregària de la tarda. La colla va seure al voltant de la taula: els homes en un costat i les dones a l'altre. I rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, va endolcir l'àpat amb llegendes en què es lloava la Terra d'Israel. Encara que sigui desolada, la Santedat hi és present, i Elies, de bona memòria, ofereix els sacrificis quotidians en el temple; encara que es trobi assolat, la Santedat roman en aquell lloc, i els pares del món, que s'estaven a la seva esquena com a es-

corta i Assaf, Eman i Jedutun⁵⁷ cantaven i amb la pell dels animals sacrificats, ell —Elies— en feia rotlles i rotlles i hi escrivia la fortuna d'Israel.

Després d'haver menjat i begut i d'haver dit les benediccions, van treure els llibres de llurs bosses i van seure a estudiar. Les dones en van fer sortir agulles i fil i van seure a fer mitja. El carreter envià els cavalls a pasturar pel prat, però els fermà per les potes perquè no anessin al bosc i fossin devorats per les bèsties ferotges. Mentrestant, Hananyà apariava la palla dels carros i arranjava els seients a fi de no haver-se d'entretenir a la sortida. Ell també va seure en el carro i va fer sortir el llibre dels Salms del seu farcell i es posà a llegir a la llum de la lluna. Uns gentils van arribar del poble i es van aturar a la porta de l'hostal. Es van llevar els capells en honor dels hostes i van dir: «Hostes a la casa, Déu a casa.» Els nostres estimats van callar mentre miraven els incircumcisos, que eren alts com gegants, amb els cabells negre com la pega, abundants al clatell i tallats curts al front, i resplendents, perquè no tenien pintes i s'untaven el cap amb greix de porc a fi que brillés. Tenien la barba afaitada i els bigotis tallats pels dos caps. Els ulls eren enfosquits per la servitud amb què els asservien els seus amos. El seu capitost es va apropar a la taula i va dir: «Escopiu-nos als ulls,⁵⁸ els qui aneu a la Terra d'Israel.» Milkà va treure un pastís de mel que havia pres per al camí i els el repartí. Ells van alçar el tall a l'alçada dels ulls i van dir: «Un regal de Déu, un regal de Déu!» El van besar i se'l posaren al si, davant del cor, es van acomiadar i se'n van anar.

Rabí Alter l'escorxador ritual va veure que Léibuix, el carnisser, seia ben perplex. Li digué: «Per què seieu tan perplex?» Li digué: «Els gentils, que no tenen part ni heretat a la Terra d'Israel, com és que l'estimen tant?» Li digué rabí Alter l'escorxador ritual: «Per causa del cap d'Esau que és enterrat a la cova de Macpelà.»⁵⁹

Un, el nom del qual hem oblidat, va demanar a rabí Yehudà Méndel, anomenat rabí Yehudà Méndel el piadós: «Com és que va merèixer Esau que la seva testa fos sebollida a la cova de Macpelà?» Li va respondre: «Per Huixim, fill de Dan, que va agafar un bastó i va colpejar el cap d'Esau. Aleshores el cap d'Esau va caure als peus de Jacob i així el van sepultar amb ell.» Va dir

57. Esmentats en 1Cr 25,1: eren levites cantors del temple de Jerusalem en època bíblica.

58. Acte que manifesta una mena de sortilegi benèfic.

59. Lloc de sepultura d'Abraham i de la seva família.

rabí Alter el mestre, fill del sogre de rabí Alter l'escorxadador ritual: «Aquesta és l'explicació senzilla de la cosa, però conté un gran secret, perquè tots els anys que es va estar Jacob fora de la Terra, Esaú s'estava a la Terra d'Israel, i per això es van mantenir per a ell drets a la Terra d'Israel. I Jacob temia que no fos que es mantingués el dret a la Terra d'Israel per a Esaú i els seus fills. És per això que l'Escriptura ens fa saber: "Israel, un poble únic a la Terra"⁶⁰ i no pas Esaú i els seus fills.» «I d'Ismael?» «Ja diu l'Escriptura: "Perquè no heretaria el fill de la serventa amb el meu fill Isaac."⁶¹ Va dir el Sant, beneït sigui: "M'estimo aquesta Terra i m'estimo Israel; farà entrar Israel, que m'estimo, a la Terra que estimo.»»

Rabí Xelomó va fer sortir la seva llarga pipa i va omplir el recipient de tabac; va plegar un trosset de paper i la va encendre; les fulles perfumades es van encendre i en va fer pujar el fum. Va mirar amb ulls benèvols la colla que seia enmig de les paraules de la Torà. Quants d'afanys han hagut d'esmerçar fins que no han sortit de la seva vila i quants destrets futurs haurien d'endurar? Adreçà els ulls cap amunt i medità en el seu cor: «No sabem què demanar-te, sinó que facis amb nosaltres el que has fet fins avui tota la vida.»

La mestressa de la casa seia silenciosa i esguardava davant d'ella. Hi havia una espelma encesa damunt la taula i se sentia la veu de la Torà que ressonava per la casa. En aquell hostal, que estava eixut de les paraules de la Torà, de sobte la veu de la Torà hi esclatava. Mentre seia va venir una falena i va caure en la candela. Quant havia durat la seva vida? Un moment. Un instant lleu abans d'això era viva. Un instant abans d'això volava per tota la casa. Un instant lleu havia rondat l'espelma per llepar el foc i havia esdevingut carbó. Així mateix per a ella: un instant lleu el Lloc Sant havia allargat el seu espai, un lleu instant li havia encès al davant una gran llum, un lleu instant havia pogut seure tranquil·la escoltant les paraules del Déu viu, però l'endemà els seus hostes partiren i ella tornaria a seure sense Torà, sense pregària i sense vida. Encara ella conversava amb el seu cor quan algunes dones gentils van entrar; es prosternaren davant els pelegrins i van treure una pila de pinyes dels seus davantals per posar-les sota els coixins dels caps dels qui anaven a la Terra d'Israel a fi de fer agradable llur son.

60. 2Sa 7,23.

61. Gn 21,10.

Però els nostres estimats no tenien pressa per anar a dormir, sinó que seien repetint i meditant la Torà mentre les dones seien tot fent mitja. Sara decantà el cap vers rabí Moixé, el seu home, que seia amb el cap sobre el braç i un llibre a la mà. Es va recordar de les dues filles que havien romàs a Buchach i medità en el seu cor: ara els seus marits entren per sopar; és possible que els hagin cuinat farro amb llet i que escampin sucre fi sobre el menjar per fer més agradable el menjar a llurs boques, i que ells no s'adonin de l'esforç que ha hagut de fer la dona i que seguin a la taula amb els ulls fits en el llibre, com un sogre amb el gendre. Mentre ella conversava amb el seu cor, la seva veïna la va tocar i li va dir: «Fixa't en Tsirl: esguarda Péssah, el seu home, com si fossin ells dos sols en el món.» Sara sospirà i va dir: «Qui no deixa res darrere, fins i tot si se'n va de la seva vila està content.»

Els nostres estimats van continuar seient fins que va venir el carreter i va dir: «Doneu-vos un descans fins que empallideixin les crestes dels galls, que aleshores caldrà llevar-se.»

És bell el son per als vianants, especialment en les nits d'iar,⁶² a pagès, en l'hora en què el món fa silenci, les herbes i els arbres callen i les bèsties pasturen en els prats sense cap plany envers la gent i una brisa suau es belluga a fora, bufa i s'entortolliga amb els teulats i rodola entre les tiges dels cereals, que es gronxen amb l'aire amb un xiuxiueig i fan agradable el son dels homes i els endolceixen els membres. Però els nostres estimats no s'havien pas oblidat que el son ha estat creat per a reforçar el cos, perquè pugui alçar-se sa per al servei diví —que Ell sigui beneït. Encara no s'havia acabat la tercera vetlla que ja s'havien alçat. En aquell moment, el Sant —que sigui beneït— feia traspuntar l'alba i les estrelles i constel·lacions de queien.

Els núvols enrogiren i s'envolaren d'ací d'allà. Les herbes i els camps van començar a fremir i els arbres brillaven de rosada. El sol traspuntava i els ocells batien les ales i encetaven el desig de cantar. Els cavalls renillaven, picaven de peus i aixecaven la cua. Els nostres estimats es van posar drets, van pregar, van menjar el pa del matí i van pujar als seus carros. Els homes en el seu i les dones en l'altre. Van anar-se'n de l'hostal i van sortir a fer camí.

62. En el calendari jueu, segon mes de l'any religiós i vuitè de l'any civil, que correspon als mesos d'abril-maig.

*Capítol 6**A través de la terra de Polònia i Moldàvia*

Els carros caminen i avancen, els cavalls aixafaven tota mena d'herbes, grosses i menudes. Bufaven aires bons que desvetllaven el cor. Els brins d'herba s'encorbaven pel camp i mantenien converses davant del Sant, que sigui beneït. Molts pobles llambregaven entre camps i vinyes; els boscos i els estanys restaven en silenci. El sol brillava sobre els rius i les seves riberes i núvols blancs feien als nostres estimats un acompanyament des del cel.

Així van viatjar a través de la terra de Polònia, fins que van travessar-ne la frontera i van arribar a un lloc que es deia Ukip. Van travessar el Dnièster en pau i van passar una nit a Ukip. D'allí van viatjar a Khotín, que es troba a la riba dreta del Dnièster, on hi ha alguns propietaris d'Israel. Aquests viuen a l'ombra de les autoritats i suporten l'exili amb magnanimitat i es dedicaven al comerç i a l'artesanía amb honor i munificència. En cas d'avalots, els notables els amagaven a casa d'ells i no els feien res. Segons la tradició que els és pròpia, s'estan allà des de l'època del Segon temple, llevat dels jueus que hi van arribar des de Polònia. Quan els tàrtars allargaven les seves mans sobre el país de Polònia, s'emportaven captius a la terra d'Ismael per vendre'ls. Aleshores els reis de Polònia hi enviaven jueus per a rescatar-los. Els jueus van veure que la terra era bona i que hi havia poca població i que tot era molt barat, com en cap altra de les terres on Israel habita amb les nacions i que no hi havia res a témer de les nacions, llevat de pagar poca cosa al sobirà, i hi van anar per establir-s'hi. Es va trobar prop de la fortalesa de Khotín una moneda de la casa reial dels Asmoneus que portava gravat el nom de Jerusalem i la forma d'un ramell de raïm, una branca de palmera i un poncem. Hi havia també allí moltes dones abandonades pels seus marits i no hi havia ningú que les pogués alliberar dels lligams de l'abandonament.⁶³ Hi ha marits que van sortir a fer comerç en els països d'Edom o d'Ismael i no van retornar; altres van ser morts pel camí i ningú no sap on van ser enterrats.

Una d'aquestes dones abandonades s'enganxà als nostres estimats durant el camí. L'afer de l'abandonament va ser així: de feia temps que vivia amb el seu

63. Segons la llei jueva, una dona abandonada pel seu espòs —perquè l'ha deixada o bé perquè el marit ha desaparegut— no es pot tornar a casar fins que no es pugui provar la mort d'aquell o bé que el marit li doni l'acta de divorci.

home en pau i li havia parit fills i filles, i en els seus dies no havia sentit mai cap blasme de la seva boca. Els seus tractes eren fidels en el negoci dels cavalls: ell comprava cavalls per als prínceps de les nacions. Tots els prínceps li tenien confiança i li donaven els diners en acompte i mai no va perdre la confiança ni en les paraules que hi ha entre un home i el seu company, ni en les paraules que hi ha entre un home i el Lloc Sant. Una vegada va partir per anar a comprar cavalls, amb molts de diners, i no va retornar. L'afer semblava ben simple: havia estat assassinat pel camí, però es va produir un gran terrabastall entre els jueus, que van sortir a cercar l'occit. Van demanar a molts de vianants si havien vist un jueu així i així, que es deia Zuixa, el marxant de cavalls. Van respondre que no l'havien vist, però que havien sentit dir que uns bandits havien assaltat un jueu i, certament, no n'havia pas sortit viu, de les seves mans. Això mateix havia dit una vella gentil, experta en astrologia. Va dir: «És en va que fan brogit els jueus: aquest home ja ha passat d'aquest món.» Un incircumcís que s'ocupava de bruixeries va dir una cosa semblant, amb poca diferència de paraules. Així deia: «No són pas llestos els jueus: donen la seva carn per una misèria d'ossos.» I no va dir res més perquè l'habitud dels bruixots és no dir el que no saben. Quan li imploraren que tingués pietat de la dona i dels seus fills i que aclarís les seves paraules, va tornar a dir: «No són pas llestos els jueus: cerquen sobre la terra el que és posat dins la terra.» Hi havia allí un jutge ancià. Va dir el jutge: «Si es refereix a l'arxibandoler jueu que van penjar al país d'Ucraïna, us prometo que no el trobaran pas més.» I què van veure per sospitar que aquell bergant era Zuixa? De fet, uns quants anys abans van venir uns jueus que van dir que l'havien vist que s'estava en una cruïlla de camins com un lladre i que li havien dit: «La teva esposa i els teus fills et ploren, pel cel i per la terra, i tu...» No havien pas acabat que els lladres se'ls van tirar al damunt. Però Zuixa els va dir: «Són del meu poble», i els van deixar estar. Va ser sentit per les autoritats i el van enviar a cercar, però no el van trobar perquè ja se n'havia anat a un altre país. No havien passat pas massa dies que va arribar el rumor que un arxibandoler havia estat pres a Ucraïna i que l'havien penjat. Això va ser una profanació del Nom entre les nacions perquè li havien trobat un parell de filactèries i així van conèixer que era un jueu. En endavant no es va sentir res més sobre Zuixa. La seva esposa va prendre els infants i va anar darrere de tots els justos, plorava davant d'ells, però no li responien cap paraula, fins que va anar a casa de rabí Meïr de Przemyśl. Li va dir: «Cerques plorar: ves al lloc on el mar i el Danubi ploren l'un sobre l'altre i tu plora allí.» Meïr no estima pas les llàgrimes. Ella i els seus infants van viatjar al lloc on el riu Danubi desguassa al mar per cercar-hi el seu marit.

Les dones seien tot fent mitja i les llàgrimes els queien dels ulls per la dona que havia restat abandonada i pel seu marit que havia mort pecador i que havia deixat els seus fills orfes. Però aquesta dona encara no havia desesperat d'ell i el cercava d'un lloc a l'altre. ¿Era possible que Zuixa, que vivia en pau amb tothom i que era un marxant de confiança s'hagués unit als bandolers? Certament que no hi havia res d'això i que era una vil calúmnia.

El cotxer va aturar el seu carro i va cridar Hananyà. Aquest hi va anar. El carreter digué a Hananyà: «Has sentit la història de l'abandonada?» Li digué Hananyà: «L'he sentida.» Li va dir: «I tu què en penses, Hananyà: qui era el lladre que van penjar?» Respongué Hananyà: «Jo també penso que aquell home no era altre que Zuixa.»

El sol declinava graó a graó. Les dones van deixar les agulles de fer mitja i es van eixugar les llàgrimes dels ulls. Hananyà va treure el seu farcell i hi feu una marca. Els carros rodaven silenciosos al llarg del riu fins que van arribar a Lipcani, on van fer una parada. De Lipcani van tirar cap al costat de Rădăuți. Allí el carreter va treure els esquellerincs dels cavalls perquè no els sentissin els lladres de camí ral i van viatjar cap a Ștefănești, un llogaret prop del riu Buzău, no gaire lluny del riu Prut. Els homes de Ștefănești són corpulents i ben mancats en Torà i la seva unitat de mesura, que en la tradició jueva s'anomena «de la mida d'una oliva»,⁶⁴ és el que cap en l'arc de la mà, de manera que quan algú vol saber com és «la mida d'una oliva» de què parlen els savis, doblega la mà cap al costat, en forma d'arc, i tot el que entra en aquell espai, vet aquí que per a ells és «de la mida d'una oliva». De Ștefănești van viatjar a Iași i hi van arribar la vigília del dissabte, quan fosquejava. A Iași hi ha vint-i-dues grans sinagogues, a més de cent vint cases d'estudi, oratoris i sales de pregària, però en arribar-hi no van pregar en cap d'aquestes, sinó que van fer un quòrum de pregària en l'hostal perquè no haurien tingut temps de canviar-se de vestits per a la santificació del dia.

Però l'endemà es van afanyar a córrer a la gran sinagoga abillats amb els vestits del dissabte i embolcallats amb els tallits. No hi van arribar fins que els congregats recitaven l'«Escolta, Israel»,⁶⁵ perquè els homes de Iași són gent

64. És una mesura de la tradició rabínica usada per a calcular una quantitat mínima en els preceptes relacionats amb l'alimentació. Les opinions sobre la manera com ha de ser calculada són divergents.

65. És la pregària jueva per antonomàsia. S'anomena així perquè aquestes són les primeres paraules de Dt 6,4. Es compon de tres passatges bíblics: Dt 6,4-9; 11,13-21, i Nm 15,37-41, precedits i seguits de diverses benediccions.

de gerres plenes i s'afanyen a pregar. Qui no ha vist Iași en la seva serenitat no ha vist en tota la seva vida una ciutat sensata. Hi havia més de vint mil fills d'Israel que menjaven i bevien, es divertien i rebien el món futur en aquesta vida. Per a alguns, les *orelles d'Aman* de pasta fullada de Purim⁶⁶ era més important que menjar els pans àzims de Pasqua. Molts justos d'aquella generació havien maldat per fer-los alçar de la pols.

Per dir-ho en poques paraules, els nostres estimats van arribar al bell mig de la recitació de l'«Escolta, Israel» en un moment en què no es pot demanar per la pau de cap home. Es van estar en el lloc on s'estaven i ningú no els va prestar atenció. Però quan s'havia de llegir la Torà, l'administrador de la sinagoga els cridà per pujar a llegir la Torà. No n'hi va haver cap que l'administrador no el cridés pel seu nom seguit del nom del seu pare, llevat d'Hananyà, que no hi va ser cridat. El costum que hi ha pel món és que quan un home arriba a un lloc on no és conegut, si l'administrador vol invitar-lo a la lectura de la Torà, li demana el seu nom i el nom del seu pare, i el crida perquè pugui a llegir; però aquest els va cridar i no els havia demanat res d'antuvi. Si no era un profeta és que era un àngel, però fins i tot un àngel ha de preguntar, com és el cas de Jacob, en què l'àngel li va demanar com es deia.⁶⁷

Després de la pregària, l'administrador va oferir un gran convit en honor d'ells. Quan es van asseure els va demanar com els anaven els afers i totes les coses d'aquesta mena. Estaven perplexos perquè els deia tot el que passava a les cases i a la ciutat d'ells. Amb tot, per la manera de menjar i de beure no se'l podia pas conèixer com un de graus místics. Quan entra el vi surt el secret. Els va dir: «No em coneixeu?» Digueren: «No en som dignes.» Els digué: «Us recordeu de Yoixqi Qozaq, que es va vendre per una quipà de zloty d'argent a l'exèrcit del rei?» Li digueren: «Recordem que l'engreixaven amb tota mena de llepolies: si volia panses, li'n donaven; si volia vi hongarès, li'n donaven; si volia un llit de coixins i d'edredons de ploma, li feien el llit amb coixins i edredons; i quan el portaren per al treball del rei, va demanar que li doblesin el salari i li van doblar el sou; i al final va fugir.» Els va dir: «Penseu que va fugir al jardí de l'Edèn?» Li digueren: «Els seus fets no confirmen pas que tingués un lloc preparat al jardí de l'Edèn.» Els va dir: «Voleu veure'l? Alceu els ulls i

66. Equival a la festa de Carnaval. Se celebra el mes d'adar (febrer-març) en record de l'alliberament dels jueus de Pèrsia de l'intent d'extermini planejat pel malvat Aman, segons es narra en el llibre bíblic d'Ester.

67. Gn 32,30.

mireu-me.» El van esguardar i el reconegueren. Els nostres estimats van fer a Iași encara un gran descobriment: un home al qual creixien pèls al palmell de la mà perquè una vegada que parlaven de la vinguda del Messies, aquell va estendre la mà i va dir: «Així com és possible que surtin pèls a la palma de la meua mà, així també és possible que vingui el Messies.» Encara no havia tingut temps de retirar la mà que li havien crescut pèls. Així que portava un drap embolicat a la mà i no se'l treia sinó per mostrar que no cal pas desesperar de la redempció. Tot i que uns burletes havien intentat d'arrancar-li els pèls perquè deien que se'ls hi enganxava amb pega, l'endemà tornaven a créixer-li.

El diumenge van viatjar de Iași a Vaslui, vila que es troba a la riba del riu Vaslui, que desguassa al riu Bârlad. Hi té renom un gran mercat de mel i cera i cinc-cents caps de família s'hi guanyen la vida agradablement. Hi van passar una nit i al matí van viatjar vers la santa comunitat de Bârlad, que s'anomena així pel riu Bârlad, que la travessa pel mig. Hi ha dos cementiris: un de nou i un de vell, on ja no s'hi enterra, que es troba al mig de la ciutat, on hi ha làpides dels morts per la santificació del Nom, que són negres com el sutge i miren a orient. Hi van passar una nit i al matí van viatjar a Tecuci, una gran vila amb cinc o sis congregacions d'orants. Hi van passar una nit i al matí van viatjar a Iwești. D'allí van viatjar a una gran ciutat que es diu Galați, que es troba a la riba del Danubi, d'on salpen els vaixells vers el mar Negre, lloc on arriben els vaixells per anar a Istanbul.

Tots els dies que els nostres benamats van viatjar per aquell país, els carros anaven l'un darrere l'altre entre pobles cenyits per camps, vinyes i melonars. Amb ramats de bestiar menut deixats per tot el país, que pasturaven pels camps i bevien aigua en els coms al costat dels pous. I els pastors seguts amb flautes a la boca, que els tocaven melodies dolces i tristes. El seu so era com la veu de «Pujarà la nostra súplica.»⁶⁸ Uns gentils que pasturaven ramats, ¿com havien merescut d'entonar «Pujarà»? Sobre aquest afer, el Baal Xem Tob, que la seva memòria sigui benedicció, deia que a aquesta nació li havien sobrevingut molts de destrets sense renegar del seu Déu, per aquesta raó va merèixer de cantar els himnes que els sants d'Israel entonen en un dia sant, en un lloc sant davant del Sant, que beneït sigui.

Els carros feien camí i els cavalls anaven uns passos davant d'aquests, alegres i amb la cua dreta; des de les prades els cridaven altres cavalls que no es veien, i inclinaven les orelles ben meravellats. I les ovelles, tantes que no es po-

68. Himne litúrgic que es canta a la sinagoga el dia de l'Expiació.

dien comptar, que caminaven premudes, que es fregaven les unes amb les altres, amb el velló que els feia rínxols. Una columna de núvol s'alça des de les ovelles. I un pastor menut que els va al darrere amb un xiulet menut a la boca amb què xiulava. I muntanyes altes que s'alcen de la terra, una vegada a l'orient i una vegada a l'occident, i aigua que raja de les muntanyes; s'inclinen d'ací d'allà i no deixen que els carros traspassin. Però la destresa del carreter i d'Hananyà, que menaven els cavalls amb seny, els va permetre sortir del congest. Una vila entrava i una vila eixia i arreu rebien els nostres estimats amb afecte: llur llit estava preparat, la taula parada amb menjar i beguda i *mamaliga*,⁶⁹ que neda en mantega, amb formatge d'ovella i amb vi. A la sortida, el xantre els acompanya amb el cant «feliços en anar-se'n»,⁷⁰ etcètera.

El dia que van arribar els nostres benamats a Galați, la colla es va esbrancar. Els viatgers es van posar a esperar un vaixell que anés al mar Negre i el carreter va anar a cercar altres viatgers. Els nostres estimats van restar a l'hostal i van escriure cartes als seus germans de Buchach. Tenien moltes coses per escriure i molt van escriure. Es guarda bon record de les plomes de la gent de Galați perquè no foradaven el paper ni esquitxaven tinta a l'hora d'escriure, perquè les oques grasses tenen el plomatge suau.

El carreter anà al mercat i llogà un carro a uns marxants de Laskowice atès que encara durava la fira (a vegades dura quatre setmanes i en algunes ocasions més) i l'altre carro el carregà de pells d'ovella per emportar-se-les a Buchach i esperava, confiant en el Senyor, que l'afer seria profitós.

Pel camí li van sobrevenir pensaments que li van torbar el cor. Tot meditant sobre ell es va dir: no soc pas un ximple, jo? Aquells puguen a la Terra d'Israel i jo retorno a Buchach i de nou abeuraré els cavalls, els forniré farratge i allò que vaig fer ahir ho faré avui i així cada dia fins que arribi la meva fi i em llencin a la terra, amb les dents cap amunt i que els cucs se'm mengin. Però, què en trauré de deixar que m'entrin tals pensaments? És que era a les meves mans de pujar-hi i no hi he pujat? Rabí Abraham, el circumcidador, és certament mereixedor de pujar-hi, però atès que el Nom beneït no ha volgut que hi pugés, no hi ha pujat.

El sol començava a declinar i els seus raigs envermellen l'orient i una mena d'enrogiment es deixava veure sobre el cim de les muntanyes, fins que el sol es

69. Plat de farinetes tradicional de Romania, fet amb farina de blat de moro i sovint acompanyat de formatge o crema agra.

70. És un vers de l'himne litúrgic del dissabte *El Adon* 'Déu Senyor'.

va enfonsar en el firmament. Encara el vessant oriental va continuar envermel·lint-se fins que va començar a embrunir-se i les muntanyes es van enfosquir. Però el punt culminant de la volta del firmament encara no s'havia ennegrit. De sobte, la terra va esdevenir silenciosa i en els cels altíssims hi va pujar un estel, i dos estels, i tres estrelles. La lluna va sortir i va il·luminar el camí. Tot-hom va callar. Només se sentia el murmuri dels pous dels assassins, perquè el costum de la gent d'aquells topants quan assassinen un home és cavar un pou per a expiació de les seves culpes i al damunt hi posen una corriola. Els cavalls van alçar la cua i llurs peülles van començar a entretopar. El carreter va esguardar i va veure que s'havien desviat del camí. Va fer petar les regnes i va cridar: «ollaó, bèsties! Cap a on m'arrossegueu? Ara us ensenyaré què són les bones maneres!» Els cavalls van abaixar llurs testes i van agafar el lloc per on se'ls demanava d'anar. El carreter va caragolar-se les regnes a la mà i va retornar a les seves meditacions: sobre ell mateix i sobre Hananyà. Aquest Hananyà ha embolcallat el tallit i les filactèries en el seu farcell, s'ha embolicat els peus amb parracs i se'n va a la Terra d'Israel. Mentre que jo me'n vaig i retorno a Buchach. I per què jo retorno a Buchach i no pujo a la Terra d'Israel? Perquè jo no estic a punt per al camí. I si ve l'Àngel de la Mort és que em demanarà: «Estàs a punt, tu?» Mentre el cotxer conversava amb si mateix, el cap li va caure sobre el pit. Els cavalls van tombar el cap vers ell i van veure que s'havia ensopit. Van començar a tirar per les seves fins que es van aturar de sobte. El carreter es va deixondir, va agafar el fuet i els va batre fins que no van tenir les gropes suades i els bramava: «arri, bèsties! Sempre cal menar-vos pel costat contrari al que voleu tirar! Per la vostra vida que us batré fins que oblidareu que sou cavalls!»

Capítol 7

Les grans aigües

Els membres de la colla van arribar a Galați i van haver de pagar un peatge⁷¹ per al rei dels ismaelites i van entrar a la ciutat. Hi van trobar un mercat de menjar i beguda i de tota mena de requisits i de fruites, que ni tan sols en els tractats rabínics dedicats a les benediccions sobre les fruites no hi són esmen-

71. Literalment: «un rescat per l'ànima».

tats els noms. Van prendre provisions per al camí: pa, vi, fruites i la resta de coses que aclareixen el cor. La gent de Galați els manifestaren el seu afecte donant-los remeis per a fer retornar l'ànima en el mar.⁷² Es van afaitar el cap i van entrar als banys. Les aigües caldes fan eixir la lassitud del cos i fan ser realment com criatures noves. Van sortir a noliejat un vaixell i salparen, riu Danubi avall, fins que van arribar a un lloc anomenat Vylkove, on el riu desguassa al mar Negre. D'allí salpen les naus cap a Constantinoble. Hi van haver d'esperar uns quants dies fins que el mar es va calmar del seu furor i van pujar a un gran vaixell.

Quan van arribar a Vylkove era l'hora del crepuscle. Van fer una parada, van fer la pregària de la tarda i del vespre i van dir el salm 69, que comença dient: «Salva'm, Déu meu; l'aigua m'arriba a la gola», i acaba joiosament: «Déu salvarà Sió... hi viuran els qui estimen el seu Nom.»

El mar es mostrava silenciós i les aigües estaven silents. Els homes van treure els coixins i les flassades, els perols i les casseroles; les dones van aplegar branquillons per fer foc i coure el sopar. Durant tots els dies que van restar allí, dia rere dia, Hananya va sortir amb les dones per recollir branquillons que regalimaven resina i feien bona olor en cremar i feien gustosa la pitaça. Asseguts damunt els seus baguls menjaven el sopar a la llum de la lluna. Arbres i mates escampaven el seu perfum i la nit exhalava sentors bones, l'aigua feia camí vers la mar i estels i constel·lacions els il·luminaven des de dalt i des de baix, la terra xiuxiuejava i els feia revenir l'ànima. La colla es va llevar per a apariar-se un jaç sobre el sòl. Es disposaren a dormir tot recitant l'«Escolta, Israel» i pregaren perquè fossin guardats dels diables, dels dimonis, dels esperits dolents, dels pecats, dels mals somnis, i recordaren davant del Beneït que ells eren sols pols i cendra, cucs i verms, que tingués pietat damunt d'ells i que els perdonés totes les seves culpes, tal com es diu «perquè en Tu hi ha el perdó».⁷³ De sobte, els saltaren al damunt una mena de mosquits grossos com granotes i els picaren fins que se'ls inflaren les cares. No es van trobar amb nits tan dures com aquelles nits: no podien seure, ni ajeure's, ni llegir el llibre. No podien seure per causa dels mosquits; no podien ajeure's per raó de les pústules; no podien llegir el llibre perquè els mosquits cobrien els llums. Amb tot, ha de ser beneïda memòria de rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, que va endolcir les seves so-

72. Evidentment es refereix al mal de mar, que és el mareig.

73. Sl 130,4.

frenques amb les històries de la terra dels fills de Moisès i sobre les quatre tribus que habitaven més enllà del riu Sambatyon, en cases grans de pedres precioses i perles i que durant la nit no necessiten la llum de les candeles perquè les pedres de llurs cases il·luminen set vegades més que la llum d'una candela. Viuen cent vint anys i mai un fill no mor en vida del seu pare, ni una filla en vida de la seva mare; són quaranta vegades més nombrosos que els qui van sortir d'Egipte, i tenen tot el bé de la terra a les seves mans gràcies al fet que estudien la Torà del Beneït i guarden els seus manaments. En tots els seus llocs no hi ha cap cosa impura: ni animal domèstic impur, ni fera impura, ni ocell impur, ni cosa abominable, ni bestiola, ni puça, ni mosquit. I cada dia senten la filla d'una veu divina que anuncia i diu, etcètera, i esperen que el Lloc Sant els faci retornar a la Terra d'Israel.

Són grans les obres del Nom: feliç el qui les porta al seu cor i les sap fer tastar als altres. Feliç rabí Xemuèl Yossef, que sabia en cada moment explicar les coses bones que el Sant Beneït fa amb Israel. Cada nit d'aquelles nits en què eren retardats a la riba del mar, rabí Xemuèl Yossef els apaivagava amb les seves paraules i amb les seves llegendes de redempció i consol, com la història de rabí Gad, un home de Jerusalem, i la llegenda de Malkiel l'Heròi, i la història dels escrits enviats pels fills de Moisès als homes de Jerusalem.

Quan el dia s'illuminava i es desvelava el mar les dones ploraven: ai, quina por que tenim de fer-nos a la mar; ai, quina por que tenim de viatjar amb vaixell, car quan una persona mor en una nau no l'enterren, sinó que el lliguen en una post de fusta i el tiren al mar i llavors venen tota mena de peixos grossos que li rosequen la planta dels peus o li devoren el nas i els llavis, fins que arriba un peix gros que se l'empassa amb la post on és lligat; o bé el mar el vomita a la sorra i venen tota mena d'ocells impurs que li perforen els ulls i li estiren la carn dels ossos. Sigui així o aixà, no li ve una sepultura d'Israel! En aquell moment es va posar en el cor de les dones de retornar a Buchach, i es van posar a gemegar i a plorar que els donessin l'acta de divorci. Van anar a la ciutat i van demanar on hi havia un rabí, però la gent de l'indret no entenien pas què deien, perquè en aquells llocs no hi ha rabí, sinó un savi que s'està a l'acadèmia talmúdica i que explica en públic la Torà i les virtuts morals. Aleshores les dones van demanar: «on és el jutge?» Els van dir: «Nosaltres no tenim gaires disputes i no tenim necessitat que ningú les dirimeixi.» A la fi van trobar un mestre instruït que provenia dels països de l'Imperi austrohongarès i que vivia en aquella ciutat, que va arranjar les actes de divorci per a les dones. Quan van ser divorciades es van recordar de la pena de la migració dels morts i van fer un gran plany. Cadascuna d'elles es va prosternar davant el qui havia

estat el seu marit i va plorar fins que els esposos els van arranjar un tàlem nupcial i les benediccions de santificació del matrimoni.

Rabí Moixé va dir a rabí Meïr Yossef: «Feliç tu, Yossef Meïr, que vas donar l'acta de divorci a la teva esposa abans del teu viatge i no t'has de tornar a ocupar amb divorcis ni santificacions del matrimoni. Un jueu es vol preparar pel camí a fi d'entrar a la Terra d'Israel amb la ment lúcida, i de sobte l'escomet la fúria de la seva esposa: "Dona'm l'acta de divorci; fes-me el tàlem nupcial!" No és bo que l'home estigui sol,⁷⁴ però quan la seva esposa és amb ell, tampoc així no és bo. Déu nos en guard que jo em planyés d'aquesta dona humil, però si tu cerques estudiar, o cerques purificar els teus pensaments, ella et ve a dir coses, i tu gires el teu cor a l'ociositat.» Rabí Yossef Meïr va sospirar i va romandre silenciós. Mai la seva esposa no havia estat l'objecte de les seves reflexions, fins que es va produir l'afer del viatge i se n'havia divorciat. I quan se'n va haver divorciat l'havia treta del seu pensament. Però aquell dia de l'esvalot de les dones davant del mar, la seva divorciada va pujar vers ell. Va dir rabí Yossef Meïr: «Demà, el Sant Beneït enviarà un vent propici i jo salparé vers la Terra d'Israel, mentre que aquella pobreta resta abandonada fora de la Terra.»

No van passar gaires dies que la mar es va calmar de la seva ira i es va fer la pau entre unes aigües i les altres. Una onada que deia: «jo pujaré i inundaré el món enter», quan arribava a la sorra s'hi prosternava al davant i tornava enre-re. El capità va manar de fer entrar homes i bagatges al vaixell. Cadascú va prendre a la mà els seus trapaus i va pujar a la nau; la seva esposa agafada a la vora del vestit va pujar amb ell. Quan van haver-hi pujat, van agafar els remes amb les mans per fer-se al camí de la mar. Cridaven: «aió, aià!» No havia passat una hora que el vent es posà a bufar entre els arbres de la nau i el vaixell començà a avançar.

Capítol 8

En mar

La nau entrà en un lloc de la mar on les aigües avancen i va fer camí calmadament. Els nostres benamats es van posar dempeus i van dir la pregària del mar i els vuit versets que va pregar Jonàs en el ventre del peix i van entonar amb

74. Gn 2,18.

una melodia planyívola el salm 107 del llibre dels Salms, que conté les meditacions sobre l'amor benvolent de Déu i els seus prodigis tant en terra eixuta com en mar, car Ell allibera els qui ha rescatat, els aplega de tots els països i els condueix per un camí recte i sacia l'ànima dels qui anhelan i els omple de tot bé. I fins i tot si arriben —Déu nos en guard— a les portes de la mort, Ell els rescata en la seva misericòrdia i els salva dels seus destrets i els porta al lloc del seu desig. A la fi van contar exultants els fets prodigiosos de Déu. I encara que hagi fet estremir damunt d'ells el mar i hagi fet alçar contra seu un vent de tempesta, aviat ha calmat el mar i amansit les ones i ells, contents, donen gràcies al Sant Beneït, que els ha salvats de les seves afliccions i han vist que tot el que s'esdevé és gràcia, sols cal meditar-ho amb saviesa per veure l'amor benvolent del Senyor i alegrar-se'n.

Després d'haver dit tot el salm, van assegurar sobre els seus bagatges, van prendre els llibres i van llegir versets de la Torà, dels profetes i dels escrits.⁷⁵ Un home expulsat de casa seva que arriba a un altre lloc i hi troba un objecte que feia servir a casa, que n'està, de content, quanta satisfacció que hi troba! Doncs, molt més gran és el goig en els llibres que llegim i estudiem i que ens ocupen cada dia. Rabí Moixé seia i llegia: «El país és molt bo. Si el Senyor es complau en nosaltres, ens durà en aquest país que regalima llet i mel i ens el donarà.»⁷⁶ I rabí Yossef Meïr tot seient llegia: «He abandonat la meua casa, m'he desfet de la meua heretat.»⁷⁷ I tots alhora acabaven: «Després d'això, els fills d'Israel tornaran a cercar el Senyor, el seu Déu, i David, el seu rei. Acudiran amb reverència al Senyor i n'esperaran tota mena de bé, a la fi dels temps.»⁷⁸ A la fi van deixar els llibres, es van alçar i van posar cadascun d'ells les mans a les espatlles dels altres i es van posar a cantar: «Oh! Que vingui de Sió la salvació d'Israel! Quan el Senyor farà retornar la captivitat del seu poble, Jacob s'omplirà de goig, Israel s'alegrarà.»⁷⁹

La nau feia camí tranquil·lament i una olor agradable pujava del mar. Les aigües feien segons la seva manera de fer i les ones vivien en pau les unes amb les altres. Una espècie d'ocells blancs volaven per damunt del vaixell, batién les ales i xisclaven. El sol rodava tot davallant del firmament i la superfície del

75. Són les tres seccions que componen la Bíblia hebrea.

76. Nm 14,7-8.

77. Jr 12,7.

78. Os 3,5.

79. Sl 14,7.

mar s'ennegreix i el Sant Benèit hissa la lluna i els estels i els fixa perquè il·luminin en el firmament.

Un de la colla va llambregar com una mena de llum que brillava en el mar. Va dir al seu companyó: «Germà, que saps què és?» I no ho sabia. Ho va demanar al seu company i aquest ho demanà a l'altre companyó. Van agusar els ulls i esguardaren el mar. Van dir: «Si fos un foc de sota, on és el fum? I si es tracta de la pupilla de l'ull de Leviatan, mai cap ull no l'ha vista!» Va dir rabí Alter el mestre: «Potser són les peles de les impureses⁸⁰ del mar d'allà.» Rabí Xelomó va dir: «Cal fer la pregària de la tarda.» S'apressaren i es posaren dempeus per pregar, perquè no hi ha cap pela d'impuresa que tingui força ni autoritat enfront d'un quòrum de jueus que preguen.

Però quan començaren a pregar s'adonaren que en mancava un per al quòrum. Aquest Hananyà que havia maldat amb ells tot el camí, havia desaparegut. Al matí havia baixat al mercat a comprar provisions i no havia retornat. Van començar a donar-se cops al cap i a cridar: «ai, ai! Com és que hem fet això al nostre company? Hem perdut el millor d'entre nosaltres! Hauríem d'haver anat agafant-nos de la mà els uns dels altres i pujar al vaixell com un sol home, però no ho hem pas fet així, sinó que hi hem entrat cadascú amb els seus bagatges i dient “que tinguis pau” a la seva ànima.» Quants afanys li havia costat a Hananyà d'arribar fins a ells! Havia fet la volta a mig món, l'havien despullat i deixat nu, havia rondat entre bandits i havia oblidat quan era dissabte o dia de festa, havia profanat el dia de l'Expiació, havia penat pel camí descalç, sense sabates, i quan va arribar entre nosaltres es va afanyar envers nosaltres cada dia; va reparar els llibres, va fer les tassetes per als canelobres, va fer cofres per als bagatges sense rebre cap salari; tots els afanys a propòsit dels cavalls durant el camí havien recaigut sobre ell; ens vam alegrar amb ell perquè ell completava el quòrum per a la pregària durant el camí; i ara que hem pujat al vaixell i viatgem a la Terra d'Israel, ell era allà i ells aquí. Es van posar dempeus amb una gran decepció en l'ànima i un lament en els seus cors: «un instrument humil hi havia entre nosaltres i ens ha estat llevat per les nostres culpes.»

80. Aquí Agnon empra un concepte de la mística cabalística: *qelipot* 'peles, pellofes, clofolles' són la representació de les forces espirituals malignes o impures en el misticisme jueu; envolten metafòricament la santedat i constitueixen els obstacles espirituals innats per a assolir-la.

Es van posar dempeus per pregar individualment i mentre deien la pregària es donaven cops al cap amb la barana de l'embarcació per confondre aquells pensaments seus. A la fi van retornar cadascun d'ells a seure en els seus llocs, com si estiguessin de dol. La nit s'anava enfosquant i la nau anava fent el seu camí. Els mariners van reforçar els arbres i van seure a menjar i a beure. Davant d'ells seien els nostres benvolguts i el neguit se'ls menjava el cor. Qui pot saber on és Hananyà? Potser —Déu nos en guard— ha estat capturat i venut com a esclau? La fosca s'espessia cada vegada més. Rates i ratolins esgüellaven en la bodega de la nau i rosegaven estris i provisions.

Un neguit profund la son el dissipa. Però és possible trobar plaer en el son en el moment en què un de la colla se n'ha separat i ningú no sap si ho ha fet per a la vida o per a la mort? Quants trasbalsos havia hagut de suportar Hananyà? Quantes tribulacions devia haver sofert? S'havia posat en perill, havia arriscat la seva ànima i no havia temut pel seu cos, sols per poder pujar a la Terra d'Israel, i quan ha arribat el moment de pujar-hi se li escapa el moment oportú i no hi pot pujar.

Quan va arribar la mitjanit, els nostres estimats seguts sobre els seus sacs entonaren càntics i lloances al Nom gran que habita a Sió. Els estels anaven canviant en el firmament i la lluna a vegades era coberta i a vegades es desvelava. L'aigua avançava com de costum i el vaixell avançava i la veu d'un silenci subtil⁸¹ s'enfilava des del vaixell. Era la veu dels càntics i de les lloances que s'elevaven de firmament en firmament fins que arribaven a la Porta de Safir Blanc, on les pregàries d'Israel s'apleguen i s'uneixen fins que arriba el sol ixent a la Terra d'Israel. I en resposta puja la lloança del Sant Beneït de l'aigua.

L'aigua, que no té paraula ni llenguatge, pot lloar el Sant Beneït d'aquesta manera? Aquestes són les veus dels nens i les nenes que es van tirar enmig del mar. Quan Titus el malvat va pujar cap a Jerusalem va portar tres mil vaixells que va omplir de nens i nenes. Quan van ser enmig del mar van dir: «No n'hi ha prou que hàgim enutjat el Sant Beneït a casa seva, sinó que encara anem a cercar de fer-lo enfadar en terra d'Edom?» I tot seguit es van tirar al mar. Què va fer el Sant Beneït? Els va agafar amb la seva dreta i els va portar a una illa gran plantada amb tota mena d'arbres bons i els envoltà amb onades i onades de colors bonics: de blau, d'alabastre, de marbre, que semblaven les pedres del santuari. En sortia el fum que s'alimentava de l'encens que brotava allà: tot-

81. 1Re 19,12.

hom qui ho veia plorava i reia. Plorava en recordar la glòria del temple i reia perquè un dia futur el Sant Beneït el restaurarà. I ells mantenen el seu candor, estan protegits de tot pecat i llurs cares s'assemblen a la rosa, tal com repetim: «Hi havia a Jerusalem un jardí de roses...» L'esplendor dels seus rostres illumina com l'estrella Venus, que illumina amb una brillantor de vida. No tenen arrugues ni al front ni a la cara, llevat de dues arrugues sota els ulls, des d'on les llàgrimes baixen al Mar Gran i refreden l'infern dels pecadors d'Israel que no han renegat la Terra d'Israel. No són asservits per cap príncep ni governant, ni pel rei d'Edom ni pel d'Ismael, ni per cap rei de carn i sang, sinó que estan a l'ombra del Sant Beneït, que ells anomenen «Pare» i Ell els diu «fills meus», i tot el dia narren la glòria de Jerusalem, i la glòria del temple i la glòria dels grans sacerdots i de l'altar, dels qui ofereixen els sacrificis i preparen l'encens i dels qui preparen el pa de la Presència.⁸² I cada vegada que el Sant Beneït es recorda dels seus fills exiliats entre les nacions i que no tenen santuari, ni altar per a l'expiació, ni grans sacerdots, ni levites sobre l'estrada, ni rei, ni prínceps, immediatament s'omple de compassió envers ells i pren aquells nens i nenes amb el seu braç, els fa seure contra el seu cor i els diu: «Fills meus i filles meves: us recordeu de la glòria de Jerusalem i de la glòria d'Israel en el temps en què el santuari existia i que Israel es trobava en la seva esplendor?» Tot seguit ells contaren davant seu el que havien vist en la seva infantesa i ho explicaren molt bé, com Daniel, l'home encantador, i com Yonatan ben Uzziel,⁸³ però Daniel i Yonatan parlaven en la llengua del targum⁸⁴ i ells parlaven en la llengua santa,⁸⁵ aquella en què parla el Sant Beneït. En aquell moment el Sant Beneït va riure davant d'ells. I no hi ha, si així es pot dir, un riure com el d'aquell moment, quan Ell sent lloar la seva casa i sent lloar els fills de casa seva, i Ell diu: «I aquest poble, que jo m'he format, proclamarà la meva lloança.»⁸⁶ I diu encara: «Consoleu-vos! La Jerusalem futura serà reconstruïda milers i milers de vegades més gran del que havia estat i el santuari s'estendrà d'un extrem del país fins a l'altre extrem i serà alt fins als

82. Ex 25,30.

83. Rabí que va viure entre el segle I aC i l'I dC. La tradició jueva el considera l'autor de la traducció aramea dels llibres dels profetes.

84. Els targums són les traduccions en llengua aramea dels textos bíblics escrits en hebreu, llevat d'una bona part del llibre de Daniel.

85. L'hebreu.

86. Is 43,21.

estels del cel i fins a les rodes del Carro⁸⁷ i la Presència divina romandrà en tots els d'Israel i tots els fills d'Israel parlaran inspirats per l'Esperit Sant. I tots aquests anys, aquests nens i nenes que viuen enmig del mar esperaran sempre la salvació. I no hi ha cap vaixell que vagi a la Terra d'Israel que aquests menuts i menudes no els vagin al darrere, perquè quan veuen una nau en el mar, diu un al seu companyó: «Arriba el temps de l'aplec de les comunitats de la diàspora.» Tot seguit cadascun d'ells s'agafa a una onada gegant de les ones del mar i hi cavalca al damunt com un cavaller que munta damunt del seu corser fins que no arriba a tocar de la nau. I durant tot el camí canten: «de Basan els faré tornar, els faré tornar del fons del mar.»⁸⁸ I la seva veu és com la veu dels esquarterincs d'or de les vores del vestit del gran sacerdot⁸⁹ i és escoltada pels qui baixen a navegar pel mar. I hem sentit de gent que diu la veritat un fet que s'esdevingué a gent que navegaven pel Mar Gran cap a la Terra d'Israel i que van sentir una veu agradable i volien saltar enmig del mar per poder anar darrere la veu; els mariners els van haver de lligar amb els seus cinturons fins que la nau no es va haver allunyat d'allà.

La lluna havia declinat i les estrelles i les constel·lacions se n'havien anat. En aquell mateix moment el Sant Beneït havia fet alçar l'alba i havia il·luminat el món. Quan l'albada començà a fer claror, van distingir una imatge humana en el mar. Van fixar els ulls i van atalaiar que duia una gran barba i que els serrells rituals davallaven sobre les dues galtes i que duia un llibre a la mà i que hi havia un mocador estès sota d'ell i que hi seia al damunt, com un home que seu tranquil·lament. Les grans ones del mar no l'amenaçaven pas per negar-lo, ni les bèsties marines d'empassar-se'l. I què deien les nacions del món en el moment que van veure un home segut sobre un mocador que navega pel mar? N'hi havia que deien que coses semblants apareixen als qui van per mars i deserts; altres deien que damunt d'aquell tal penja una maledicció i no hi ha per a ell pau eterna, per aquesta raó va errant d'un lloc a un altre. Ahir va ser vist en terra i avui en mar. En aquell vaixell hi havia gent de setanta nacions i tots es van estremir i consternar d'aquella figura. Israel va restar dempeus d'aquesta banda i les nacions del món de l'altra, temorosos i expectants, fins que el sol no els va cremar les pestanyes dels ulls. Rabí Xemuél Yos-

87. Segons la mística jueva, es tracta del carro-tron de Déu. És un concepte que parteix de la visió narrada en el primer capítol del llibre del profeta Ezequiel.

88. Sl 68,23.

89. Ex 28,33.

sef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, va dir: «És la presència divina que torna amb Israel al seu lloc.» Rabí Moixé va dir plorant: «El secret del Senyor és per als qui el temen; els fa conèixer la seva aliança.»⁹⁰

Capítol 9

Misteris del món

El vaixell anava fent el seu camí i una olor bona pujava del mar. Núvols clars navegaven en el firmament i les ones es besaven l'una a l'altra. L'aire del món era humit i tenia un gust com el de la sal. Els peixos mostraven llurs boques i divertien els éssers creats. I l'ocell que vola d'ací d'allà i que no accepta l'autoritat de cap persona, que no vol la companyonia dels humans, ni és nodrit per ells, planava per l'aire i voletejava a prop d'aquella forma. Les ones s'anaven plegant i el vaixell feia camí amb tranquil·litat i no causava massa enuig als viatgers. Els nostres benamats seien; alguns conversaven sobre les ànimes noves que els sants d'Israel reben a la Terra Santa; altres s'ocupaven dels misteris del món, com ara: per què la Terra d'Israel fou donada al principi a Canaan tot i que havia estat assignada a Israel? Va ser per ensenyar a les generacions que vindrien que malgrat que les nacions tenen domini sobre la Terra d'Israel i que Israel ha estat lliurat a les seves mans —en mans de Sennaquerib, de Nabucodonosor, de Titus el malvat—, aquestes nacions no són pas fixes allà i són rebutjades l'una per mà de l'altra i l'altra per mà de la de més enllà. I no hi reeixien allí sinó sols per a destruir, fins que els expulsaven. Però Israel s'hi alçarà per sempre. Així mateix trobem que el Sant Beneït donà Betsabé a Uries, l'hitita,⁹¹ tot i que ella estava destinada a David des dels sis dies de la Creació. Uries va morir sense fills, però David va obtenir que sortís d'ell una gran nissaga de reis i prínceps.

El sol es va retirar i retornà al seu estatge a fi de fer lloc a la lluna i als estels. Les estrelles i les constel·lacions van arribar i es van posar al firmament, i una llum les il·luminava des de les ones i una veu agradable pujava del mar com una veu de cants i de lloances. Un diu al seu companyó: «Germà, has sentit aquesta veu? Què és?» Li diu el seu company: «Germà, els peixos del

90. Sl 25,14.

91. Segons la narració que es troba en 2Sa 11-12.

mar entonen un cant, com repetim en el *Capítol del Cant*:⁹² “Els peixos del mar entonen un cant.” I quin és el cant que entonen: “La veu del Senyor és sobre les aigües.”⁹³ Li diu el companyó: «No és pas així, sinó que he sentit clarament una veu que diu: “L’ajuda em vindrà del Senyor, que ha fet el cel i la terra.”»⁹⁴ Diu l’altre: «Aquest verset és l’ocell que el canta, com ho repetim en el *Capítol del Cant*: “L’ocell diu: ‘L’ajuda em vindrà del Senyor, que ha fet el cel i la terra.’” Es diuen els nostres benamats, l’un a l’altre: «Nosaltres també entonarem un cant!» Un començà a cantar: «Et vaig abandonar sols per un moment, i ara et torno a prendre amb un amor immens.»⁹⁵ Els seus companys van respondre dient: «Els redimits del Senyor retornaran, entraran a Sió cridant de goig.»⁹⁶

El Sant Beneït té un bell regal que té per nom dissabte. Pel seu amor i la seva compassió l’ha donat a Israel. Gran és la santedat del dissabte i resplendeix fins i tot sobre els homes més senzills, ja que, quan arriba el dissabte, el Sant Beneït fa brillar la seva llum beneïda i totes les criatures resplendeixen d’aquesta font lluminosa de dalt i anhelan d’unir-se amb la seva santedat, especialment els piadosos i les persones d’acció que limiten les pròpies necessitats i no cerquen sinó plaure la Presència divina.

En arribar el matí de la vigília del dissabte, els nostres estimats van matinejar i van començar a ocupar-se de les necessitats del dissabte. Rabí Alter l’escorxadador ritual va degollar una gallina en honor del dissabte, va cremar un vestit i amb les cendres en cobrí la sang.⁹⁷ Feigue va encendre foc i va posar a coure l’ocell mentre les altres dones s’encarregaven de cuinar per a les necessitats del dissabte. El capità els passà a prop i se’ls mirà amb bons ulls. Ho van esguardar els mariners i els van portar peixos que havien tret de l’aigua i ensenyaren les dones a coure el pa a la manera que enfornen a la Terra de la Gase-la, on escampen les brases damunt el sòl i hi aboquen la pasta damunt i així

92. És un text rabínic que a vegades es troba en els rituals de pregària. Conté els cànics de lloança que els éssers creats eleven a Déu.

93. Sl 29,3.

94. Sl 121,2.

95. Is 54,7.

96. Is 35,10.

97. Les normes rituals de la preparació del menjar en la tradició jueva manen que s’ha de cobrir la sang dels animals que han de ser consumits amb terra o cendra.

les dones poden complir el precepte de separar i cremar una part de la pasta⁹⁸ i fer els pans per a l'àpat del vespre, per al menjar del dia i per al tercer àpat del dissabte. Encara no havia arribat el migdia que tot ja era a punt per al dissabte.

Els nostres benamats es van afanyar a rentar-se la cara i les mans amb aigua tèbia, es van tallar les ungles, es van canviar els vestits i es van posar els vestits de mudar en honor del dissabte: la roba interior i el vestit exterior, cenyidor i gavyan. Van seure junts per fer examen de consciència del que havien fet durant els sis dies de la setmana i van fixar el cor en el secret de l'acció del Nom sant que els havia separat per al bé de la resta de la gent de la seva vila i que els havia donat la força i el coratge per a desarrelar-se ells mateixos del seu indret i encaminar-los per la senda dreçada que pujava a la Terra d'Israel. Però, alhora, tenien el cor angoixat per Hananyà, que havia penat amb ells tants de dies i que havia endurat tota mena de penes i sofriments a fi de poder pujar a la Terra d'Israel i que quan hauria hagut de pujar al vaixell li va passar el moment oportú i havia estat deixat en els països de les nacions. Potser el Sant Beneït encara estava enutjat amb ell perquè havia oblidat quan era dissabte i quan era el dia de l'Expiació i no era la seva voluntat de fer-lo entrar en el seu clos? O hi havia en això una altra intenció que cap pensament no podia copsar? En aquest moment va caure una gran por en el cor dels nostres benamats, que van comprendre que no era pas per la seva justícia que havien mesrescut de pujar a la Terra d'Israel, sinó per la seva misericòrdia beneïda. Se'ls va despertar el desig de reparar tots els mals que havien comès de fet, de paraula o de pensament a fi que la Providència divina no retardés —Déu nos en guard— la seva arribada a la Terra. També es van proposar d'elevat totes les parts de l'ànima i afegir-hi un suplement d'esperit addicional. Així van seure els nostres estimats entre ells i el Creador fins que l'ànima es va desvetllar i els fou acordat d'afegir-los un suplement d'esperit addicional. Van treure el Pentateuc, van completar la lectura de la secció setmanal, dues vegades el text hebreu i una vegada la traducció aramea i el comentari de Raixí⁹⁹ i el Càntic dels Càntics. Les dones van treure dels seus farcells el llibret de les súpliques

98. Cada vegada que es coïa pa calia oferir una part de la pasta al sacerdot; després de la destrucció del temple esdevingué usual el costum de cremar aquest bocí de pasta.

99. Acrònim de Rabí Xelomó Yisshaqí, un dels més grans comentaristes de la Bíblia i del Talmud (1040-1105).

per a l'encesa de les candeles i el llibre del *Tseena u-reena*¹⁰⁰ que explica la Torà a les dones i als ignorants.

El sol va davallar cap al mar per a fer la immersió ritual en honor del dissabte i s'hi va estar el que va caldre. Mentre el dissabte no és acollit a baix tampoc no és acollit a dalt del cel. Les dones s'afanyaren a treure els menjars de les brases, pararen taula amb pa i vi i van encendre les candeles. El sol s'embolcallà amb un vestit de colors i entrà en el Palau del Repòs per rebre el dissabte amb la Cort de Dalt.

Els nostres benamats es van posar dempeus per fer la pregària d'havent dinat. Van dir els càntics d'acció de gràcies i les divuit benediccions.¹⁰¹ Qui diu amb devoció el càntic, certament que experimenta l'amor que el Beneït té amb els fills de l'home, especialment els qui baixen al mar amb vaixell, que veuen amb els seus sentits les obres del Nom beneït i els seus prodigis. El qui prega les divuit benediccions amb devoció i diu: «A Jerusalem, la teva ciutat, tornaràs amb misericòrdia», certament que s'apropa espiritualment a Jerusalem; especialment els qui naveguen pel mar, car en aquell mateix moment el Sant Beneït empeny la nau i l'apropa a Jerusalem.

Atès que s'havien acabat els sis dies feiners —havien sortit els dies profans— els nostres benamats es van posar dempeus i van entonar el salm per al dia del dissabte. I el món va començar a resplendir amb la llum de les corones que Moisès retorna a Israel el capvespre de cada dissabte. Els havien estat preses quan van pecar amb el vedell d'or¹⁰² i van ser confiades a Moisès.

Després d'haver acabat la pregària del capvespre del dissabte, van dir la benedicció sobre el vi, van partir el pa, van menjar i van cantar fins que es va extingir la llum de les candeles i es va fer dues vegades més intensa la llum dels estels. Els éssers de carn i sang encenen una candela que no se sap si romandrà encesa o bé si no hi romandrà; si s'encén més tard s'apagarà; el Sant Beneït, en canvi, encén moltes candeles en el firmament i cap no s'apaga.

És gran el dissabte en què el cos pot reposar. I això és molt més així damunt del vaixell pel fet que l'home no s'ha hagut d'esforçar durant tota la setmana i tot el repòs de l'home esdevé en honor del dissabte.

100. Obra escrita en ídix, en el segle XVI, que conté un comentari narratiu de to popular al Pentateuc i a altres fragments de l'Esriptura. El títol és una citació de Ct 3,11: «Sortiu i mireu.»

101. És una pregària central de la litúrgia de la tradició jueva, que es recita tres vegades cada dia.

102. Ex 32.

Els nostres benamats seien amb les mans posades dins de les mànigues i esguardaven el mar davant seu. Quan un home seu silenciós certament es troba en un grau superior pel fet que no comet cap pecat i molt més és així si seu damunt d'un vaixell que va a la Terra d'Israel. No és sols que no pecca, sinó que compleix un manament perquè ell puja a la Terra d'Israel, cosa que per si sola compta tant com tots els preceptes.

Tots els manaments de la Torà sols afecten una part del cos: les filactèries, el cap i el braç; els serrells del mantell de pregària, el cor, i sols són vigents de dia; els homes els han d'observar i les dones en queden exemptes; el manament de la cabanyella de Sukkot sols concerneix la festa i els homes hi estan obligats i les dones n'estan dispensades. Menjar el pa àzim sols és vigent per Pasqua i sols hi ha l'obligació de menjar-lo durant el primer vespre. I quan un home mor esdevé lliure de tots els preceptes. Però assentar-se a la Terra d'Israel enclou tot el cos de l'home i afecta els homes i les dones i els infants, val tant de dia com de nit i no cessa mai. I quan algú mor i és enterrat a la Terra, la mateixa terra expia per ell, tal com es diu: «i perdonarà el seu país, el seu poble»;¹⁰³ i compta tant com tots els preceptes. És per això que quan un jueu vol pujar-hi, immediatament Satanàs li surt al pas i no el deixa en pau.

Rabí Alter el mestre va dir: «Quan estava a punt de pujar a la Terra d'Israel em va venir a trobar Satanàs i em va dir: “On vas?” Li vaig dir: “A la Terra d'Israel.” Em digué: “Jo, a mig camí, me n'he tornat perquè les formigues del vaixell es ficaven en tot el menjar.” Li vaig dir: “Al contrari, nosaltres hem d'aprendre d'elles, tal com es diu: ‘Ves a mirar la formiga, gandul; considera els seus camins i sigues savi.’¹⁰⁴ Aquesta formiga, que és una criatura molt petita entre els animals i que no és comptada entre els qui posseeixen intel·ligència, es prepara durant l'estiu l'aliment, ¿és que un home d'Israel no s'haurà de preparar el que necessita?”»

Rabí Moixé va dir: «Quan vaig pujar al carro per viatjar a la Terra d'Israel, em va venir a trobar Satanàs i em va dir: “On vas?” Li vaig dir: “A la Terra d'Israel.” Em digué: “Val més que tornis al teu indret i que serveixis el teu Creador com la resta dels caps de casa fins que hi pugis amb tot Israel.” Li vaig dir: “Quan vaig vendre la casa, ¿no eres tu que em xiuxiuejaves: ‘Apuja el preu, apuja el preu, que tu pugues a Terra Santa!’? I ara vens amb el consell que no faci el viatge? No t'escollaré pas!”»

103. Dt 32,43.

104. Pr 6,6.

Va dir rabí Xelomó: «Quan vaig decidir de pujar a la Terra d'Israel va venir a casa meva Satanàs i em va dir: “Vell com ets vas a perdre els diners que has guanyat amb tanta fatiga?” Li vaig dir: “Ara ets el comptable? Jo també sé calcular la pèrdua d'un precepte davant del benefici que se'n treu.”»

Va dir rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita: «Quan estava a punt de pujar a la Terra d'Israel va venir a casa meva Satanàs i em va dir: “On cerques anar?” Li vaig dir: “A la Terra d'Israel.” Em va dir: “Per què anheles entrar a la Terra d'Israel? No és pas pels nombrosos preceptes manats a Israel i que sols poden ser complerts a la Terra d'Israel? Per la teva vida que encara hi ha molts de preceptes que tu pots guardar fora de la Terra!” Li vaig dir: “No vas ser tu que vas anar a trobar un just i li vas dir: ‘Fes tots els preceptes, però deixa de complir-ne sols un.’ Recorda't de la resposta que et va donar aquell just: ‘Transgrediré tots els preceptes —et va dir— i sols compliré a fons aquell precepte. I tot seguit se'n va anar.’»

Va dir rabí Yehudà Méndel el piadós: «Amb mi, Satanàs no s'ha pas d'amoïnar gaire perquè nosaltres vivim com si fóssim veïns l'un de l'altre. Quan em va venir al pensament de pujar a la Terra d'Israel, em vaig dir: “Per què tens tanta por de pujar a la Terra d'Israel? Que no hi ha menjar i beguda? Que no hi ha homes com nosaltres? Qui viu aquí pot viure també allà. Vet aquí que la Terra d'Israel no ha estat pas donada als àngels que serveixen Déu, i per què no provo de viatjar-hi també jo?” Quan Satanàs va sentir això, ja no va mirar d'entretenir-me més.»

Va dir rabí Péssah, l'administrador: «Això mateix és el que vaig dir a Tsirl, la meva esposa. Li deia: “Què et sembla, Tsirl, que la Terra d'Israel és feta de Noms divins? També hi ha cases per a viure-hi. Les salses no es fan pas amb les aigües de la branqueta de salze¹⁰⁵ del setè dia de la festa dels Tabernacles!» Va dir Léibuix, el carnisser: «Si és així, per què considerem que la Terra d'Israel és un afer tan important?» Rabí Alter l'escorxadador ritual va dir: «Perquè en aquelles cases no es produeix corrupció.» Rabí Yossef Meïr va sospirar i va dir: «Seria una desgràcia que totes aquelles cases no fossin el que els ulls veuen.»

De nou els nostres estimats seien i parlaven sobre la inclinació que actua perquè el poble d'Israel no pugi a la Terra d'Israel, perquè el qui puja a la Terra d'Israel hi rep una ànima nova. Felix el qui hi ha pujat i ha merescut d'esta-

105. Fa referència a l'aigua en què es conserven les branquetes de salze que es porten a la sinagoga per la festa dels Tabernacles.

blir-s'hi! Ai del qui hi ha pujat i no ho ha merescut! Perquè hi ha àngels que ronden la Terra d'Israel i no concedeixen, a qui no n'és digne, d'entrar a la Terra, tal com va explicar rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita. És la història de dos vells que van fer el camí i van arribar a la frontera. De nit van sentir veus d'alegria en una banda i veus de laments en l'altra. Van alçar els ulls i van veure un estol d'àngels del servei diví que tenien a les mans arpes, lires i altres instruments musicals. Acompanyaven un vell amb gran honor i li cantaven càntics. Davant d'ells caminava un estol d'àngels de destrucció que arrossegaven un altre vell amb gran menyspreu. Els digueren: «Per la vostra bondat, digueu-nos per què toqueu davant d'aquest i tracteu amb menyspreu l'altre.» Respongué l'estol dels àngels del servei diví: «Aquest, que va merèixer de pujar-hi, nosaltres l'acompanyem allà i fem música davant d'ell amb gran alegria.» Va respondre l'estol dels àngels de destrucció: «Aquest no mereixia de pujar-hi, però hi va pujar; nosaltres l'en fem sortir.»

Va dir rabí Moixé a rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita: «És possible que vós hàgiu sentit per què rabí Abraham, el circumcidador, no ha vingut amb nosaltres a la Terra d'Israel. ¿És que no és un home recte, temorós del Cel i que s'ocupa amb cura dels preceptes, especialment del manament de la circumcisió en virtut del qual se'ns ha donat l'aliança de la Terra?» Va respondre rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita: «És perquè havia fet enutjar el patriarca Abraham perquè sortís de la Terra d'Israel cap a fora de la Terra, per aquesta raó ha estat castigat a no entrar a la Terra. Una vegada que el cap cosac Guilaief va arribar a la ciutat i tot Israel es va amagar a les cases, aquell mateix dia rabí Abraham va anar a circumcidar un nadó fill d'una vídua; el pare de l'infant havia estat assassinat en aquella persecució. Quan hi va entrar no va trobar ningú que pogués agafar el nadó ni una cadira per seure. Ell va dir: «Jo no puc pas ser padrí de la circumcisió i alhora circumcidador.» Va mirar per la finestra i va veure un vell que anava pel carrer amb un escambell a la mà. Va trucar a la finestra per cridar-lo. Va entrar, va seure damunt de l'escambell i va prendre el nadó sobre els genolls. Rabí Abraham el va circumcidar i va dir la benedicció: “El qui ha santificat l'estimat des del ventre...” Quan va haver acabat les benediccions, el padrí va desaparèixer. Tots es pensaven que Elies, l'àngel de l'aliança, se li havia revelat, però en realitat era el patriarca Abraham, que havia vingut a mostrar misericòrdia envers un dels seus fills el dia que ell entrava en la seva aliança.»

Tot el firmament més alt es va enfosquir; la lluna i els estels es van cobrir. L'aire del món era humit i el seu gust era com el gust de la sal. Tot el món era

silenciós. Sols se sentia la fressa de les ones que es besaven les unes a les altres. Tota la colla es va alçar i van pujar als seus llits. La lluna es va colgar, les estrelles van entrar i les constel·lacions van fer camí.

El vaixell anava fent via. El Sant Beneït enrotllava la llum perquè sortís la tenebra i la fosca perquè sortís la llum, enviava el vent i movia la nau. Cada dia el sol es fa més valent, de manera que cap ull no el pot mirar a la cara; de nit cada estel fa pujar la llum com la lluna. Les ones del mar es gronxen i van d'ací d'allà. En surten espurnes de llum i un mocador hi sura al damunt, com un vaixell en el cor del mar. I un home seu damunt del mocador amb la cara cap a orient. Les grans ones del mar no s'alcen pas per negar-lo; les bèsties del mar no se'l volen pas empassar i un ocell vola i plana per l'aire fent voltes sobre ell. Quants de dies van passar al vaixell! Resulta que quan van pujar al vaixell es van afaitar el cap i ara la filactèria del cap s'enfonsava en la tofa. Cada vegada que ataüllaven el mar veien davant d'ells espurnes de llum que en sortien i un mocador que hi surava, com un vaixell en el cor del mar, i un home que seia sobre el mocador amb la cara cap a orient.

Capítol 10

Istanbul

Després de dies, va arribar el vaixell a Quxta la Gran, que és Constantinooble, que és Istanbul. Van llogar un esquif i entraren a la ciutat, on van esperar la nau que la comunitat d'Istanbul noliejava cada any per a tots els jueus sefardites temorosos de Déu i que no tenien possibles per a pujar a la Terra d'Israel per anar a prosternar-se a les tombes dels patriarques o bé per establir-s'hi.

Istanbul és una gran ciutat, sense parió en tot el món. Té nombroses ciutadelles i hi viu gent de totes les nacions. La governa el soldà d'Ismael, que jeu en un llit d'ivori que li fa venir somnolència. Pot dormir mig any o bé pot dormir un any sencer. Té una capsa plena de tabac damunt la qual recolza un ocell d'or. I quan arriba l'hora d'alçar-se, l'ocell obre la capsa, s'acosta al rei i li fa arribar el tabac als narius. El rei esternuda i l'ocell respon: «salut!» Tot seguit venen tots els ministres, tots els paixàs, tots els ducs i li demanen com està. Ell té tres-cents seixanta-cinc ministres, com el nombre de dies de l'any: un ministre per a cada dia. I a cadascun d'aquests, quan han acomplert la seva missió, el rei li dona un fil d'or. Aleshores immediatament sap que ha arribat

la seva hora de deixar el món. Aleshores es retira a casa seva i s'escanya a si mateix. El rei mira des de la finestra, ho esguarda i repica de mans de content. Un rellotge penja del palau del rei. És fet d'ossos humans. Cada hora que toca se sent d'un extrem de la ciutat fins a l'altre. Fins i tot els qui es troben en els ventres de llurs mares tremolen d'aquell so. A la ciutat hi ha molts de jardins i vergers, banys i cases de luxúria. Cadascun d'aquests és més bonic que l'altre: bonics per dintre i ronyosos per fora. Gossos sens nombre van errants per allà. Enlloc del món no hi ha tants gossos com a Istanbul. I els ocells impurs es passegen per allà a pler. S'alimenten de restes immundes i de carronya. També hi ha rates: són grosses com oques i viuen fins i tot en els palaus dels ministres. S'hi propaguen molts incendis. Quan se'n produeix un en una casa, llepa i devora totes les cases del carrer, que són cases de fusta. A vegades cremen tres-centes cases, de vegades quatre-centes cases i sovint fins i tot més. I no extingeixen pas el foc, sinó que els guàrdies de la ciutat s'estan dempeus i criden: «Déu és Déu i Mahoma el seu profeta.» Hi ha moltes sinagogues a Istanbul: més de cent. I hi ha esteses catifes i tapissos, amb brocats d'or. I grans savis s'hi han assegut tot estudiant les coses revelades i les que són ocultes. I hi ha molts de llibres. Feliç l'ull que ha vist totes aquestes coses! Fins i tot s'hi troba el *Llibre de les delícies dels dies*,¹⁰⁶ i això és un fet prodigiós, com bé saben els qui hi entenen. Aquests exerceixen l'autoritat en nom del regne i no saben la nostra llengua, de manera que quan es vol parlar amb ells s'enraona en la llengua santa. Són nets de pensament i de vestits polits, de parla agradable. Tot ho fan de manera calmada i el seu aspecte té l'aparença dels fills del rei. Tenen uns costums diferents dels nostres, així es posen les filactèries asseguts, segons el parer de Bet Yossef,¹⁰⁷ i alguns porten dos parells de filactèries alhora; no els agraden les subtileses en l'estudi del Talmud, en canvi l'essència de la seva força es troba en l'erudició.¹⁰⁸ L'amor per la terra d'Israel crema en els seus cors: quan puguen a la Terra d'Israel s'emporten les estores damunt

106. És una obra homilètica anònima publicada a Esmirna l'any 1731-1732, en tres volums. Conté homilies, pregàries i pràctiques relatives a tot l'any litúrgic jueu. Té com a objectiu explicar el significat profund dels manaments i les tradicions jueves segons la càbala luriana a fi d'inspirar al lector una gran pietat i la màxima elevació espiritual. L'obra va ser portada a la impremta per rabí Israel Yaaqob Algazi (1680-1756), que digué que havia descobert el manuscrit anònim del llibre a Safed i que hi havia afegit unes gloses de la seva mà.

107. És una compilació de les lleis i preceptes jueus establerta per rabí Yossef Caro en el segle xv.

108. Es refereix al coneixement profund dels textos.

les quals han estudiat la Torà i les cremen damunt la tomba de rabí Ximon bar Yohay¹⁰⁹ el dia de Lag ba-ómer.¹¹⁰ Hi ha també caraïtes,¹¹¹ que no creuen en les paraules dels nostres mestres, de beneïda memòria. Són molt versats en l'Esriptura i molt erudits en els vint-i-quatre llibres que componen la Bíblia, com un jueu coneix els Salms, i tenen cases de pregària pròpies. No porten pas xals amb serrells rituals, sinó que els pengen a la sinagoga i els miren, a fi d'observar el que està escrit: «en veure'ls...»¹¹² I això mateix pel que fa a la branca de palmera. Tenen els seus propis savis, que cada dia troben noves explicacions a la Torà. Eviten les polèmiques amb els rabins, perquè tenen necessitat de nosaltres: guarden totes les lleis de la impuresa i la puresa i no es contaminen amb els morts, així quan hi ha un mort entre ells lloguen pobres d'Israel perquè tinguin cura del cos del difunt i el sepultin. En altre temps, n'hi havia que seien les nits del dissabte a les fosques i no encenien candeles, fins que se'ls va revelar la llum dels nostres mestres. La Terra d'Israel és estimada per ells: fan dol per la seva destrucció i fan collectes d'objectes i de diners per les seves cases d'estudi a Jerusalem. Usen tota mena d'estratagemes a fi de poder pujar i augmentar el seu nombre a Jerusalem, però no hi reïxen, perquè es van comportar amb menyspreu envers el nostre mestre Maimònides,¹¹³ de beneïda memòria. Una vegada que els savis van haver de fer consultes secretament a causa de certs decrets hostils que estaven a punt d'arribar, es van reunir a la sinagoga dels caraïtes, que es trobava en un soterrani, a un nivell inferior de les altres cases i des de fora no es podia sentir res. Quan hi van entrar es van adonar que hi havia un graó diferent dels altres. Ho van mirar i van trobar que a sota hi havia el llibre de *La mà forta*,¹¹⁴ que havia estat posat allà pels caraïtes perquè fos trepitjat i menyspreat. Hi havia

109. Rabí del segle II, un dels grans deixebles de rabí Aqibà. És considerat el pare de la doctrina mística jueva i els cabalistes li atribueixen la composició del Zohar.

110. És el dia 33 del recompte de les garbes, període de set setmanes entre la festa de la Pasqua i la festa de les Setmanes, considerat tradicionalment un temps de dol i de penitència, llevat del dia 33, que es considera un dia semifestiu en què les celebracions són permeses.

111. Secta jueva que refusa les tradicions orals rabíniques recollides en el Talmud i només admet com a autoritzada la Sagrada Esriptura.

112. Nm 15,39.

113. Moixè ben Maimon (Maimònides) (1135-1204), considerat un dels grans mestres del judaisme de tots els temps.

114. Llibre conegut també com la *Mixné Torà*, és un codi molt important de la llei religiosa jueva, segons la tradició rabínica, compilat per Maimònides entre 1170 i 1180.

allí el rabí Or ha-Hayyim,¹¹⁵ que els va maleir: que no prosperés el seu assentament a Jerusalem i que no poguessin formar un quòrum per a la pregària pública. En endavant, mai no arriba un caraïta a Jerusalem que no se'n vagi un altre mort. Es va donar el fet que una vegada hi va pujar una gran multitud i van ser colpits tots per una pesta. Que Déu nos en guard!

Els nostres benamats s'estaven doncs a Istanbul i hi esperaven una nau. Un dia anaven a la tomba de Job i un altre a la sepultura de l'autor de *Semikhat Hakhamim*,¹¹⁶ que va traspasar allí, de camí a la Terra d'Israel, i un altre jorn anaven al port, no fos cas que hi arribés un vaixell i que portés Hananyà, ja que ells no desesperaven pas de retrobar-lo. Aquest Hananyà, que s'havia mogut per mig món i que havia superat tantes tribulacions, és versemblant que quan el vaixell va salpar, ell hagués desesperat? Certament que havia tingut paciència i havia esperat de prendre una altra nau. En aquells dies, rabí Xemuél Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, va aprofitar per seure davant dels savis de Constantinoble i llegir tots els llibres, grossos i menuts, bons i rectes, plens del temor dels Cels i de saviesa, de manera que va afegir temor i saviesa en el saber revelat i en el saber ocult, en la gramàtica, en el bell estil i en els camins de la llengua i en els secrets d'aquesta. Ha arribat a les nostres mans una carta que va escriure al conjunt dels nostres benamats, els piadosos de Buchach: «Que Déu us guardi i us doni vida! Us fem saber que hem arribat en pau a la il·lustríssima ciutat de Quxta, que és alludida en les *Tiqqunim*.¹¹⁷ Que sigui benèit el Nom de Déu! El camí ha estat bo davant nostre: la pluja no ens va deturar en terra ferma ni ens va aterrir la tempesta en mar. Vet aquí que hauria estat adequat i correcte d'escriure totes les etapes del viatge i tots els beneficis que ens han fet els nostres germans, els fills d'Israel pel camí, tant en menjar, beguda i allotjament, en bons consells i en camins dreturers, tant en els països del turc, com en les terres de Sa Majestat l'emperador. Però, per causa de la pena, el cor no té força per allargar-se en això perquè el recte rabí Hananyà, que us és ben conegut, va desaparèixer de sobte pel camí. No sabem què se n'ha fet. Us demanem, doncs, que feu saber aquest fet al president del tribunal rabínic, que tingui llarga vida! Sabem de fet que rabí Hananyà no ha deixat esposa, però podria ser que hi hagués una cunyada que tinguéis

115. Rabí Hayyim ben Moixé ben Attar (1696-1743), gran erudit, comentador de la Torà, estudiós del Tàlmud i cabalista.

116. Rabí Naftalí Kats (Naphtali HaCohen Katz) (1649-1718), rabí i cabalista.

117. «Llibre de les correccions», atribuït a rabí Ximon bar Yohay, autor llegendari del Zohar o «Llibre de la resplendor» (segle XIV), obra fonamental de la càbala jueva.

necessitat d'ell.¹¹⁸ Us preguem que ens feu saber com està el nostre mestre, etc., rabí Abraham, el circumcidador —que Déu el guardi— i què se n'ha fet. Si us plau, saludeu tots els nostres benvolguts, els estimats de la nostra ànima, gravats en els nostres cors per sempre, etc.»

En el mateix hostel on s'allotjaven els nostres benamats hi havia un savi sefardita, que havia sortit amb la missió i manament de desvetllar en les ciutats de la diàspora l'interès per la gent de Jerusalem, afligida pel destret i l'adversitat. Era un home intelligent, instruït en la càbala i erudit. El seu aspecte era com l'aspecte d'un rei. Tenia els ulls enfosquits pels seus plors perquè totes les ciutats es troben sobre els seus fonaments, mentre que la ciutat de Déu es troba humiliada fins a l'abisme que hi ha sota seu. L'enviat va demanar a la gent de la colla: «On aneu i on voleu fixar el vostre estatge? A Jerusalem, Hebron, Safed o Tiberíades? I els va dir els mèrits de totes les ciutats, i en va lloar el clima i els llocs sants de cadascuna. El que habita a Safed i és enterrat en el seu sòl, atès que es troba en un lloc alt i que té un aire més agradable que el de totes les altres ciutats de la Terra d'Israel, tot seguit la seva ànima vola cap a la cova de Macpelà,¹¹⁹ i d'allí passa al Jardí de l'Edèn. I a Safed, on hi ha pau per a Israel respecte dels gentils, on fins i tot una dona pot anar sola per la ciutat i pel camp, allí hi ha molts d'habitatges i tot es pot comprar bé de preu. La sinagoga del sant Ari¹²⁰ es troba allà i també l'estrada on feia pujar tots els pares del món —que la pau sigui damunt d'ells— a llegir la Torà: Aaron, pels sacerdots; Moisès, pels levites; Abraham, el tercer, etc. La gent de Safed, en la major part són fills de la Torà, temorosos de Déu i compassius. Hi ha un lloc, a dues hores de Safed, anomenat Meron, on hi ha la cova de rabí Ximon bar Yohay. Van allà, de totes les ciutats de la Terra d'Israel, tres vegades cada any a prosternar-se damunt la seva tomba. Hi passen una nit i un dia estudiant el Zohar, durant el mes d'elul,¹²¹ a la fi del mes d'adar¹²² i per Lag ba-ómer. Per

118. Segons la llei bíblica del levirat, si un home casat mor sense fills, el seu germà s'ha de casar amb la vídua, que hi resta lligada fins que no es realitza una cerimònia que desfà aquest vincle (Dt 25,5-10).

119. A Hebron, on és enterrat Abraham i els altres patriarques.

120. Rabí Yitshaq Lurya (יצחק לוריא) (1534-1572), conegut com a *ha-Ari* 'el Lleó', rabí i místic de Safed, Galilea, és considerat el pare de la càbala contemporània, coneguda com a càbala luriana.

121. En el calendari jueu, sisè mes de l'any religiós i dotzè de l'any civil, que correspon a agost-setembre.

122. En el calendari jueu, dotzè mes de l'any religiós i sisè de l'any civil, que correspon a febrer-març.

Lag ba-ómer hi va gent de Damasc, d'Aram-Tsobà¹²³ i d'Egipte, que cremen bells mocadors de seda fina dins de barrils d'oli d'oliva; hi fan grans àpats i banquets, tot ballant al so de tamborins i fent danses i entonant càntics i lloances: és la gran festa de rabí Ximon bar Yohay. Aquest dia la Presència divina ve a adeltar-se amb els justos de l'Assemblea Santa.¹²⁴

»Per damunt hi ha Hebron, la pols de la qual va ser desitjada pels Patriarques. I ells jeuen a la cova de Macpelà, damunt la qual hi ha un gran edifici que va ser construït pel rei David —la pau sigui sobre ell!— i per les culpes que hem comès, no es permet a Israel d'entrar a la cova; però hi ha un forat petit fora de la porta davant dels sepulcres dels Patriarques i de les Matriarques. Allí s'hi encenen candeles i s'hi fan pregàries. A tocar de la cova de Macpelà, a l'exterior, hi ha el sepulcre de Ramban¹²⁵ —que la seva memòria sigui per a benedicció—, que va escriure a la fi del seu llibre *La ciència de l'home*, que anava a cavar un sepulcre per a ell al costat dels Patriarques. Davant per davant de la sepultura de Jessè, pare de David, hi ha la tomba d'Otniel, fill de Quenaz.¹²⁶ Més avall d'allà hi ha les coves dels altres justos. Els caps de família d'Hebron són homes de valor i de bons costums, entre els quals hi ha l'acolliment dels hostes, costum pel qual fou lloat Abraham, el nostre pare, que damunt seu sigui la pau. Tota la ciutat és circumdada de vinyes i vergers. Allà hi ha les Alzines de Mamre i el bany ritual de Sara, la nostra mare, sobre la qual sigui la pau, i la tenda d'Abraham, el nostre pare, sobre el qual sigui la pau. Aquesta tenda es troba encerclada amb pedres tallades i a dins un pou, també de pedres tallades, i aigua viva brolla de dins del pou, dolça com la mel i dolces per a ser begudes.

»I que n'és de bo, viure a Tiberíades, dita també Requet, en què fins i tot els esperits més buits són plens de mèrits pels preceptes complerts, com una magrana. Ells són més diligents en tots els afers que els de la resta de les ciutats d'Israel, tal com van dir els nostres mestres —la memòria dels quals ens sigui benedicció—: «Que la meva part sigui com la dels qui entren en dissabte a Tiberíades...» Les quatre espècies de la festa de les Cabanyelles hi creixen

123. És Alep, a Síria.

124. Segons la tradició jueva, són els grans savis de l'època de la Mixnà (segle II dC).

125. Acrònim de Rabí Moixé ben Nahman (1194-1270), nascut a Girona, el més gran dels savis jueus catalans. Podeu consultar l'obra del nostre mestre Eduard FELIU, *El Llibre de la redempció i altres escrits de Mossé ben Nahman de Girona*, Barcelona, Ajuntament de Girona i Universitat de Barcelona, 1993.

126. Que va ser, segons Jt 3,9, el primer dels «jutges» d'Israel.

en abundància, especialment les branques de palmera, amb què es cobreixen les cabanes. I el mar de Galilea, que el Sant Beneït estima més que tots els mars, la cenyeix, i el pou de Miriam, dissimulat enmig del mar i que —ja ho va revelar el sant Ari, que la seva memòria sigui benedicció— guareix l'ànima. En canvi, les termes de Tiberíades guareixen el cos i són remei per a tota mena de mals. En el futur, la resurrecció dels morts començarà a Tiberíades i de Tiberíades vindrà la redempció, tal com es diu en el tractat *Roix ha-Xanà* del Talmud, foli trenta-u. Però, qui canviaria amb aquesta ciutat la santedat de Jerusalem, lloc del nostre temple, orientada envers la porta dels Cels?»

Capítol 11

Una gran tempesta en mar

Passats uns quants dies va arribar l'hora de salpar el vaixell. Van entrar a la nau i amb ells un grup ben nombrós de sefardites d'Istanbul, d'Esmirna i de la resta de ciutats del turc, homes i dones i —cal separar degudament— incircumcisos i circumcisos de totes les nacions: més de mil persones, sense comptar els servidors del vaixell i els servidors dels servidors.¹²⁷

Van posar els bagatges i es van disposar a la pregària perquè poguessin arribar en pau a la Terra d'Israel sense ser danyats pel camí per trons ni horrors, ni per cap bèstia marina. Després d'haver acabat la pregària es van repartir en dos grups: uns que van anar a veure d'on es podia treure aigua dolça i on es podia trobar fusta per a coure el menjar, i els altres que van anar a badar pel vaixell i a veure la feina dels mariners, que s'havien enfilat al cap de l'arbre i recollien les eixàrcies i desplegaven les veles. Els nostres germans sefardites havien triat un lloc per a ells, havien obert llurs saques tranquil·lament, havien endreçat els seus bagatges i n'havien fet eixir uns llibres bells, relligats amb pell vermella i verda i folrats amb paper de colors, com els tapissos pintats en els palaus dels reis. Es van asseure, van plegar els peus sota seu i van pregar perquè meresquessin de caminar davant del Senyor en la Terra de la Vida i de ser sepultats a Jerusalem.

Que n'eren, d'agradables, asseguts així, amb els vestits polits, gestos bells i aspecte de prínceps, amb la barba que tocava damunt els llibres, en què lle-

127. Es refereix als mariners i als grumets o mossos de la marineria.

gien, amb temor, veneració i humilitat, amb pronúncia clara, reflexivament i amb alegria, els bells ensenyaments per als qui s'encaminen a la Terra d'Israel. Llurs esposes, assegudes davant d'ells, bevent te amb uns canonets pintats a la boca, fixats en una fiola rodona de vidre. I quan sentien el nom de Jerusalem que sortia dels llavis dels seus marits estenien els palmells davant dels ulls i feien eco darrere d'ells amb veu alegre, tot besant-se els capcirons, com si el nom de Jerusalem hi fos gravat.

En l'entretant el firmament havia tirat enrere el sol i les aigües s'anaven enfosquint. La marineria havia repassat les eixàrcies i els arbres, van encendre els fanals i es van asseure a menjar i a beure. Deien versos sobre el vi i sobre les dones del mar que fixen llurs ulls en els homes i els prenen l'ànima amb els seus cants. Els jueus —cal separar degudament— van dir la pregària del vespre i van refocillar llurs ànimes amb diversos aliments, van llegir passatges del Càntic dels Càntics i del Zohar sobre la unió perfecta que en el futur el Sant Beneït realitzarà amb la congregació d'Israel en el futur que vindrà. Feigue i Tsirl, dones coratjoses de la colla, prepararen per a elles i per als seus acompanyants llocs polits i els els van oferir. Es van disposar a dormir i a estirar els seus cossos fins que es van llevar per a la Reparació de Mitjanit.¹²⁸ Les estrelles brillaven i s'amagaven i en venien d'altres per estar-se en el seu lloc de guàrdia. Els nostres benamats s'alçaren per a la Reparació de Mitjanit mentre que els seus germans sefardites aixafaven fesols i coïen cafè, una mena de beguda que espavila el cor i fa fugir la son, que no és gaire coneguda en terres de Polònia, però que és esmentada en el *Xulhan Arukh*.¹²⁹ Es van comportar amb benvolença envers els seus germans asquenazites i els van oferir beguda i també vi i llibres. En moment de necessitat també parlaven a favor d'ells a la marineria, ja que els savis sefardites són experts en les llengües de les nacions: n'hi ha que en saben setanta, tantes com els membres del sanedrí.

Van passar tres setmanes en pau. Els mariners dominaven el mar i la nau feia via tranquil·lament i els nostres benamats seien i estudiaven l'Escriptura, la Mixnà, la Guemarà, i també els llibres que lloen la Terra d'Israel. I rabí Xemuèl Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, endolcia les hores amb les excel·lents llegendes que lloen la Terra d'Israel. Com un rei que fa córrer

128. Pregària que consta d'alguns salms i himnes místics, pròpia de la tradició cabalística i hassídica i que expressa la pena per la destrucció del temple de Jerusalem.

129. «Taula parada» (primera edició: 1565) és un gran codi legislatiu del judaisme ortodox. Va ser compilat per rabí Yossef Qaro (יוסף קארו), gran erudit jueu nascut a Toledo.

una cortina a la porta del seu palau, el savi la decanta i hi entra, així rabí Xemuél Yossef obria davant seu les portes de Jerusalem, hi entrava amb ells i esguardaven el que hi havia a l'interior. Davant d'ells seien els nostres germans sefardites, que no són experts en la llengua de la gent de Polònia, i en veure l'exultació dels seus germans, els demanaven per què s'alegraven tant; i ells els responien en la llengua santa: això i això altre ens ha explicat rabí Xemuél Yossef. Ells també es delien per entendre-ho. Aleshores, rabí Xemuél Yossef obria la boca i els ho explicava en la llengua santa, com els àngels del servei diví, i els contava les lloances de Jerusalem i l'alegria futura de la Presència divina, que s'alegraria amb ells, perquè des del dia de la destrucció del santuari no passa dia sense disgust, i el Sant Beneït ha jurat que no entraria a la Jerusalem de dalt fins que Israel no hagi entrat a la Jerusalem de baix. I els nostres germans sefardites, en sentir-ho, besaven les seves paraules amb la boca.

Van passar tres setmanes en pau, el vaixell feia camí tranquil·lament i el sol lluïa de dia i la lluna brillava en la nit; el firmament era ple d'estrelles, el mar es comportava com de costum i el camí de les ones era com el de qui va a una festa. Però en el fons del mar, l'aigua començà a estufar-se i el vent es posà a batre contra els arbres de la nau. A la fi, s'alçà una gran tempesta i el vaixell anava d'ací d'allà: a vegades cap a la dreta i altres vegades cap a l'esquerra, a voltes s'enfonsava cap avall i a voltes s'encimbellava i pujava cap amunt. Les ones s'aferrissaven contra ell amb ira i estaven a punt d'engolir-lo amb els passatgers. Tot el mar s'omplí d'escuma, com si s'hagués canviat el Mar Gran en el Mar d'Escuma. Benaurat aquell qui en una nit com aquella es posa sota la salvaguarda de l'ombra de casa seva i que les parets de la seva llar l'abriguen dels quatre vents i el trespol el defensa de les pluges! I ell jeu en el seu llit, ben abrigat amb un vestit calentó, i sent els passos del sereno que fa la ronda davant de casa seva, i al matí s'embolcalla amb el tallit i se ceneix les filactèries i va a pregar a la sinagoga; esmorza amb tranquil·litat i va al mercat on fa tractes amb confiança. Els dies i els anys de la seva vida s'escolen amb honor i traspasa amb un bon nom i es mereix de ser enterrat amb els seus pares. Aquella nit s'endugué la son dels ulls i llevà el descans del cos. Les coses del llit eren salabroses com l'aigua del mar. Sis-centes mil onades us escopien a la cara bramulant. On era el riu Strypa on solien immergir-se les vetlles del dissabte dels dies assolellats i on feien la cerimònia de *Taxlikh*?¹³⁰ Quants cente-

130. És un ritú que forma part de les celebracions del primer dia d'Any Nou. *Taxlikh* 'tu llançaràs', primera paraula de Mí 7,19: «Llançaràs al fons del mar tots els nostres pecats.»

nars de llegües era lluny el riu Strypa d'ells? Ara eren en el cor del mar i unes ones grosses com muntanyes feien pujar la nau fins al firmament, que era disparada com la pedra d'una fona i la marineria perdia l'esma en intentar reforçar l'arbre mestre i dominar les aigües.

Tots els viatgers del vaixell es donaven cops a tots els membres amb les posts de la nau i cridaven, ploraven i es planyien. Una suor freda i salada sortia de les cares i gotetes de sal degotaven dels cabells, rodolaven i es ficaven a la boca. Uns vomitaven la llet materna, a d'altres se'ls rebentaven els budells. Que no vingui sobre vosaltres, a tots els qui feu els camins dels mars, un viatge com aquest!

Quan va arribar mitjanit, la tempesta s'enfurià i va malmetre els flancs de la nau, i les eixàrcies es van trencar amb un brogit eixordador. Ningú no sentia la veu dels seus companys per causa del bramul de la mar. Un traüt molt gran hi havia en aquella hora entre la marineria: un estenia les mans i demanava ajuda a crits, un altre s'estirava els cabells, ningú no podia dominar les aigües ni podia comptar amb l'ajuda dels seus companys en aquella hora de destret. Cal esmentar per a bé el capità, que estigué dempeus en el seu lloc i encoratjava el cor dels mariners perquè no desesperessin de la misericòrdia divina ni defallissin en les seves tasques.

Havien passat uns pocs instants que la nau va ser sondrollada en extrem, com si hagués pujat sobre un escull i cuidés rompre's. Tots els objectes van saltar cap amunt i les persones van anar a petar a terra. Quan els nostres benamats van veure que es trobaven en un destret van dir: «Quan els nostres sants mestres, de beneïda memòria, van anar a la Terra d'Israel —rabí Nahman de Horodenka i rabí Méndele de Przemysł, i els altres justos com ells— i es van trobar amb un destret com aquest en el mar, rabí Nahman va prendre un llibre de la Torà en braços i va dir: “Si el tribunal de dalt el cel ha decretat contra nosaltres —Déu nos en guard!— que hem de desaparèixer d'aquest món, nosaltres, el tribunal d'aquí baix, acompanyats del Sant Beneït i de la seva Presència divina, no acceptem aquesta sentència.” I tots van respondre: “Amén!”» En aquell moment, un mariner va enfilarse al cap de l'arbre mestre i va dir: «Esguardo amb la meua ullera de llarga vista i veig les viles de la Terra d'Israel!» Van dir els nostres benamats: «Aquests justos eren grans

És una cerimònia popular que realitza simbòlicament el fet de desembarassar-se dels pecats comesos —a fi que siguin perdonats per Déu—, que són llançats a l'aigua viva en forma d'engrunes de pa.

i dotats d'una gran força: que sigui la voluntat del cel que en virtut dels seus mèrits i dels mèrits de la Terra d'Israel siguem salvats d'aquest destret!»

La seva pregària va fer la seva part, la marineria va fer la seva part i el Sant Beneït, en la seva beneïda misericòrdia, ho va fer tot. Havien passat sols uns instants que ja la ira del príncep del mar s'havia apaivagat i la cara del mar començava a mudar per a bé. El dia va passar sense més danys. Tampoc la nit no va portar mal. La lluna va sortir i brillà i el vaixell començà a fer camí en pau. Els malalts van retornar de mica en mica a la salut.

La lluna anava empallidint i ja arribava l'hora de pujar el sol a la seva taleia. Amb el crepuscle matutí les aigües van esdevenir silencioses i una mena de vel vermellós es va estendre a la superfície del mar. El vaixell s'estava damunt del mar sense esma i una brisa de quietud travessà el campament.

Algú va dir: «Germans, sabeu què us dic? M'assemblo a un a qui ensenyen la cambra del tresor d'un rei. Baixen amb ell al soterrani i a ell li fan mal les cames, però com que sap a on el porten —a la casa del tresor del rei— està content.» Rabí Yossef Meïr va dir: «Qui pot pujar a la muntanya del Senyor? Qui pot estar-se en el seu temple sant?»¹³¹

Rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, va dir: «En el moment que la mar bramulava i estava a punt d'inundar la nau, sabeu què meditava? En un fet del sant rabí Xmelke, que els seus mèrits ens protegeixin. Una vegada va ser promulgat un decret molt dur contra la gent de la comunitat santa de Nikolsburg, però el rei encara no l'havia signat. Aquell sant savi va viatjar a trobar el rei a Viena. Aquell temps, però, era l'època del desglaç, quan ningú no podia travessar el riu amb barca. Va dir al seu sant deixeble rabí Moixé Leib de Sasiv: «Ves i porta una barca.» Se'n va anar i va portar una barca. Es van posar dins la barca enmig del riu i van restar-hi dempeus. Aquell sant erudit va recitar el «Cant del Mar»¹³² i el seu sant deixeble responia darrere d'ell, fins que van arribar en pau a Viena. En aquell moment la gent de Viena van veure que arribaven dos jueus amb barca pel riu, en aquella època en què ningú no pot travessar-lo, ni tan sols amb vaixell perquè hi ha blocs de gel grossos com muntanyes que es mouen pel riu i topen uns amb altres amb ràbia amb el fragor del tro. L'afer el va sentir el rei. Aleshores va sortir el rei amb els seus ministres i van veure dos jueus dempeus damunt la barca que recitaven el càntic mentre que blocs de gel grossos com muntanyes

131. Sl 24,3.

132. Ex 15.

entretopaven en el riu, però no tocaven la barqueta, sinó que es decantaven i li feien lloc perquè pogués passar en pau. Quan aquell just va arribar al rei, aquest li va dir: «Ja t'he escoltat, sant home de Déu, i anullo el decret de persecucions.»

Va dir rabí Alter el mestre: «Què en dieu, d'aquest fet?» Va respondre rabí Alter l'escorxadador ritual: «Ai, ai... On trobarem ara una barqueta com aquesta?» Va sospirar Feigue: «Nosaltres que viatgem en una gran nau i que no anem vers un rei de carn i sang, sinó vers el Rei, Rei de reis, el Sant Beneït i no veiem cap senyal favorable.» Va dir Tsirl: «És exactament el que jo dic! Viatgem a la Terra d'Israel i no veiem cap senyal d'un miracle.»

Madò Milkà les feu callar i va dir: «Sou unes desagrades, vosaltres, dones. És que són pocs els miracles que el Sant Beneït ens fa veure? Ens ha posat en el cor la intel·ligència d'anar a la Terra d'Israel, ens ha fet travessar en pau per la terra ferma, ens ha menat per bon camí sense cap entrebanc ni topada infausta, ens ha aplegat un vaixell per poder fer-nos a la mar; ha fet sortir un vent dels seus tresors perquè faci moure la nau. I quan el mar s'avalotava sobre nosaltres, l'ha fet callar i ha decretat sobre el Príncep del Mar que dominés la seva còlera i aquest ha contingut la seva ira i l'aigua ha tornat a estar calmada, i entre avui i demà ens farà entrar a la Terra d'Israel. I al capdavant de tot això vosaltres dieu que no ens fa veure cap senyal favorable. Oh, Senyor del món! Què hauria hagut de dir Hananyà? Quantes tribulacions ha passat, Hananyà? Havia anat a peu d'una ciutat a l'altra i d'un país a un altre; els guàrdies de la frontera li havien pres els diners, el van despullar i el van deixar nu, va ser capturat pels bandits i va oblidar quan era dissabte, va profanar el dia sant i va penar durant molts dies sols per poder pujar a la Terra d'Israel, i quan va arribar el moment de pujar-hi, el vaixell es va fer a la mar i ell va ser deixat a terra.» Va dir rabí Alter el mestre: «És així com cal parlar: com ho ha fet Milkà! Per la vostra vida, quan ella parlava jo sentia amb tots els membres del meu cos els miracles que han estat fets en nosaltres.»

Quan va ser esmentat Hananyà, llurs cares es van torçar per la tristesa pregonna que sentien per ell, desventurat, que ho havia abandonat tot per la Terra d'Israel i que quan va arribar el moment de pujar al vaixell per anar a la Terra d'Israel, el vaixell va salpar, ell va ser deixat a terra i ningú no sap si és viu o si —Déu nos en guard!— és mort. Malgrat la profunda tristesa els ulls els brillaven, tal com fa la bona gent quan és esmentada una persona bona: els ulls els lluen.

Va dir Péssah, l'administrador: «Us en recordeu, del farcell d'Hananyà, amb què ho traginava tot? Quan arribava l'hora de la pregària, ho feia sortir

tot del bolic i se'l lligava al voltant dels malucs. Una vegada li vaig dir: "Hananyà, aquest cinturó és per a vós, així no haureu de desembolicar i embolicar, embolicar i desembolicar." Però no el va acceptar. I què em va dir? Va fer: "Cal tractar amb respecte els objectes; fins i tot si en trobeu un de més bonic que el d'abans, no l'heu pas d'arraconar." D'altra banda, també havia respost així a Milkà. Pel camí, Milkà li havia donat una saca, i l'endemà se'l trobà amb el seu mocador de farcell. Li va dir: "Que no us havia donat una saca per a tragar les vostres coses?" Li va fer: "Sí que me la vau donar." Ella digué: "I vós encara feu servir el vostre mocador de farcell." Ell feu: "És que el fet que el mocador no tingui boca m'autoritza a menysprear-lo?"» Rabí Alter el mestre va dir: «Ara que el Lloc Sant ens ha donat respir i les aigües del mar s'han apaivagat, cal que fem la pregària del matí.»

Després d'haver fet la pregària no van poder tastar res perquè les aigües del mar els havien humitejat el menjar. El Sant Beneït va salar el Leviatan¹³³ per al futur que vindrà i el mar es va omplir de sal. Però, ¿és que cal que una persona mengi o begui en el moment en què entre avui i demà entrarà a la Terra d'Israel? En efecte, ells ja havien sentit que la nau s'apropava a port. En aquell moment llurs cors van oblidar tots els trasbalsos del camí, la penúria de queviures a bord del vaixell i la tempesta del mar. Les cames, pesants com les pedres, de sobte van esdevenir lleugeres; els ulls, lleganyosos de les llàgrimes, lluien com la llum resplendent.

Tots es van abillar amb els vestits del dissabte i es van engalanar en honor de la Terra i van vetllar escrupolosament que en la seva roba no hi restés ni un gra de pols de fora de la Terra a fi de poder entrar a la Terra ben purs. Rabí Moixé duia penjat al coll un saquet amb pols de la Terra d'Israel, i en el moment que es pensaven que anaven a entrar a la Terra, va obrir el saquet i en tirà la pols al mar. Va dir rabí Moixé: «Els nostres savis, de beneïda memòria, han dit que en el futur la Terra d'Israel s'estendrà per tot el món; vet aquí que ara jo tiro la pols de la Terra d'Israel al mar perquè en pugui un banc de sorra damunt del qual es construirà una gran ciutat de la Terra d'Israel. Tots van encetar els cants i accions de gràcies perquè havien merescut d'arribar a prop de la Terra d'Israel i van endreçar els seus bagatges i els van lligar amb cordes perquè no s'haguessin d'entretenir quan arribés el moment de pujar a la terra ferma.

133. Monstre marí que, segons la tradició jueva, servirà d'aliment als justos en el gran banquet de la fi dels temps.

Però encara no havia arribat la taleia de ser en el palau del rei. Quan van pujar els mariners al cim de l'arbre mestre per veure on eren, van agusar la vista i van veure la figura d'una gran ciutat: no era Jafa, ni Acre, ni Tir, ni Sidó, ni cap altra de les ciutats de la Terra d'Israel, sinó la ciutat d'Istanbul. En aquell moment els remers van amollar i tots els seus ossos van ser presos per un estremiment. Durant tres setmanes i més s'havien esmerçat per arribar a la riba de la Terra d'Israel, i a la fi, els vents van agafar el vaixell i el van fer retornar a Istanbul. El Sant Beneït havia volgut posar a prova els seus invitats per veure si podien resistir a la seva legió, per això havia fet venir contra ells un vent de tempesta que els fes tornar al lloc d'on havien sortit. El qui desitgés pujar a la Terra d'Israel, restaria en el vaixell, i aquell qui volgués retornar a les terres d'Ismael o d'Edom, hi retornaria. Però tots van dir com un sol home: certament que hi pujarem! No retornarem pas! El capità va enviar els grumets a cercar queviures a la ciutat perquè els aliments del vaixell s'havien florit. Els mariners van prendre els remes amb les mans, van pujar a les xalupes atrotinades, van entrar a la ciutat per aprovisionar-se de tota mena de coses bones del país dels ismaelites i van retornar. El nauxer va fer que pugessin a l'arbre mestre i que hissessin les veles. Tot seguit, el Sant Beneït va fer sortir un vent dels seus tresors, el va afeblir i li digué: «Tingues cura de no fer mal als meus amics dilectes.» La nau salpà amb alegria, com aquell qui avança tot dansant.

Un destret no s'alça dues vegades. Beneït el qui els va guiar per un camí de veritat per mar, per terra i per mar. Cinc dies i cinc nits va fer camí la nau tranquil·lament i va arribar en pau a les envistes de Jafa. Quan es va alçar la columna de l'alba del dia sisè, el darrer dia del viatge, Jafa va pujar del mar com la roda del sol que traspunta i puja del riu Dinur¹³⁴ per il·luminar el món. Jafa és la porta de la ciutat de Déu, per on els exiliats d'Israel entren i pugen d'allí a Jerusalem.

L'alba es posa dempeus i puja i el sol lluu i la calor s'enforteix sobre el vaixell. El foc celeste fa pujar les seves punxes ardents. Els mariners s'havien llevat gairebé tota la roba i suaven com ossos. També els jueus —cal separar degudament— s'havien tret les peces exteriors i s'havien llevat el capell i el sacsejaven davant la cara, i encara el sol feia bullir de suor i el sol feia bullir la suor i assecava els ossos del cos.

134. «Riu de foc», en arameu. Segons la mística jueva, l'ànima, en submergir-se en aquest riu, crema tots els vestigis de la consciència material.

Va demanar Léibuix, el carnisser, a rabí Alter l'escorxador ritual mentre seien i es ventaven la cara: «Digueu-me, rabí Alter, què és aquest sol?» Li digué: «El Sant Beneït rosteix el Leviatan per al gran banquet dels justos, per això fa que el sol abrusi.»

Una dona va dir a la seva companyona: «Què és això que els ulls se m'enfosqueixin?» Li va respondre la seva companya: «A mi em sembla que els ulls se m'han tornat de vidre. És com si me'ls punxessin amb broquetes escalfades al blanc.» Tsirl va dir: «No hi ha pas el sol aquí en el firmament, sinó un forn encès.» Ho va sentir rabí Moixé i va dir: «Teniu els ulls enfosquits de la resplendor de la Presència divina.»

Feigue, que havia fet el viatge per l'amor, no tenia pas el cor conforme al que veien els seus ulls. On eren les brises agradívoles que es deia que bufaven tot el dia entre els jardins plaents i en els vergers de murtres, palmeres, poncemers i muntanyes de bàlsam com en el jardí de l'Edèn? Al capdavant era foc de l'infern el que davallava i els abrasava els ossos. Tal vegada la nau —Déu nos en guard— havia estat allunyada fins a un desert desolat d'escurçons i escorpins i de nou els vindrien al damunt tota mena de calamitats? Les dones bé sabien que la Terra d'Israel es trobava desolada i que tota mena de penes estalonen l'home, però allò que els era grat ho recordaven mentre que el que els desplaïa ho van oblidar.

Milkà, asseguda davant d'ella, somreia. Feigue digué a Milkà: «Tu te'n rius, de mi.» Li respongué Milkà: «No de tu, sinó que em ric de mi mateixa. He vist en un somni que vaig tenir a Laskowice un capot llarg, que cobria tot el cos, i el volia comprar. I ara, volem saber què barrino? Què en podria fer, ara, d'aquell capot? Doncs, embolcallar-hi el sol perquè no es refredi.» Va dir Feigue: «També jo, en el meu somni, seia en el carro i em van mostrar un vestit de pell i algú em va xiuxiuejar: "Baixa a Laskowice: hi ha preparades per a tu grans coses!"» Va fer Milkà: «A tu et sembla que Satanàs pretenia el nostre bé? Sols volia retardar-nos en el camí.»

El sol era al bell mig del firmament i abrusava el vaixell com una olla posada sobre brases, però aquell qui té l'amor per la Terra d'Israel incrustat en el seu cor s'enforteix per la santedat de la Terra, on una llum altíssima emana sense cap obstacle, ni tan sols la destrucció.

En aquella hora els nostres benamats van desviar l'atenció dels neguits dels camins i de tots els acusadors.¹³⁵ La cara se'ls inflamava d'una força de volun-

135. Es refereix a l'actuació de Satanàs, que els havia obstaculitzat el camí.

tat absoluta. Rabí Alter el mestre va estendre les mans i va començar a tamborinar amb els dits sobre el bagul que tenia davant i a cantar: «Els fills del palau que desitgen veure la resplendor del Petit Rostre [de Déu].» Rabí Alter l'escorxadador ritual s'hi va afegir: «siguin aquí, en aquesta cadena en què el Rei és gravat.»¹³⁶

El dia encara no se n'havia anat que el vaixell ja havia arribat a la costa de Jafa. Des de la nau es va sentir una canonada forta. Van arribar els àrabs des de la vila. Els seus vestits eren malmesos, les túniques, curtes i brutes, i sols els arribaven fins als genolls amb un cenyidor bast lligat al voltant; les cames descobertes, sense mitjons i sols amb unes plantofes que els cobrien la planta dels peus. Parlaven fent fressa, com si es barallessin amb ells mateixos. Ningú no entenia la seva llengua. Van pujar a la nau i tot baladrejant engrapaven la gent com si fossin captius, els alçaven amb els seus bagatges i els tiraven al bell mig dels seus esquifs esbalandrats; exigien una remuneració, que els resultà insuficient i volien pegar els nostres benivolguts, però el Sant Beneït els va salvar de llurs mans i els va fer arribar en pau en terra.

Capítol 12

Terra Santa

Quan els nostres benamats van arribar en terra ferma, es van prosternar, van besar la pols i van esclatar en sanglots fins que els ulls els brollaven com fonts. Els fills que retornen a la casa del pare i la troben assolada, ¿podrien no plorar? Però fins i tot en el moment de la seva aflicció se sentien feliços perquè havien merescut poder retornar. Es van agafar de la mà l'un a l'altre i es van posar a cantar: «Quina alegria quan em van dir: “Anem a la casa del Senyor!”»¹³⁷ I també van entonar: «El Senyor estima més els portals de Sió que totes les viles de Jacob.»¹³⁸ Els ismaelites s'estaven un tros lluny i se'ls miraven. I així tot cantant van anar caminant fins que van arribar a un pati anomenat «l'atri dels jueus», on hi havia diverses sales, una per a la pregària pública, en les ocasions

136. Són els dos primers versos d'un poema litúrgic escrit en llengua aramea pel gran cabalista rabí Yitshaq Lúria (1534-1572).

137. Sl 122,1.

138. Sl 87,2.

que hi havia el quòrum de deu homes, i dues cambres més, anomenades «cambres santes», on hi havia disposats llits per als pelegrins malalts; una era per als homes i una altra per a les dones. Encara n'hi havia una altra: la cort dels animals, on posaven les cavalleries amb què pujaven a Jerusalem.

Quan una caravana que surt de camí i arriba a lloc, tots els qui han passat per un gran perill i n'han sortit estalvis, és ben cert que tenen alegria: tots i cadascun estan contents, però si en manca un, de la colla, i ningú no sap si hi manca per causa de la vida o per la mort, aleshores, quan senten alegria, l'espant els puja al cor i confon la seva alegria. Així era per a ells: quants de dies Hananyà havia penat amb ells, quantes desventures havia hagut de passar i sols per poder pujar a la Terra d'Israel! I quan havia arribat el temps de pujar, no hi va pujar i ningú no sabia si era viu o era mort. Com podia ser completa la seva alegria? Van fer vots de fer per a ell una commemoració a Jerusalem i de pregar per ell en els llocs sants.

Ara cal saber què li va passar a Hananyà. Quan els seus companys van anar a procurar-se provisions per al camí, ell també se'n va anar amb els altres; pel camí se'n va separar per anar a un lloc on havia d'anar, però els altres no se'n van adonar. Va tornar al cap d'una hora i no els va trobar. Se'n va anar al port i quan va arribar-hi va veure que la seva nau ja havia salpat. Per quants afanys s'havia tribulat aquell home a fi de poder pujar a la Terra d'Israel, i quan havia arribat el moment de pujar-hi, el vaixell va salpar i el va deixar i ell va restar mirant-s'ho sense poder anar amb ells.

Hananyà, que era tan diligent, què va veure per a restar retingut pel camí? En el moment que era en el mercat es va trobar amb un gentil. Hananyà va dir a aquell gentil: «Tu no ets aquell que em volies fer anar a la Terra d'Israel pel camí d'un forat?» Li va respondre: «Sí. Jo soc aquell.» Li va fer: «I què hi fas, aquí?» Respongué: «Ni jo mateix ho sé. Cada vegada que em poso les filactèries de l'arxibandoler que va traspasar, el sento plorar per la seva dona i els seus fills, i vet aquí que faig voltes pel món cercant-lo.» Li digué Hananyà: «Que visquis cent anys! T'estàs adquirint el món futur. Vinc amb tu.» Van anar a una casa. Hananyà va trucar a la finestra. L'amo de la casa va obrir la finestra i els va demanar què cercaven. Hananyà va dir: «La dona que ha vingut de Khotyn, on és?» L'amo de la casa va respondre: «No ho sé: aquest matí ha sortit amb els seus fills i no ha tornat. Potser ja ha tornat a Khotyn.» Hananyà va sospirar i va restar silenciós. L'amo de la casa va dir: «Què hi ha entre tu i aquesta dona?» Hananyà li mostrà l'incircumcís i digué: «Aquest gentil pot testimoniar on va veure el seu home la darrera vegada.» L'amo de la casa digué:

«Fora bo que pogués donar el seu testimoni davant d'un rabí.» Mentre Hananyà parlava amb l'amo de la casa, l'incircumcís es va decantar a un racó per posar-se les filactèries. Entretant va arribar la dona i va xisclar: «Ai! Són les filactèries del meu home!» L'incircumcís va dir: «Si el vostre home es deia Zuixa, aquestes són les seves filactèries.» Tot seguit li retornà les filactèries i li va explicar tot l'afer de Zuixa. I això va ser el que va causar que Hananyà es retardés.

Nosaltres tenim moltes històries de salvació, una més bella que la seva companya. Així la història d'un home que anava errant pel desert. De sobte, compareix un gran ocell que el fa pujar sobre les ales i el porta volant a casa seva en una hora, per un camí d'uns quants anys. Però cap ocell no va anar vers Hananyà. Més gran que aquest va ser el mantell del rei Salomó —que sobre ell sigui la pau—, sobre el qual s'asseia i el vent el portava i esmorzava a Damasc i sopava a Mèdia, i una és a l'orient i l'altra a l'occident. Però aital mantell va ser ocultat el dia que va morir el rei Salomó —que sobre ell sigui la pau— i ningú no sap on va ser amagat. Però, fins i tot si Hananyà l'hagués trobat, no n'hagués pogut fer res perquè cap criatura del món sap asseure-s'hi al damunt, llevat de Salomó i els seus quatre ministres: un ministre dels fills de l'home, un ministre dels dimonis, un ministre de les bèsties i un ministre dels ocells. En la generació que ens precedí també es van fer miracles sobre les aigües, com el miracle de l'insigne sant rabí Xmelke de Nikolsburg i el seu deixeble, el sant rabí Moixé Leib de Sasów, que van travessar el Danubi en una barca en l'hora del perill. Però, on es pot agafar ara una barca com aquesta? Quan Hananyà va veure que la seva pena era tan greu, alçà els ulls cap amunt i va dir: «Senyor del món, sols em puc sostenir damunt la teva immensa misericòrdia.» El Sant Beneït li donà un consell en el seu cor: que estengués el seu mocador sobre el mar i que s'hi assegués al damunt. Ell va desplegar el seu mocador damunt de la superfície del mar i s'hi assegué. Tot seguit d'haver estès el mocador damunt del mar, se l'emportà fins que va arribar a la Terra d'Israel. I no sols això, sinó que hi va arribar abans que els seus companys, que s'havien retardat a Istanbul tot esperant un vaixell, i quan hi van haver entrat, el mar va bramular i van passar una greu tribulació, mentre que ell havia pogut traspasar el mar sa i estalvi.

I ara retornem a la resta dels nostres benamats. En resum, van arribar al mar de Jafa. Aquesta mar de Jafa que tresoreja riqueses per als justos, per al futur que vindrà, perquè tots els vaixells que han naufragat en el Mar Gran amb els cofres de plata i or, pedres precioses i perles, vidres i objectes desitjables, el Mar Gran els vomitarà a Jafa i, en el futur, el Rei Messies els repartirà

entre tots els justos, a cadascun d'ells la seva part, en el futur que vindrà. Van baixar del vaixell i van pujar a l'esquif esbalandrat dels àrabs. Els mariners van agafar els remes i es van posar a cridar: «eió!, eià!» I van dominar la mar i s'hi van obrir un camí que va menar l'esquif entre seques i esculls que eren allí des dels sis dies de la Creació, perquè totes les ones dels mars i dels rius, quan surten a fer camí, van a prosternar-se al principi davant la mar de la Terra d'Israel, i si no fos pels esculls del mar que en mitiguen l'empenta, cap vaixell no hauria pogut arribar a Jafa per causa de l'onatge. Havent sortit en pau del mar i dels esculls del mar, van rebre els seus bagatges estalvis i van pujar a la terra ferma, a Jafa s'obre la porta de la ciutat de Déu. Es van tirar a terra i besaren la pols; van plorar per la destrucció del país i es van alegrar d'haver mescut arribar aquí. Van venir dos administradors i els van conduir a l'atri dels jueus que feia d'alberg per a la diàspora d'Israel. L'atri, encerclat per una muralla, tenia plantats uns arbres bonics i hi havia un pou d'aigua al mig. Es van disposar a pregar segons la manera del seu país i feren retornar les seves ànimes de les fatigues del camí. Van restar retinguts fins que els van trobar atzembles per al viatge a Jerusalem. Van partir feliçment en el dia que l'Escriptura diu que és bo dues vegades¹³⁹ i van viatjar fins que va declinar el dia i l'aire va refrescar. Van baixar dels ases i van obrir les saques: en van treure els coixins i les flassades i s'hi van embolcallar, però encara tenien fred. Van tornar a muntar els ases, van viatjar de nou i van arribar a un lloc que es diu Ramla. És la ciutat de Gat, que David va conquerir de les mans dels filisteus. Van desmuntar dels ases i van fer allí parada, desplegaren els sacs i hi van jeure tota la nit, fins que es va alçar la columna de l'alba. Quan es va descloure l'albada, van pregar i van menjar el mos del matí, van muntar damunt els ases i van reprendre el viatge. Van arribar amb la fosca a una cisterna d'aigua. Van descavalcar dels ases i es van posar sobre els sacs i van jeure fins que es va alçar la columna de l'alba. Quan es va descloure l'albada, van pregar i van menjar el mos del matí, van muntar damunt els ases i van reprendre el viatge fins que van arribar a un lloc que es diu Motsa. Des d'allí es portaven les branques de salze per a l'altar, tal com llegim en la Mixnà: «Hi havia un lloc a sota de Jerusalem anomenat Motsa; s'hi baixava per aplegar-hi branques tendres de salze que es portaven i es posaven dretes als costats de l'altar.» I encara ara s'hi troben salzes. Van fer-hi parada i hi van passar la nit. Tots aquests camins

139. El dimarts és l'únic dia de la Creació (Gn 1,9-13) en què es diu «Déu veié que era bo» dues vegades.

són deserts per causa dels bandits i ni tan sols els mateixos ismaelites hi poden passar si no és que van en una caravana. Per la compassió del Nom sant sobre els nostres benamats, no els va succeir cap contratemps pel camí, llevat d'una o dues vegades que els van caure les saques de la gropa de l'ase. Muntanyes altes i imponents s'encadenen allà al llarg de tot el camí; tota mena de núvols les embolcallen: blaus i porpres, resplendor i claredat, per causa de l'esplendor de les flors i de les pedres precioses del jardí de l'Edèn. Una hora rere l'altra, una llum nova es renovella damunt d'ells, i aquesta llum no és pas com aquella llum. I flaires magnífiques s'escampen amb tota mena d'aromes. Les fortaleses i els palaus, que eren l'ornament del país per la seva bellesa, resten allí en ruïnes, i no hi ha allí cap lloc habitat, llevat de les tendes de beduïns deixades entre les muntanyes. Les cabres davallen pels turons i la base de la seva alimentació són esbarzers i cards, recordats en l'Escriptura. Uns homes mig nus viuen allà: sols porten al damunt una túnica, un cenyidor i un mocador negre, que els envolta el cap lligat amb un cordó de llana. Deus d'aigua bona i torrents es belluguen per la vall i la muntanya, i tenen el sabor del jardí de l'Edèn. Els nostres benamats en van beure, s'hi van netejar les mans abans de la pregària, s'hi van rentar els ulls de les llàgrimes vessades per la destrucció del país, s'hi van purificar les mans en honor de la Ciutat. Així ho van fer durant tres dies fins que va arribar la vigília del dissabte i va aparèixer la Ciutat Santa, delícia de tota la terra. Tot seguit van descavalcar dels seus ases, es van esquinçar els vestits amb grans sanglots i van continuar a peu fins que van arribar a les portes de Jerusalem. Van besar les pedres de la muralla i es van fer un altre esquinç en el vestit pel santuari. Que sigui la seva voluntat que sigui reconstruït prompte en els nostres dies. Amén.

Capítol 13

Hom es troba a Jerusalem

Encara no havia passat una hora que ja s'havia escampat per la ciutat la nova de la seva arribada. Tot Jerusalem va sortir a trobar-los, els hassids i els «separats»,¹⁴⁰ tots els van desitjar pau i compartiren amb ells la seva gran ale-

140. Grup fundat a Jerusalem pels deixebles de rabí Eliyyahu ben Xelomó Zalman, gaó de Vilna (Vilnius) a principi del segle XIX. Eren els adversaris dels hassids.

gria, els honoraren amb tota mena d'honors i els digueren: «Feliços vosaltres que heu vingut aquí sense tenir por ni pel vostre cos ni pels vostres diners i heu obrat per les vostres ànimes! Heu merescut de trobar-vos en el palau del rei, el Rei dels reis, el Sant Beneït!» El gran rabí dels hassids, el cap dels savis sefardites de la Ciutat Santa, manifestà el seu gran afecte pels homes vinguts de Turquia, fent-los anar a la seva casa d'estudi on cada dia i cada nit es fan belles pregàries cabalístiques per a la restauració còsmica. Ho van fer durant quatre setmanes, en correspondència amb els quatre temps de l'home: una setmana és la setmana del naixement, en què el nadó va creient i encara no ha completat tota la seva substància, per això la cort celestial no el castiga fins que no ha fet vint anys; una setmana en correspondència amb els dies de la joventut, fins als quaranta anys, que són els anys més selectes de la persona, en què la força de la persona creix; una setmana és la setmana de la vellesa, en què es va debilitant; i una setmana en correspondència amb els dies de l'ancianitat, en què s'acaben els seus dies i els seus anys fins que traspassa i mor. Però els morts de la Terra d'Israel no són anomenats morts, sinó que s'estan sota el Tron de la Glòria i es complauen en la llum del Messies i contemplen les bondats d'Israel i tots els béns que, en el futur, el Sant Beneït farà a Israel. I les vegades que el dia s'enfosqueix, no s'espanten ni criden perquè saben que tot això no és res més que núvols que surten per carregar Israel i fer-lo venir a Jerusalem, tal com expliquen els nostres mestres que, en el futur, Jerusalem serà com la Terra d'Israel i la Terra d'Israel com tot el món sencer, i els núvols carregaran els fills d'Israel des dels confins del món i els faran venir a Jerusalem, per això el profeta els lloa: «Qui són aquests que volen com núvols?»¹⁴¹ I cada dissabte entren a la casa d'estudi del cel i aprenen la secció setmanal del Pentateuc de la boca d'Adam, de la boca d'Henoc, de la boca de Noè, de la boca de Sem i d'Éber, de la boca de Melquisedec, de la boca d'Abraham, Isaac i Jacob, de la boca de Moisès i Aaron i dels setanta ancians, llevat de la narració de la Creació fins a la fi de «i així van quedar acabats»¹⁴² i de la fi del verset «reuniu-vos»¹⁴³ en la secció intitulada «Jacob visqué»¹⁴⁴ que l'aprenen de la boca del Poder. I a la pregària de la tarda del dissabte, hi venen tots els profetes a ensenyar-los les lectures dels llibres profètics que es llegeixen després de

141. Is 60,8.

142. Gn 2,1.

143. Gn 49,1.

144. Gn 47,28.

la secció de la Torà, i rabí Abraham Eben Ezra —que la seva memòria ens sigui benedicció— els explica els passatges més difícils, perquè els profetes profetitzaven, però no sabien què profetitzaven. De tots els seus comentaris, el més cèlebre és el comentari a «Va comprar una parcel·la de camp on havia plantat la seva tenda».¹⁴⁵ Una «parcel·la de camp» és «una part en un camp», que ens fa conèixer que hi ha una gran virtut a la Terra d'Israel i que aquell qui en té una part és considerat una part en el món futur.

Ara retornem, tornem ara als nostres benamats. Fent-ho curt, la comunitat dels sants de Jerusalem els van rebre amb tota mena d'honors i no es van moure de les seves manifestacions d'afecte fins que se'ls van emportar a casa seva i els van portar menjar i beguda i els van apariar llits de coixins i edredons. Així van poder retornar les seves ànimes i enfortir els seus ossos fins que va arribar el migdia i van entrar als banys per purificar-se en honor del dissabte i en honor de la ciutat. Els banys de Jerusalem són els més celebrats de tots els banys. Tenen cases interiors i cases exteriors. En les exteriors hom es despulla dels vestits i en les interiors hom es banya nu. Hi ha una sala on els servents freguen els qui s'han banyat, després del bany. Allí hi ha una estufa a sota terra que s'alimenta amb buïnes de bestiar i amb deixalles. Totes les estances són calentes: unes calentes i altres més calentes; hi ha cisternes d'aigua i el micvé —la piscina dels banys—, que no és ni calenta ni freda, sinó tèbia. Qui va al bany dona dues monedes al banyador i una moneda al servent i rep un llençol per mor del pudor. Aleshores baixen, s'immergeixen, puguen, suen i passen a la sala dels massatges, on el massatgista els frega i els neteja. Aleshores baixen, s'immergeixen, puguen, s'eixuguen, es posen vestits blancs i en surten com si fossin criatures noves. En sortir donen una moneda al servent i ell els diu: «A la vostra salut!» Van retornar a les cases, es posaren els vestits del dissabte i van anar al Mur Occidental.¹⁴⁶

El Mur Occidental és la resta del nostre dilecte santuari dels dies d'abans, que el Sant Beneït ha fet que restés per a nosaltres, en la seva gran misericòrdia. D'alçària fa dotze vegades l'alçada d'un home, en correspondència amb les dotze tribus d'Israel, a fi que cadascú d'Israel pugui sentir compassió segons la seva alçada i tribu. És construït amb grans carreus: cada pedra fa cinc colzades o sis colzades, i com aquells no n'hi ha en cap altre edifici del món.

145. Gn 33,19.

146. Més conegut amb el nom de Mur de les Lamentacions o dels Planys.

Estan col·locades sense argila ni argamassa entre si, i no obstant això formen com una unitat, com ara l'assemblea d'Israel, que ni tan sols té un govern que l'uneixi, i malgrat tot és una sola peça en el món. Davant del mur i també en els extrems hi ha patis dels àrabs, on aquests seuen amb les seves bèsties, però no distreuen pas Israel de les seves pregàries. Els nostres estimats germans es van prosternar i es van agenollar, es van llevar les sabates i es van rentar les mans i van avançar amb el cap cot fins que van arribar al mur. Van besar tot sanglotant totes i cadascuna de les pedres. Van obrir els seus llibres de pregàries i van recitar el Càntic dels Càntics, amb una gran excitació que enardia llurs ànimes de verset en verset, més i més. Rabí Moixé recolzà el cap en el mur i recordà que es trobava en un lloc d'on la Divina Presència no s'ha mogut mai. Va començar aleshores a llegir el Càntic dels Càntics amb una exaltació tremenda i amb la cantarella amb què el llegia rabí Guerxom, el seu germà —que sobre d'ell sigui la pau— en el moment de la sortida de la seva ànima, fins que va arribar al verset: «El rei m'introdueix a les seves estances»,¹⁴⁷ en què rabí Guerxom, el seu germà, es va allunyar d'aquest món. Però encara no havia arribat a la fi d'aquest verset que ja havia entrat en ell l'alegria de la Terra d'Israel i amb ells hi havia entrat una vitalitat nova.

Després del Càntic dels Càntics van recitar uns quants salms i van fer la pregària de la tarda. També van fer una pregària pels seus germans de la diàspora i per Hananyà, que havia desaparegut. Havien plorat molt per ell en el mar i havien sanglotat molt per ell en terra ferma, però totes aquelles llàgrimes havien estat com una gota en el mar en comparació amb les llàgrimes que van vessar per ell en el Mur Occidental, quan van sentir la santedat del lloc, i aquell home no era allí. Com la paràbola dels estimats del rei, que van anar a trobar el rei perquè el rei els mostrés els seus tresors. Quan es troben davant del rei es recorden que n'hi ha un, que el rei estima especialment, que no ha vingut amb ells. Aleshores s'afligeixen per ell perquè no pot veure el que el rei els mostra. Tot i que aquest havia donat la seva ànima en el camí, més que qualsevol altre d'ells, i certament que el rei n'hauria tingut satisfacció. Hananyà hauria merescut de ser allà amb ells, al cap, però a la fi era ben lluny de tot bé.

Finalment van rebre l'entrada del dissabte amb cants i aclamacions i van retornar a casa seva. Van dir la fórmula de santificació, van partir el pa, van menjar l'àpat del dissabte i van fer entrar la santedat del dissabte en els seus

147. Ct 1,4.

membres. Alguns dels notables de Jerusalem van anar a casa seva com si fos la cerimònia de donar la benvinguda a un fill mascle, ja que tot aquell qui puja a la Terra d'Israel s'assembla a un nounat quan rep l'aliança de la Terra. Van restar asseguts tota la nit indagant les llegendes sagrades i van entonar càntics i lloances fins que va traspuntar el sol i van anar a la sinagoga.

Quan van arribar a la sinagoga van pregar amb estremiment de cor. Qui podrà dir la grandesa superior de la pregària a la Terra d'Israel? I especialment a Jerusalem, el lloc del santuari, del qual és escrit: «Hi tindrè posats els ulls i el cor...»¹⁴⁸ Rabí Xelomó pujà a l'estrada dues vegades perquè a Jerusalem els sacerdots alcen les mans cada dia i el dia que hi ha una pregària addicional, alcen les mans en la pregària matinal i en l'addicional. Rabí Xemuel Yossef, fill de rabí Xalom Mordekhay el levita, vessà l'aigua sobre les mans amb una gerra d'argent que rabí Moixé havia portat de la casa de rabí Avigdor, el seu avi. Rabí Xemuel Yossef feia amb fervor qualsevol manament que li era avinent, i encara més les coses que contenen algun record del santuari. En aquella hora les seves mans s'agitaren de tanta alegria i la gerra va topar amb la bacineta i va fer un so com el so dels instruments musicals dels levites. Els sacerdots van pujar a l'estrada i es van girar de cara vers el poble, van estendre els dits que tenien plegats perquè les benediccions són gravades en aquests; van alçar les mans i van dir la benedicció amb una veu que era com la fressa de les ales dels querubins en el jardí de l'Edèn. Van allargar les benediccions fins que no van acabar amb l'amén d'acció de gràcies en la boca del públic. Que n'era, de gran, la joia de rabí Xelomó, i que n'era, de gran, el seu amor en l'hora que meresqué de pujar a una estrada de Jerusalem, la Ciutat Santa, i beneir Israel amb amor. Realment les benediccions s'empenyien a si mateixes per sortir!

A la lectura de la Torà va ser cridat rabí Xelomó, el sacerdot, i després d'ell, rabí Xemuel Yossef, el levita, i darrere seu rabí Pèssah, el tercer, després rabí Yossef Meïr, el quart, tot seguit rabí Alter el mestre, el cinquè, a continuació rabí Alter l'escorxadador ritual, el sisè, després rabí Yehudà Méndel, el setè, tot seguit rabí Moixé, que va ser el lector de la secció dels profetes; Léibuix, el carnisser, va tenir l'honor d'alçar la Torà i aquell altre, el nom del qual hem oblidat, va tenir el privilegi de cobrir-lo. Van dir les benediccions d'abans i de després de la lectura i van pronunciar la benedicció del qui ha escapat d'un perill, tal com és prescrit a qui ha entrat en mar i n'ha sortit. El públic va res-

148. 1Re 9,3.

pondre darrere d'ells «amén» i els van beneir a fi que fossin dignes de restar en el palau del rei fins que es revelés el Rei Messies, que sigui ben aviat, en els nostres dies. Amén.

En aquell moment es va sentir una veu agradable, més excellent que totes les altres veus; com la veu que van sentir en mar. Van fixar els ulls i van veure que Hananyà era dempeus davant seu. La cara li brillava de goig i la resplendor del rostre era com la resplendor de les ones de la mar quan la lluna hi lluu al damunt. Era més alt que abans i duia sabates als peus. Els va donar la pau i es va alegrar amb ells amb una gran joia. Els digué: «Fills del Déu vivent, felïços vosaltres que heu arribat fins aquí!» Li respongueren: «I qui t'ha fet pujar fins aquí?» Els va dir: «Vaig estendre el meu mocador sobre el mar i m'hi vaig asseure al damunt fins que vaig arribar a la Terra d'Israel.» Tot seguit van entendre que aquella figura errant que hi havia en el mar era Hananyà. Aleshores van lloar i van donar gràcies a Aquell qui és digne de tota lloança i davant del qual tota lloança és com res, que no confon ningú dels qui esperen en Ell, tal com es diu: «Jo soc el Senyor i no queden decebuts els qui esperen en mi»,¹⁴⁹ i també diu: «El Senyor és bo per al qui en Ell espera.»¹⁵⁰ I ells van proclamar a propòsit d'Hananyà: «L'amor del Senyor envolta els qui confien en Ell.»¹⁵¹

Després de la pregària, la comunitat dels sants de Jerusalem va fer una gran festa de consagració del vi en honor d'ells, de vi de vinya i d'aiguardent, perquè en fa per a si mateix en el temps de la verema, a prop de la festa de les Cabanyelles. I de tota la ciutat els enviaren confitura de poncem, de figues i de la resta de fruites bones amb què ha estat lloada la Terra d'Israel. I els van mostrar tota mena d'afecte, especialment van mostrar el seu afecte a Hananyà, que havia rebut sobre seu l'aliança de les desgràcies i l'aliança de la Terra. Van demanar que s'assegués al cap de taula, però ell va ser modest i es va asseure en un lloc que era més avall, al costat de la porta. Va dir Hananyà: «Quan vindrà el Messies de la nostra justícia, no ens podrem pas empènyer a nosaltres mateixos vers Ell; vet aquí que caldrà que Ell em demani i així sabré que jo soc una mica important per a Ell, i si no, qui soc jo perquè em facin seure al cap de taula?»

Així van seure i van beure de tots els vins i van beneir el que és bo i el que fa el bé, i van estudiar la Mixnà: «deu graus de santedat hi ha a la Terra d'Is-

149. Is 49,23.

150. Lm 3,25.

151. Sl 32,10.

rael, la més santa de totes les terres.»¹⁵² Els van portar una verdura de l'hort que tenia gust de carn d'ocell fregida amb greix d'oca. Veniu i mireu que n'és, de lloada, la Terra d'Israel: una verdura d'hort, comprada per dos xavos al mercat, fregida amb oli de sèsam té un gust que s'assembla al gust de carn d'ocell fregida amb oli d'oca. Van recitar la benedicció sobre la vinya i sobre els aliments i es van rentar les mans per a l'àpat.

Capítol 14

Veïns de la Presència divina

Després del dissabte van llogar per a ells un pis a prop del Mur Occidental. Les finestres s'obrien realment davant del lloc del santuari i així es van fer veïns de la Presència divina. Les dones es van comprar vestits de llana blanca i menjar i begudes, del millor de la terra i de les seves fruites. Cuinaven i coïen el pa, i menaven la casa amb saviesa. No hi mancava res, ni tan sols una gota de llet de cabra per a la festa de les Setmanes.

Vivien davant del Senyor en la terra de la vida, a Jerusalem, enmig de la Torà, la pregària, obres bones, actes de misericòrdia, l'amor, el temor de Déu i la humilitat. La vigília de la neomènia i la resta dels dies de súplica sortien als llocs sants i pregaven per elles mateixes i pels seus germans de la diàspora.

Però no totes les hores són iguals. És ben sabut i famós que tot just que ve de fora de la Terra a la Terra d'Israel cal que s'abaixi al principi dels graons espirituals tocats al començament perquè l'aire de la Terra d'Israel és un aire sant i cal l'absència abans de l'ésser. Però Ell —que sigui beneït— va ser una ajuda per a ells i els va donar força per a rebre totes les coses amb humilitat, fins que van merèixer una saba nova, la saba de la Terra d'Israel. Cada dia eren provats amb diverses proves: menyspreus i insults, pèrdua de diners i pèrdua d'ànimes, perquè Jerusalem no és pas com a fora de la Terra: mai cap home no ha passat una nit a Jerusalem i ha restat amb culpa en la seva mà, perquè el Sant Beneït recapta cada dia el deute d'aquell dia perquè no es multipliquin els deutes de Jerusalem. Com un jutge que furga i escodrinya els fills de l'home a fi que puguin sortir quitis, així mateix actua el Sant Beneït quan té els ulls posats en Jerusalem i en puneix els habitants a fi que siguin purifi-

152. Mixnà, tractat Kelim, 1,6.

cats de tot pecat. Péssil, la filla de rabí Xelomó, morí a resultes de la guitza d'una mula, i Feigue morí d'un cop rebut d'un ismaelita: resulta que una vegada un aiguader portà aigua a Feigue, però aquell dia havia plogut molt i tots els pous havien quedat plens, de manera que no tenia necessitat de la seva aigua; aquell li vessà l'ordre al damunt, ella es refredà i morí.

Però els nostres benamats ho van acceptar tot amb amor i no es van rebel·lar contra els turments ni es van enutjar davant la Presència divina i van suportar tots els danys i es consolaven dient: «Demà, el Sant Beneït ens rescatarà d'ells i ens alliberarà de tots els destrets.» I quan tots els idiotes demanaven: «Per què el Sant Beneït no es venja dels malvats de les nacions que es comporten amb els seus fills com si fossin captius?», ells els feien: «Amb la mateixa paraula amb què vosaltres ens demaneu nosaltres us respondrem: és la paràbola d'un rei contra el fill del qual van venir uns enemics. Va dir el rei: "Per què enviar les tropes per venjar-me'n? Vet aquí que tot seguit jo mateix sortiré amb el meu exèrcit, els expulsaré i els jutjaré perquè han afligit el meu fill i jo faré retornar el meu fill a casa meua amb alegria i gran glòria."»

Totes les penes són dures, però la més dura de totes és l'estretor en la subsistència, perquè quan una persona va a parar a les mans de la pobresa, la gana el turmenta cada dia: la bossa dels seus diners es forada i la xavalla en surt i s'escampa. No havia passat un any que ja van sentir el constrenyiment en els mitjans de subsistència, perquè la Terra d'Israel és pura de tota vanitat i no hi ha cap porta per al diner, llevat de l'argent que cada persona porta amb ell de fora de la Terra. A la fi, els va caldre anar a rebre els aliments de l'almoïna de la Ciutat Santa.

En aquesta conjuntura, Léibuix, el carnisser, es va separar del grup i va fixar el pensament a retornar a Buchach. Deia Léibuix: «Heu vist mai un país on sols hi ha carn de moltó?» Des del principi de la seva estada Jerusalem li havia desagradat: el que ell cercava no ho trobà i el que hi trobà no va complaure el seu cos. Al contrari de rabí Yossef Meïr. Rabí Yossef Meïr volia viure a la Terra d'Israel, però no li ho permetien per causa d'un antic decret rabínic que no permetia a un home de viure a Jerusalem més d'un any sense esposa.

Però el Sant Beneït, amb allò amb què castiga el qui no és just, fa el bé al just. En el vaixell amb què sortí Léibuix cap a fora de la Terra d'Israel va arribar la divorciada de rabí Yossef Meïr. Quan va haver arribat, li envià un desig de pau, i tot seguit la portà sota el tàlem nupcial i celebraren el matrimoni. I va veure d'ella néixer una generació de justos temorosos del Nom i que estimaven el seu Nom. També per a rabí Péssah i Tsirl va ser profitosa la seva es-

tada i van merèixer tenir una descendència de fills i filles que es van fer dignes de pertànyer a la legió del Rei dels reis del món.

Així van viure els nostres germans, els homes de la nostra redempció, amb tota la comunitat dels sants de la Ciutat Santa, complint el precepte de residir a la Terra d'Israel, fins que els va arribar la fi i van traspasar d'aquest món i van retornar les seves ànimes a Aquell a qui l'ànima pertany i van encomanar llurs cossos en el si de la seva mare, i van merèixer de ser sebollits en la pols de la Terra Santa, a la muntanya de les Oliveres, a Jerusalem, davant del Palau del Senyor, en el lloc dels peus del Sant Beneït, fins que es despertaran per a la vida eterna en el dia sobre el qual està escrit: «Aquell dia es plantarà dret dalt la muntanya de les Oliveres.»¹⁵³

Però Hananyà va allargar els seus dies i anys i cada any que passava afegia força i vigor. Tenia cent anys i era com un de vint en el compliment dels manaments i, en la realització de bones obres, no se li reconeixia cap feblesa ni cansament. Moltes exageracions s'expliquen sobre ell, sobre Hananyà, per exemple que quan els nostres benamats van arribar a la platja de Jafa es van trobar Hananyà que feia eixugar el seu mocador al sol; però la veritat no és pas així perquè vet aquí que quan els seus companys encara no havien pujat, Hananyà ja era a Jerusalem. També sobre el seu mocador hi ha hagut moltes exageracions, com ara que Napoleó, l'emperador, el va veure i se'n va fer un estendard que li feia guanyar les seves guerres; però la veritat no és pas així perquè vet aquí que quan va morir Hananyà li van cobrir el ulls amb el mocador.

El dia en què va morir Hananyà era la neomènia de nissan.¹⁵⁴ Ell s'havia cenyit els lloms amb el mocador i es disposava a anar a la sinagoga. De sobte, va sentir dolor a les cames. Va dir: «Les cames d'aquest home demanen que no les molestin. Pregaré a casa.» Quan va arribar al verset: «Els cels són els cels del Senyor, però la terra l'ha donada als fills de l'home»,¹⁵⁵ la seva ànima va sortir en puresa. Van venir i li van cloure els ulls i els hi van cobrir amb el seu mocador. Amb dificultat li van treure el llibre de pregàries de les mans, li van purificar el cos i el van portar a la seva tomba.

Molts el van acompanyar al cementiri i molts el van elogiar. N'hi va haver que el van lloar per la seva simplicitat i n'hi va haver que el van elogiar per la

153. Za 14,4.

154. Primer mes de l'any religiós jueu, que correspon normalment a març-abril.

155. Sl 115,16.

seva innocència, n'hi va haver que el van encomiar per la seva diligència i n'hi va haver que en van fer l'elogi pel seu amor a la Terra i n'hi va haver que el van elogiar per la seva fe i n'hi va haver que el van elogiar per totes aquestes qualitats com si fossin una de sola, perquè tots aquests mèrits bons i rectes han estat lliurats a Israel per ornar el seu món —que Ell sigui beneït—, es trobaven tots en Hananyà, que sobre ell sigui la pau.

Els savis i els rabins de Jerusalem desitjaven vivament, de feia temps, que fossin escrits els esdeveniments de la seva vida en un llibre, però per causa de la duresa del nostre asserviment, la dificultat per a guanyar-se la vida, i les controvèrsies, la cosa es va anar ajornant d'un dia a l'altre, d'un any al següent, fins que jo em vaig alçar per escriure les aventures d'Hananyà en un llibre, que he intitulat *En el cor dels mars*, en el bon nom d'Hananyà —que sobre ell sigui la pau—, que va entrar en el cor dels mars i en va sortir estalvi. No he disminuït cap paraula del que he sentit ni he afegit cap paraula al que em deia la meva ànima. N'hi ha que llegiran el meu llibre com la persona que llegeix un llibre de llegendes i n'hi ha que el llegiran i en trauran profit per a ells mateixos. Per als primers, jo lleigeixo: «Una bona paraula porta alegria.»¹⁵⁶ Una bona paraula alegra l'ànima i la salva de l'angoixa. I per als darrers, jo lleigeixo: «El qui espera en el Senyor heretarà la terra.»¹⁵⁷

S'ha acabat el llibre EN EL COR DELS MARS.

Bibliografia

- AGNON, Xemuel Yossef. *Appena ieri*. Trad. d'Elena Loewenthal. Prefaci d'Abraham B. Yehoshua. Torí: Einaudi, 2010.
- *Au coeur des mers*. Traducció de l'hebreu per Emmanuel Moses. París: Gallimard, 2008.
- *La dot des fiancées*. Trad. de l'hebreu de Michel Landau i Charles Leben. París: Les Belles Lettres, 2003.
- *En el corazón de los mares*. Traducció d'Ángel Sabrido i Martín Escurdia. Barcelona: Plaza y Janés, 1967.
- *Haknasat kalla*. Tel-Aviv: Schocken Publishing House, 1952.

156. Pr 12,25.

157. Sl 37,9.

- AGNON, Xemuel Yossef. *Huésped para una noche*. Trad. d'Ana María de la Fuente. Barcelona: Orbis, 1983.
- *In the heart of the seas*. Traducció d'I. M. Lask. Nova York: Schocken, 1947.
- «El mocador». Trad. d'Eduard Feliu i Mabres. *El Pont*, 38 (desembre 1969), p. 30-40.
- *Nel cuore dei mari*. A cura d'Ariel Rathaus. Milà: Adelphi, 2013.
- *Oreah nata la-lun*. Tel-Aviv: Schocken Publishing House, 1998.
- *Sippur pašut*. Tel-Aviv: Schocken Publishing House, 1975.
- *Tehila*. Trad. de l'hebreu d'Emmanuel Moses. Epíleg de Dan Laor. París: Gallimard, 2014.
- *Tehilla we-ʿod sippurim*. Notes de Xulamit Yaqir, Moixe Yaqir, Naftali Ginton i Xemuel Gadon. Tel-Aviv: Schocken Publishing House, 1995.
- *Temol šilšom*. Tel-Aviv: Schocken Publishing House, 1998.
- *Una histoire toute simple*. Trad. de l'hebreu de M.-R. Leblanc. París: Albin Michel, 1980.
- ARPALY, Boaz. *Masternovel: Five essays on Temol Shilshom by S. Y. Agnon* [en hebreu]. Tel-Aviv: Ha-Kibuts ha-Meuhad, 1998.
- BAND, Arnold J. *Nostalgia and nightmare: A study in the fiction of S. Y. Agnon*. Berkeley: University of California Press, 1968.
- BAUMGARTEN, Jean. *La naissance du hassidisme*. París: Albin Michel, 2006.
- FERRER, Joan; FELIU, Francesc; PALMADA, Blanca; SERRA, Pep. «Tehillà (תהילה), de X. Y. Agnon (שׁׂי עגנון)». Estudi introductor i traducció de l'hebreu». *Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics*, 11 (2015), p. 99-136.
- FISCH, Harold. *S. Y. Agnon*. Nova York: Frederick Ungar, 1975.
- GOLOMB HOFFMAN, Anne. *Between exile and return: S. Y. Agnon and the drama of writing*. Albany: State University of New York Press, 1991.
- HOCHMAN, Baruch. *The fiction of S. Y. Agnon*. Ithaca: Cornell University Press, 1970.
- LAOR, Dan. *S. Y. Agnon: A biography*. Tel-Aviv: Schocken Publishing House, 1998.
- Nahman de Bratslav. *Contes cabalísticos*. Edició bilingüe, ed. i trad. de Joan Ferrer i Jordi Sidera. Barcelona: Fragmenta, 2016.
- «The Nobel Prize in Literature 1966. Shmuel Agnon, Nelly Sachs». En: *Nobelprize.org. The Official Web Site of the Nobel Prize* [en línia]. Nobel Media AB. <http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1966/> [Consulta: 14 abril 2016].

- OZ, Amos. *The silence of Heaven: Agnon's fear of God*. Princeton: Princeton University Press, 2000.
- PATTERSON, David; Abramson, Glenda (ed.). *Tradition and trauma: Studies in the fiction of S. J. Agnon*. Boulder: Westview Press, 1994.
- La saviesa dels pares d'Israel: El tractat Abot de la Misnà*. Traducció del text hebreu i arameu de Joan Ferrer, introducció i notes de Jordi Sidera. Barcelona: Fragmenta, 2010.
- SCHAFER, Barbara. «Jewish Renaissance and Tehiyya — Two that are One?». *Jewish Studies Quarterly*, 10 (2003), p. 320-335.
- SHAKED, Gershon. *Shmuel Yosef Agnon: A revolutionary traditionalist*. Nova York: New York University Press, 1989.
- SIRAT, René-Samuel. «Hebraïques, langue & littérature». En: *Dictionnaire du Judaïsme*. París: Encyclopaedia Universalis: Albin Michel, 1998, p. 290-299.
- STEINSALTZ, Adin (ed.). *Le Talmud: L'édition Steinsaltz*. Vol. 4: *Taanit*, 1. Trad. de Jean-Jacques Gugenheim i Jacquot Grunewald. Comentari d'Adin Steinsaltz (Even Israel). Jerusalem: Fonds Social Juif Unifié; París: Éditions Ramsay, 1995.
- YIVO = *The YIVO Encyclopedia of Jew in Eastern Europe*. Yale: Institute for Jewish Research: Yale University Press, 2008.
- ZAGAJEWSKI, Adam. *Terra del foc*. Traducció de Xavier Farré. Barcelona: Quaderns Crema, 2004.
- ZWEIG, Stefan. «La curació de Galítsia». En: *El món de 1914*. Traducció de Marc Jiménez Buzzi. Girona: Edicions de la Ela Geminada, 2014, p. 76. [Publicat a *Neue Freie Presse* (Viena) el 30 d'agost de 1915]
- *El món d'ahir: Memòries d'un europeu*. Barcelona: Quaderns Crema, 2001.